

politički
ZATVORENIK

GODINA XI. - VELJAČA 2001. CIJENA 15 KN

BROJ **107**

**Poništena registracija
"HDPZ-ŽK"!**

**Kotarski NO Split (1945.):
popis likvidiranih a
neproglashedih narodnih
neprijatelja**

**Okružno javno tužilaštvo Split:
Informacija o stanju i kretanju
vjerske izdavačke djelatnosti
od 1968. do 1977.**

**Partizansko uništenje
vojničkoga groblja u Požegi**

HRVATSKA KAO ZLOČINAČKA ORGANIZACIJA

To je naslov teksta Miroslav Stojića, objavljenog u rubrici "Tribina" u *Slobodnoj Dalmaciji* od 25. siječnja o.g. Prema piscu, u ovo naše vrijeme svi mediji obavešćuju svakodnevno i smućaju čitatelje i slušatelje tempiranim dokazima o sveopćoj krivnji i bespotrebnoj borbi hrvatskog naroda za osamostaljenje i odvajanje od središnje vlasti u Beogradu. Ipak, usprkos pijušima KOS-a i međunarodnih šaptača o potrebi balkanske zajednice, ima ljudi u kojih nije zamrla vjera i nada u Hrvatsku.

Ljudi nisu snobovi i volovi! Imaju svoje glave i srce. Glava razmišlja, a srce osjeća. Zbog toga i svakodnevni prigovori "glavnom i odgovornom" za sve što se zbiva u ovom burnom vremenu. Kako obični građanin može ostati ravnodušan na zakletvu predsjednika Mesića, kad je, sjećate se, dolaskom na tribinu gdje će izreći prisegu kao Predsjednik Republike Hrvatske, kad je lahor zavijorio hrvatski stijeg koji mu je, eto, zapriječio prolaz, gotovo srdito odbacio zastavu da prođe. Znakovito, zar ne?

Ali je gosp. Mesić uz uzdignutu ruku, što se i sad stalno ponavlja, izrekao zakletvu: "Bit će građanin predsjednik i predsjednik svih građana". I to je dobro! Ali, sveti Pavao je rekao: "Po njihovim ćete ih djelima prepoznati". Nažalost, u srca se uvukla zebnja i strah, iz čega naziru pitanja: Ma kakav je to Predsjednik koji olako svakome, pa i jednom Zuroffu, daje mogućnost da se mijesha u našu unutrašnju politiku? Mesić pristaje da Zuroff određuje što će se učiti u hrvatskim školama. Kako razumjeti da nam Predsjednik podupire optužbe iz širokog svijeta da je hrvatski narod genocidan, pa se, eto, treba posuti pepelom po glavi i priznati da *Bljeska* i *Oluje* gotovo i nije trebalo biti. Zbog toga i jest pritisak iz Haaga, temeljen na lažima balvanaša iz krajine o zločinu branitelja u Medačkom džepu i oko Knina.

Znamo svoju povijest i pamtimos stradanja od 1945. do sada. Uvijek se iz srpske kuhinje mržnje u svijet šalju laži i krive optužbe o hrvatskoj genocidnosti i zločinima. Dok naša diplomacija nerijetko tapka u začaranom krugu, srbski lobi raspiruje laži i pobire uspjehe kod bjelosvjetskih skrbnika. A neprijatelj od Bleiburga, preko Križnih puteva i ovih dana bjesomučno provodi genocid i ratni zločin. Oni vele: svi su Hrvati ustaše i zločinci! Zbog toga je od Bleiburga putem Križnih puteva ubijeno na stotine tisuća nevinih hrvatskih vojnika i civila. Što je preživjelo, strpano je na dugogodišnje robije. Po rješenjima Vlade RH potvrđeno da je više od 14 milijuna dana odrobijano u Titovim mučilištima.

A Zuroff - svaka čast kad se netko brine za žrtvu, ali svaka je žrtva žrtva koju se mora poštovati. Zašto ne shvaćamo da taj gospodin ne misli i na žrtve Arapa u svojoj zemlji, ako već pljuje na naše žrtve, a od Predsjednika Mesića zahtijeva da se u hrvatske škole mora uvesti preodgoj i učiti o holokaustu Židova. Zar nad *Hrvatima* takoder nije činjen teror i progon? Dobro je pripomenuo novinar Vukman u *Slobodnoj Dalmaciji* od 22. siječnja kad raščlanjuje taj "totalitarni govor" mržnje i zahtijeva, da se sudi Nadu Šakić i Ivu Rojnicu. Protu Nade Šakić vođen je proces, nu sud je prekinut, jer nema dokaza o zločinu, a tako vjerojatno i u slučaju Rojnice.

Sjećate se da se protekle godine ovdje, na zahtjev Zuroffa, sudilo gospodinu Eteroviću kao "gradiškom logorniku". Optužnica nije ni podignuta, jer su se optužbe pokazale lažnim. On nikad nije službovao u logoru Stara Gradiška, već je bio politički logornik u Novoj Gradiški. Nevolje gosp. Eterovića su plod mržnje i lažne optužbe jednog Srbinu, na što je nasjeo Zuroff i argentinsko tužiteljstvo. A sve zlo koje prati sudbinu svakog pravog Hrvata, nažalost, podupiru i naši naivci ili, bolje rečeno, pokvarenjaci, koji za volju tuđih interesa pužavu gmižu u dovorništvo.

U novogodišnjoj *Slobodnoj Dalmaciji* čitam pod naslovom "Svi Predsjednikovi ljudi" iz pera Ivice Marijačića tko okružuje Stipu Mesića. On je odabrao te ljudi za svoje najbliže suradnike, a bili su "onda" visoko pozicionirani u KOS-u i UDB-i. Mogu li oni sad, bez obveze prema bivšim gazzdama, iskreno služiti Hrvatskoj? Izvolite sami odgovoriti.

Neki dan je proslavljenica obljetnica osnutka 10. korpusa hrvatskih partizana. I neka je. Ali tamo smo vidjeli antifašiste koji to nisu. Kako shvatiti hvalospjeve tih ljudi o antifašizmu i "pravim" borcima za Hrvatsku, a gledamo lica krivaca za Jazovku, Macelj i Maribor? Zar nije Rade Bulat, uz još neke drugove, optužen za ratni zločin u Krašiću? Kaznena prijava se još uvijek krije u ladici Tužiteljstva. Iskopane kosti hrvatskih vojnika i civila u rovu oko Maribora potvrđuju genocid i ratni zločin Tita i njegovih partizana.

Ali ne zaboravimo, iako se ovdje nitko ne zauzima da se zločin pravedno osudi. Živ je grof Tolstoj koji ne da mira da zaboravimo patnike. Uštkivali su ga više od 11 godina. Kad je umro lord Aldington, glavni akter zločina iz Bleiburga, grof hrabro rasvjetljuje i istražuje to razdoblje kad su na komunističku glijotinu poslani Kozaci, Hrvati i Slovenci. Grof Tolstoj u Engleskoj ima pristup u arhive, zbog toga imaju razloga strepititi ondašnji egzekutori i nalogodavci. No, svako djelo mora na vidjelo.

Zaista me zanima, a mislim i sve vas, što će to nama prezentirati antifašisti sudionici Bleiburga i Križnih puteva, kako piše Milan Jajčinović 25. siječnja u *Večernjem listu*: "Nekadašnji dječak-partizan i kasniji zagrebački vojni tužitelj, a danas agilan predsjednik SABH-a, Ivan Fumić, da borci žele objaviti sve svoje i ustaške dokumente o Bleibburgu". Ako bude prigode, ovih se dana u Zagrebu očekuje grof Tolstoj. Vjerujemo da će on sada, kao i ranije, reći svoju istinu i zaustaviti laž i krivotvorinu koju kroz 56 godina šire akteri Bleiburga i Križnih puteva.

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDsjEDNICA DRUŠTVA

Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK

Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK »MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA

Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

*Na naslovnoj stranici:
Sv. Vlaho (Dubrovnik)*

Vaša predsjednica,
Kaja Pereković

CUI PRODEST?

Ispisujući, nakon više od četiri godine, jedan od posljednjih uvodnika u ovom mjesečniku, želim se zahvaliti svima koji su, svim tegobama uz dlaku, pomogli da list izgleda ovako kako izgleda. Ta zahvala ne bi bila potpuna, kad se ne bih zahvalio i onima koji suhtjeli da on i sadržajno i grafički bude puno bolji, ali i onima, koji su mu, zbog nesuglasja s njegovom orientacijom ili zbog povrijedene taštine, željeli svako zlo. I potonji su, naime, pridonijeli opstanku, kakvoći i izgledu *Političkog zatvorenika*. Njegovim je nedostatcima, dakako, osim uredništva, pridonijela i velika većina bivših hrvatskih političkih uznika, koji nikad nisu očutjeli potrebu zabilježiti koji redak i poslati ga na objavljivanje. A stranice lista bile su im otvorene, kao i drugima, koje smo i usmeno i pismeno pozivali na suradnju, uzaludno.

Željeli smo napraviti puno više, a koliko smo napravili, na drugima je ocijeniti. Nu, tek da imaju na umu, valja znati da je list izlazio i izlazi bez nekih *logističkih* prepostavki, bez kojih se ozbiljno uređivanje novina ne da ni zamisliti. Pritom ponajprije valja imati na umu nedostatak bilo kakve pismohrane, tj. nepostojanje zbirke podataka o događajima, ljudima i krajevima, kao i nepostojanje video-zapisa i fotografija. Nadalje, *Politički zatvorenik* nema nijednog suradnika (uključujući i urednika), koji se listu može posvetiti svakodnevno, što znači, da nema nijednog novinara. Nema ni tajnice, a ni daktilografa, dakle, nikoga tko bi prepisivao često jedva čitljivim rukopisom napisane tekstove, ili, pak, tekstove suradnika koji ni nakon više godina nisu mogli ili htjeli prihvati molbe da pišu na novinskim karticama, a ne na zgušnutim stranicama. (Želeći, valjda, uštedjeti koji list papira, nisu shvaćali da tako pisan tekst otežava lekturu i onemogućava izračun potrebnog prostora u listu.) Nema, dakako, ni fotografa, pa je potraga za fotografijama i motivima za korice urednički odbor uvijek iznova stavljal pred iste izazove.

Kad se sve to ima na umu, bit će jasnije zašto uvijek nismo mogli biti aktualni, zašto smo u grafičkom smislu jednolični, možda i zastarjeli, zašto su nam fotografije premalog formata i mutne, zašto su u žurbi ponekad objavljivani i tek na brzinu lektorirani rukopisi... A unatoč tomu, u protekle četiri godine objavljeno je više od 2.500 stranica *Političkog zatvorenika*. Skoro tri godine list je na Internetu, dostupan čitateljima diljem svijeta. Uveden je i održava se sažetak na njemačkom i engleskom jeziku, kako bi zainteresirani stranac stekao bar temeljnju spoznaju o političkim i uopće društvenim pogledima hrvatskih političkih uznika. Na više od 2.500 stranica nalaze se, nesumnjivo, i vrijedni, nezaobilazni tekstovi, tekstovi koji će budućim istraživačima pomoći u rekonstruiranju tragične hrvatske jugoslavenske avanture.

A da nas još mlate repovi te avanture, syjedoči događaj koji se zbio nakon zaključenja ovog broja: miniranje partizanskog spomenika na Mirogoju. Jednodušnoj osudi toga vandalskog čina i sami se pridružujemo. Iz načelnih razloga, bez obzira na to, što je riječ o spomeniku uglavnom ljudima koji su potrošili živote djelujući protiv Hrvatske i protiv slobode. Osudi rušenja spomenika pridružujemo se, makar su partizanski velikani (tobožnji antifašisti), kao što je istaknuo jedan katolički svećenik, preorali i obeščastili tisuće i tisuće spomenika i grobova hrvatskim vojnicima (pa i na Mirogoju), te su i sam sada oštećeni spomenik podigli od ukradenoga isklesanoga kamena s gradilišta crkve Krista Kralja u zagrebačkom Trnju, zabranivši ujedno nastavak gradnje crkve. I lupeži i ubojice, naime, imaju pravo na spomenik.

Međutim, time što se pridružujemo osudi rušenja spomenika, ne pridružujemo se hajci protiv temeljnih vrijednosti hrvatskoga društva. A upravo ta hajka, izazvana i hranjena tom mirogojskom bombom, podsjeća nas na latinski putokaz u potrazi za zločincem: *cui prodest*, komu koristi zločin. I upravo radi toga što je jasno, komu mirogojski eksploziv koristi, reklo bi se da krvca valja tražiti ili među luđacima ili među onima, kojima je u interesu da se obračunaju s Hrvatskom. Oni kojima je do Hrvatske, na takav se način ne bave mračnim pluskvamperfektom oličenim u komunističkim probisvjetima.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

HRVATSKA U PANDŽAMA GLOBALIZACIJE (3.)	3
<i>Mato Marčinko</i>	
HRVATSKA JE, DAKAKO, NA PRAVOM PUTU	7
<i>Mijat Tomić</i>	
PONIŠTENA REGISTRACIJA “HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA – ŽRTAVA KOMUNIZMA”!	8
<i>Jure Knežović</i>	
NARODNI ODBOR SPLIT (1945.): POPIS LIKVIDIRANIH A NEPROGLAŠENIH “NARODNIH NEPRIJATELJA”	10
UNIŠTENJE VOJNIČKIH GROBLJA U POŽEGI	22
<i>Drago Franić</i>	
PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA	25
<i>Mato Marčinko</i>	
Represivnost jugoslavenskog sustava u Hrvatskoj 1945. (VII.)	
NAJTEŽI OBLICI REPRESIJE	27
<i>Dr. Josip JURČEVIĆ</i>	
Obrambeni govor Dr. Ive Politea u procesu nadbiskupu Stepinu (3.)	31
MJESTA STRADANJA HRVATSKIH ŽRTAVA TREBA OBILJEŽITI	33
<i>Josip Jozo Suton</i>	
HRVATSKI MUČENICI U KPD LEPOGLAVA	
Slovo na predstavljanju knjige dr. Augustina Franića	36
<i>p. Dragan Majić, DI</i>	
ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (IX.)	40
<i>Mirsad Bakšić Dr. iur.</i>	
PRIČA	42
<i>Višnja Geoheli</i>	

PUZAJUĆE JUGOSLAVENSTVO

...Odlukom Europske unije i podložnošću sadašnje vlasti, Hrvatska je ponovno gurnuta na Balkan. Summit u Zagrebu može se označiti drugom Jaltom, podjelom bivšega jugoslavenskog prostora na Zapad (Slovenija) i Jugoistok (Zapadni Balkan). Stavljeni su u pitanje sve naše srednjoeuropsko-mediteranske vrednote, kao kultura, jezik, mentalitet.

Ideološki "Jugoslaveni" kao **Predrag Matvejević, Slobodan Šnajder i Ivo Banac** nastavljaju posao koji su započeli **Ljudevit Gaj, Josip Juraj Strossmayer, Viktor Novak, Ivo Andrić, Stipe Švar i Goran Babić** (da navedemo samo neke "korifeje" jugoslavenstva u 19. i 20. stoljeću) kako bi vratili natrag kotač povijesti, bar na području kulture, na vrijeme prije 1900. godine. Zasjeli su na neke institucije ili se sve više pojavljuju u javnosti s porukama kako prije stvaranja hrvatske države nije bilo sve crno, te kako se posljednje desetljeće može nazvati "olovnim vremenom". Sve koji drugačije misle proglašava se natražnjacima, ksenofobima i gotovo fašistima.

Ponovno su cijenjeni radovi **Dubravke Ugrešić i Lordana Zafranovića** koji Hrvatsku ne mogu ni smisliti, a kad prvi putnik u Beograd poslije Domovinskog rata, **Igor Mandić**, ocrnuje vertikalnu hrvatskoga političkog moralu, nedavno preminulog **Vladu Gotovca**, onda to prolazi bez većih uzbudjenja.

Prema Izvješću *Slobodne Dalmacije* (18.1.) o žalbama na adresu naše televizije, čini se da srbizmi ponovno preplavljaju ekran hrvatske dalekovidnice, a veliki jezikoslovac **Dalibor Brozović** vapije: "Ima snaga koje su svjesno na srpskohrvatskoj liniji jezika" (Vjesnik, 30. prosinca 2000.)...

(Preneseno iz
Slobodne Dalmacije,
27. siječnja 2001.)

JAD "JAVNE TELEVIZIJE"

U ime tzv. pomirbe i tobožnjega "profesionalizma", u Tuđmanovo su doba Hrvatskom radio-televizijom nastavljali upravljati dike i perjanice iz jugoslavenskoga boljševičkog doba. Vlast kojoj se spominjala tendencija totalitarizacije za punih deset godina nije zapravo uspjela preuzeti vodeće sredstvo javnog priopćivanja u državi, a kamoli odgojiti nacionalno svjesne i stručne ljude. Za sustav koji je dobrim dijelom počivao na laski i podilaženju, to nije ni čudo, kao što nije bilo čudo, da je posebnim izvjestiteljem iz predsjednikova ureda bio imenovan jedva pismeni novinar, koji se kao vojnik prigodom služenja kadrovskog roka u JNA pojavio kao sitni denuncijant svojih kolega. Kao da je od cinkarenja Hrvata moglo biti bolje preporuke!

Protiv takve televizije, koja je samo povremeno na verbalnoj razini promicala nacionalne interese, a zapravo je neprekidno bila u službi mračnih, neprijateljskih sila, ustajala je oporba, najavljujući "javnu televiziju". I kad je došla na vlast, pokazala je što podrazumijeva pod "javnom televizijom". Oslobodili smo se pitalice "Učimo Hrvatsku", tobože radi štednje, kako bismo dobili (jeftiniji?) ekološki kviz. Svakodnevno gledamo mudre ljudi, poput Vesne Pusić ili Stipe Mesića (Igor Mandić je i prije bio inventar!) i slušamo njihove mudre izreke. Uživamo u *slavosrbštini* i srbohrvašti, a k tomu, najnovije analize pokazuju, da je tijekom 2000. u Dnevniku predsjednik Republike imao 20,22 % ukupnog vremena, vladajuća šestorka 28,47 %, njezini dužnosnici 41,97 %, HDZ svega 5,33 %, ostale parlamentarne stranke 3,52 %, a svi ostali svega 0,51 %.

U "mračnjačko" Tuđmanovo doba oporba je bila neuспоредivo povlaštenija. Čak i u predizbornoj 1999. godini, HDZ je u Dnevniku imao 44,8 % ukupnog vremena, oporbene stranke centra i ljevice čitavih 40,9 %, HSP i tzv. desnica 9,1 %, a ostali 3,1 %. U to je vrijeme HDZ BiH imao 0,3 % vremena. Drugim riječima, to znači da je 1999. oporba imala skoro dvije petine, a da danas oporba ima svega jednu desetinu vremena u središnjoj informativnoj emisiji, tj. emisiji koju gleda 60 % hrvatskog pučanstva. To je, eto, javna televizija u boljševičko-liberalnoj izvedbi. (M. N.)

HRVATSKA U PANDŽAMA GLOBALIZACIJE (3.)

Najnečastniju, najsramotniju i najžalostniju ulogu u blaćenju mrtvoga hrvatskoga predsjednika dr. Franje Tuđmana odigrala je Hrvatska televizija (HTV). Ona je u najgledanijemu središnjemu dnevniku 'iz čista mira', posve izvan konteksta, bez komentara i bez ikakvih uredničkih ograda objavila izsječak iz priloga britanske postaje Channel 4, gdje se bez ikakvih dokaza konstruira priča o predsjedniku Tuđmanu kao zločincu i pljačkašu! "Na taj način, bez izravnog povoda, urednici Dnevnika Branka Slavica i Darko Horvatić sugerirali su javnosti da su sve laži i klevete engleskih agenata o Tuđmanu istinite, a ne skandalozni propagandistički uradak koji s profesionalizmom i novinarstvom nema veze!" (Zoran Vukman). Sve se to dogodilo nakon što je ministar financija dr. Mato Crkvenac nevoljko priznao, da je riječ o legalnim državnim transakcijama i da nema ničega nezakonitoga. Valom kleveta i izmišljotina obaveštajni promičbenjaci postigli su psiholožki učinak.

Podrepaški domaći djaci nadmašili su svoje anglosaske učitelje. Uzor im je predsjednik-transkriptaš, koji državne tajne šakom i kapom dijeli svima koji nađu. Današnja družvena i politička scena u Republici Hrvatskoj preplavljena je ulicama i bojažljivim oportunističkim intelektualcima, novinarima kruhoborcima i prodancima, posrnulim teologima, lažnim konvertitim. Na toj sceni se šepire, kako reče Joško Čelan, kruhoborci perolakoga čudoredja, političari posebna kova, pilatski profesionalci. Svu tu i takvu čeljad Otac Hrvatstva dr. Ante Starčević naziva je slavoserbima, to jest sluganima, prodanim dušama, bezkičmenjacima bez ponaša i časti.

Globalizaciju ne možemo izbjegći, veli Jozo Vrljičak, glavni urednik časopisa *Studio Croatica* u Buenos Airesu: "Čovjek može na nju gledati pozitivno ili negativno, ali onaje tu. Negativno, jer će nas netko pojesti, rastročiti nas; pozitivno - mogu i ja biti faktor, više proizvoditi. Velike sile su uvijek imale moć da nešto nametnu. Ali uz globalizaciju - vrijeme je individualizacije. Danas možete dobiti podatke i tekstove na nekim jezicima za

Piše:

Mato MARČINKO

koje niste mogli bez interneta ni znati da postoje. Danas se govori o nekim narodima za koje se prije sto godina nije ni znalo. Mislim da na to moramo gledati pozitivno tako da što više mogućnosti iskoristimo za vlastito samopotvrđivanje, za nametanje

previše očekivati od Konferencije u Zagrebu", već sama činjenica da će na njoj sudjelovati "čak i Vojislav Košunica", početak je "novog puta Hrvatske" (MATICA, časopis Hrvatske matice iseljenika, L./2000., br. 10., Zagreb, listopad 2000., str. 22.-23.).

Koji i kakav je to novi put na koji će nas odvesti zagrebačka Konferencija? "O zagrebačkom skupu s radnim naslovom 'sum-

*Predsjedavajuća trojka zagrebačkog "summita":
Romano Prodi, Jacques Chirac i Stjepan Mesić*

jasnije slike o sebi, kako bismo ispravljali sve one nepravde i krivotvorine o Hrvatima i Hrvatskoj, koje se toliko dugo i smisljeno protiv nas šire po svijetu. Iskoristiti sve te mogućnosti za upoznavanje svijeta sa stvarnim hrvatskim identitetom" (Hrvatsko slovo od 10. studenoga 2000., str. 3.).

Jasna Plevnik nasuprot smatra, da globalizaciju trebamo izkoristiti za "produktivno sudjelovanje Hrvatske u regionalnim projektima i dokumentima kojima je jedina svrha olakšati udrživanje cijelog Balkana u Europsku uniju", jer "nikakve verbalne garancije eurobirokrata Hrvatskoj ne mogu zaustaviti procese međunarodne zainteresiranosti da se pomogne oporavak Srbije i time čitave regije, koliko god se to Hrvatskoj činilo nepravedno... Srbija je smjenila Hrvatsku, i to je to". Današnji Bog ekonomije "indiferentan je na nacionalne granice". Iako "ne treba

mit o zapadnom Balkanu' već dugo kolaju razne priče. Od onih diplomatski uftiljenih i suhoparnih, pa do onih zasićenih nelagodom i bojaznima. Dok eurokratski diplomatski krugovi i graditelji 'novog svjetskog poretka' poriču bilo kakvu promisao o 'nekoj obnovi Jugoslavije', u Hrvatskoj zebnja od balkanskog skupa nije vezana samo za javno proskrbibirane 'eurofobe'. ... Zagreb će 24. studenog (2000.) europskoj i balkanskoj političkoj eliti pokazati svoju gostoljubivost. Na isti dan, samo prije 82 godine, Zagreb je svoje gospodarstvo pokazao i tadašnjoj eliti 'trojednog naroda' koja je na razvalinama 'crno žute monarhije' odlučila proširiti monarhiju Karadordevića, odnosno graditi Jugoslaviju. Činjenica da se sada, na isti dan i u istom gradu događa nešto što podsjeća na slično, na ono što se već dogodilo, dovoljno je za obnovu nelagode i neugodnih sjećanja. Je li datum nabijen negativ-

nim značenjima odabran tek tako ili ne? Oni koji vjeruju u slučajnost tumačit će ga kao malu ironiju povijesti i slučaja. Oni koji se drže pobornicima kauzalnosti uvjereni su da izbor baš toga datuma nije slučajan. Zapravo daje to novi, samo sada sofisticiraniji i vremenu primjereniji put u nove balkanske političke asocijacije" (Milan Jajčinović u: Kulturnom OBZOR-u "Večernjega lista" od 19. studenoga 2000., str. 2./16.-3./17.).

U istom broju MATICE gdje se javila i Jasna Plevnik, objavljen je razgovor Ive Lučića sa Slavkom Perovićem, utemeljiteljem Liberalnog saveza Crne Gore, bivšim članom SKJ. U jednom pitanju Lučić kotorsku katedralu sv. Tripuna, na koju su godine 1925. kotorski Hrvati stavili spomen-ploču s hrvatskim grbom u čast tisućogodišnjice Hrvatskoga Kraljevstva, naziva "crnogorskim spomenikom, dijelom katoličke baštine u središtu hrvatske manjine u Crnoj Gori". Katedrala sv. Tripuna po Lučiću je dakle dio katoličke ali ne i hrvatske baštine. Ne možemo zamjeriti Peroviću, što i on katedralu ubraja u crnogorsku baštinu, nazivajući je "draguljem crnogorske povijestne baštine". Jer liberalu Peroviću samo je po sebi neupitno, da katolici u Boki Kotorskoj nisu Hrvati, nego "dukljanski sloj crnogorske prošlosti". Čak i Hrvate, koji su "dali veliki doprinos hrvatskoj kulturi", Perović naziva "ljudima s crnogorskih prostora". O Prevlaki

Lučić nije postavio nikakvo pitanje liberalu Slavku Peroviću. Jer zna se, kako reče predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić, da je Prevlaka samo "sigurnostno pitanje". Budući da je Mesić usurpatorskom samovoljom ukinuo granice između Hrvatske i njezinih susjeda, na Prevlaci Crnogorci mogu graditi "turističke objekte". Iz kojih će onda opet pucati na Dubrovnik. Zato nije čudno, da u razgovoru s Lučićem liberal Perović hvali Mesića i novu hrvatsku vlast.

Hrvatski državni sabor 9. studenoga 2000. donio je novi Ustav, po kojemu je Hrvatska prestala biti nezavisnom državom i postala zavisnom republikom poput nekadašnje SR Hrvatske i NR Hrvatske. Sabor je i sam sebe ukinuo kao državni i snizio se na republički. Predsjednik države je s državnoga konja spao na republičkoga magarca. Predsjednik državne vlade "unaprijeđen je" u malenoga republičkoga kancelara. Glavni grad hrvatske države Zagreb postao je, kako gaje slikovito opisao Mate Kovačević, županijskim središtem s čeznutljivo uprtim pogledom prema svojim centralama.

Franjevac Ivan Tomašić u svom djelu Chronicon breve regni Chroatiae (Kratki ljetopis kraljevstva Hrvatskoga) opisuje smrt hrvatskoga kralj a Zvonimira, koga su (kako priča jedna legenda) ubili "opaki Slovinci" (Slavi). Zvonimir je, piše Tomašić, prije no što je umro pozvao sve gra-

đane i pred svima rekao: "O nevirni Slovinci, tko vas je nagovorio, da me ubijete? Uvik ste bili neviri i protivnici moje krunе. O virna moja braće Hrvati i Dalmatinci, iz svega Vas srdca žalim, vas moju braću i virne podložnike, žalim Vas što ću biti Vaš posljednji kralj, jer ćete u buduće uvik biti podređeni tuđim kraljevima i vladarima." Naši saborski republičari, "koji se upiru svim silama, da se nahrane odpatcima sa stola svojih 'saveznika'" (Mate Kovačević), odsukaše s pjeska Zvonimirovu lađu i otisnuše je na brodolomno more, da se razbije na smrtonosnim hridima zagrebačkoga sastanka na vrhu o zapadnom Balkanu.

Kada je velikosrbskoga nacikomunista Slobodana Miloševića zamjenio Međunarodnoj zajednici toliko mio i drag nacidemokratski velikosrbin Vojislav Koštunica, hrvatski republičari, duhovni potomci onih Tomašićevih opakih Slovinaca, poput davnih gusaka u magli Stjepana Radića listom pohrliše u beogradsku palanku. Preko četiri stotine predstavnika najvećih hrvatskih tvrdki, kako piše Šaša Paparella, dobro se zabavila u Beogradu: "Odmah u srijedu navečer, nakon službenog koktela, **pohrili** su u grad, na Skadarliju, ili pak na popularne 'splavi' na rijeci... Direktori su 'ružili' do jutra, a tom su prigodom vjerojatno sklopili i neki poslovi sa srpskim partnerima... Uskoro bi se u Beogradu, najvjerojatnije u zgradi hrvatskog veleposlanstva, trebalo otvoriti predstavništvo Hrvatske gospodarske komore, a krajnji cilj Komorine inicijative je podpisivanje ugovora o slobodnoj trgovini... U četvrtak navečer, nakon što je bez ikakva pregleda prošao srpsko-hrvatsku granicu, autobus pun mamurnih direktora zaustavio se na nekom odmaralištu uz autoput" ("Slobodna Dalmacija" od 18. studenoga 2000., str. 13.).

Devet godina nakon pokolja u Vukovaru karavana dobro uhranjenih hrvatskih direktora "uz 'vešalice' i 'čevape' dogovara nove poslove s Beogradom, poslove koji bi, kako uči povijest, lako mogli završiti kao neisplaćene stavke u nekoj budućoj sukcesiji ratnih dugova..., a kako stvari stoje za zadnjih devet godina obljetnica vukovarskog pokolja mogla bi biti posve ilegalna" (Tihomir Dujmović).

"Već zadnjih godina spominjanje srpskih zločina tretiralo se kao neka vrsta političke nepristojnosti, a javno prebrojavanje svih srpskih zločina već je odavno

**Dr. UROŠ DUJŠIN, profesor ekonomsko politike
na Pravnom fakultetu u Zagrebu:**

10 razloga ZA i 10 razloga PROTIV ulaska u WTO

1. Doprinos miroljubivim odnosima u svijetu	1. WTO diktira politiku
2. Trgovinski sporovi brže se rješavaju	2. WTO se zalaže za slobodnu trgovinu bez obzira na cijenu
3. Pravila WTO-a svima život čine lakšim	3. Komercijalni interesi imaju prednost pred razvitkom
4. Slobodna trgovina snizuje troškove života	4. Komercijalni interesi imaju prednost pred okolišem
5. Povećava se sloboda izbora i kvaliteta roba	5. Komercijalni interesi imaju prednost pred zdravljem i sigurnošću
6. Zbog slobodne trgovine rastu dohoci	6. WTO uništava zapošljavanje, pojačava siromaštvo
7. Trgovina ubrzava privredni rast	7. Male zemlje ulaskom u WTO postaju još slabije
8. Povećava se ekonomski efikasnost	8. WTO je snažan alat u rukama snažnih lobija
9. Vlade se zaštićuju od utjecaja lobija	9. Slabe zemlje su prisiljene na učlanjivanje u WTO
10. Sustav podupire dobro upravljanje	10. WTO je nedemokratski

(Preneseno iz Republike, 25. siječnja 2001.)

dobilo ocjenu i potezâ koji ne pomažu u stvaranju preduvjeta za suživot... 40 (četrdeset) ubijenih Saborčana i tisuće mještana Saborskog što su ih Srbi iz Plaškog poput zvijeri danima hvatali po šumama, dobila je ovih dana tri redka u novinama i dakako nitko iz službenog Zagreba nije se pritom došao pokloniti toj epopeji 'malog Vukovara'. - Devet godina daje poklana Škabraja i dobila je u medijima sličan prostor kao i najava Slobodana Živojinovića, supruga Lepe Brene, da će kupiti par hrvatskih hotela. Obljetnica pada Bogdanovaca i spomen na 30 (trideset) ubijenih branitelja imala je tretman u medijima manji od dolaska Vesne Zmija-

za Srbe izvan Srbije, jasno pokazuje s kim imamo posla... Bio je to dolazak ne samo bez isprike za počinjene zločine, to je bio ujedno i dolazak bez najave, kao da se radi o njegovu lenu" (Tihomir Dujmović u "Slobodnoj Dalmaciji", str. 6.).

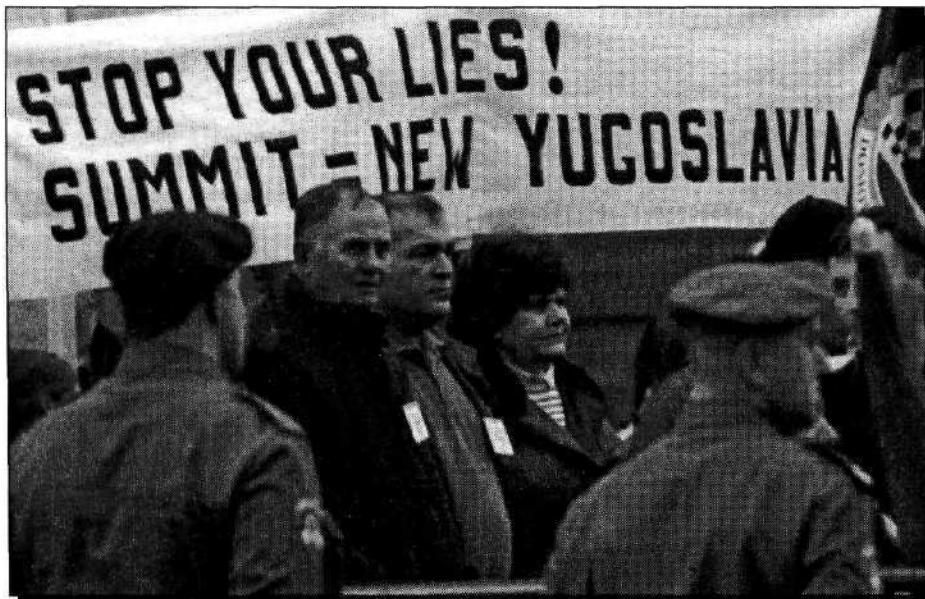
Opasni grebeni prijete Zvonimirovoj ladi, upozoruje don Anto Baković: "Sve što je hrvatsko više ne vrijedi, izbacuje se, ide se na internacionalizam, kozmopolitizam, sve što je hrvatsko, nacionalno više ne kotira, sve je ugroženo, sve se odbacuje, ide se u Europu, a u Europu se ne ide kao Hrvat nego se moraš odreći svoga hrvatstva, postati internacionalac, kozmo-

Hrvati u BiH opet su po tko zna koji put umjesto mrkve dobili batine: "Dva najveća jamca njihove opstojnosti i ravnopravnosti, Republika Hrvatska i međunarodna zajednica, okrenula su se protiv njih. Postali su kusur u globalnoj trgovini" ("Slobodna Dalmacija" od 16. studenoga 2000., str. 6.).

Međunarodna zajednica potire slobodno izraženu volju hrvatskih birača u BiH ("Slobodna Dalmacija" od 17. studenoga 2000., str. 15.). Kažnjavanjem Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) u BiH, skidanjem trinaest njezinih izabranih kandidata s izborne liste i krađom glasova na njezinu štetu, Međunarodna zajednica "izgubilaje i posljednje ostatke svoga kreditibiliteta" ("Slobodna Dalmacija" od 18. studenoga 2000., str. 7.).

Hercegbosanski Hrvati na život i smrt se bore za svoj obstanak. "Taj vitalni, neuobičajeni, slobodarski gen, koji je nakon turskih osvajanja preživio dramatične pokolje, progone i prevjeravanja, sveden je početkom 18. stoljeća, od jedinoga bosanskoga naroda tek na dvadeset tisuća duša. Takav pak, napučio je današnja područja Like, Dalmacije, Slavonije, Podravine, a k tome se za sljedeća dva stoljeća i u samoj Bosni umnožio na oko petsto petdeset tisuća duša. (...) Sila i nasilje mogu samo vremenski odgoditi provedbu plebiscitarne referendumskne odluke hrvatskoga naroda u Herceg-Bosni. Zato je hrvatska subota (11. studenoga 2000., dan glasovanja na referendumu) u Herceg-Bosni dan ravan krunidbi kralja Tvrđka" (Mate Kovačević u "Hrvatskom slovu" od 17. studenoga 2000., str. 4.).

Borba Hrvata u Bosni i Hercegovini za svoj obstanak ujedno je i borba za obstanak čitavoga hrvatskoga naroda ma gdje on živi. Zato u toj borbi trebaju sudjelovati svi Hrvati, bez obzira na vjersku i stranačku pripadnost. Jedinstvo hrvatskoga naroda najubojitije je koplje, kojim možemo usmrstiti globalizacijskoga Moloha i izčuvati se iz smrtonosnih pandži globalizacije.

Malobrojni zagrebački prosvjednici

nac u Zagreb. Ali, pitate li urednike hrvatskih novina imaju li mediji u Hrvatskoj osjećaj minimalne nacionalne svijeti, svi će vas u čudu gledati kao da ih provocirate... Od Ćelija, prvog spaljenog hrvatskog sela kojeg se više nitko ne sjeća, do zaklanog Vukovara, ova zemlja, njezina vlast i njezini mediji jasno pokazuju da je sve zaboravljen. Naime, eventualna pompozna obljetnica Vukovara ne će biti ništa drugo negoli laž i izgovor da tobože pamtimos ovaj rat. Da Hrvati i njihova legitimna vlast doista pamte Vukovar ne bi se moglo dogoditi i devet godina nakon masovnog srpskog klanja, da u zabačenom samoborskom hotelu 'Smithen' ovu obljetnicu neki Vukovarci čekaju i bez struje i bez grivanja, bogami idući tjedan i bez - ručka! (...) 15 (petnaest) tisuća Hrvata nisu ubili Marsovci već Srbi s imenom i prezimenom! (...) Nedavni dolazak u Hrvatsku srpskog ministra Vukčevića, zaduženog

polit pa će te onda Europa primiti" ("narod", VL/2000., br. 85., Zagreb, 1. studenoga 2000., str. 3.).

Globalizacijskomu Molohu još nije dosta hrvatskoga mesa. Neimenovani dužnostnik Haažkoga suda izjavio je britanskoj agenciji Reuters, da taj sud "razmatra mogućnost podizanja optužnice protiv hrvatskih dužnosnika koji su bili uključeni u operaciju Oluja 1995. godine" ("Večernji list" od 10. studenoga 2000., str. 4.). Brodovi američke Šeste flote bez predhodnoga dogovora i odobrenja hrvatskih vlasti uplovili su u riječku luku i izkricali mornare, koji su 9. studenoga 2000. okupirali Slunj, "gdje će vježbati 14 dana" ("Slobodna Dalmacija" od 14. studenoga 2000., str. 2.). Na zahtjev Haažkoga suda predsjednik Mesić traži od hrvatske vlade, da u Haag pošalje sve pripadnike hrvatskih tajnih službi ("Slobodna Dalmacija" od 15. studenoga 2000., str. 3.).

Mato Marčinko

U OSVIT TREĆEGA TISUČLJEĆA

*A kukavan je Hrvat novog vremena,
te pušta da ga stranac k stalnoj smrti vodi.
Ne opiruć se klanju – krotko janje – hodi
i ne zna zbacit groznog ropstva bremena.*

Tin Ujević: Hrvatskim mučenicima

U osvit Trećega tisučljeća po Kristu
s haažkih visina Sudac reče:

"Hrvatima svim nek je kraj,
tražeći pravdu zalud kleče,
sudjen im had je a ne raj!"

Mrtvozorac bljuvko Graham Blewitt
za smrtnе uze odabire one,
koje preko Karlina će mosta
odvoditi u zagroblje haažko,
jer Haag Hrvatima je had.

A narod šuti. Njegove oči
u zemne uprte su stvari.

Ponos i čast? Tko za to mari?

I svatko ide svojim putem
za pogačom, vlašcu ili zlatom,
sa svojim ne želi letjeti jatom,
milije mu jato tuđe.

Okovane hrvatske sužnje u haažki had
uvode kroz željezna vrata vrh kojih je
slovima mrkim uklesana prijetnja:

"Ovdje se tek za jedan zakon znade,
tko uđe svake nek se kani nade!"

Dok sužnji idu uzdignutih glava,
sunarodnjaci njihovi po kalnu gmižu tlu,
misirske pune sanjaju lonce ne videći,
da s loncima tim se vraća i novo misirsко
robstvo.

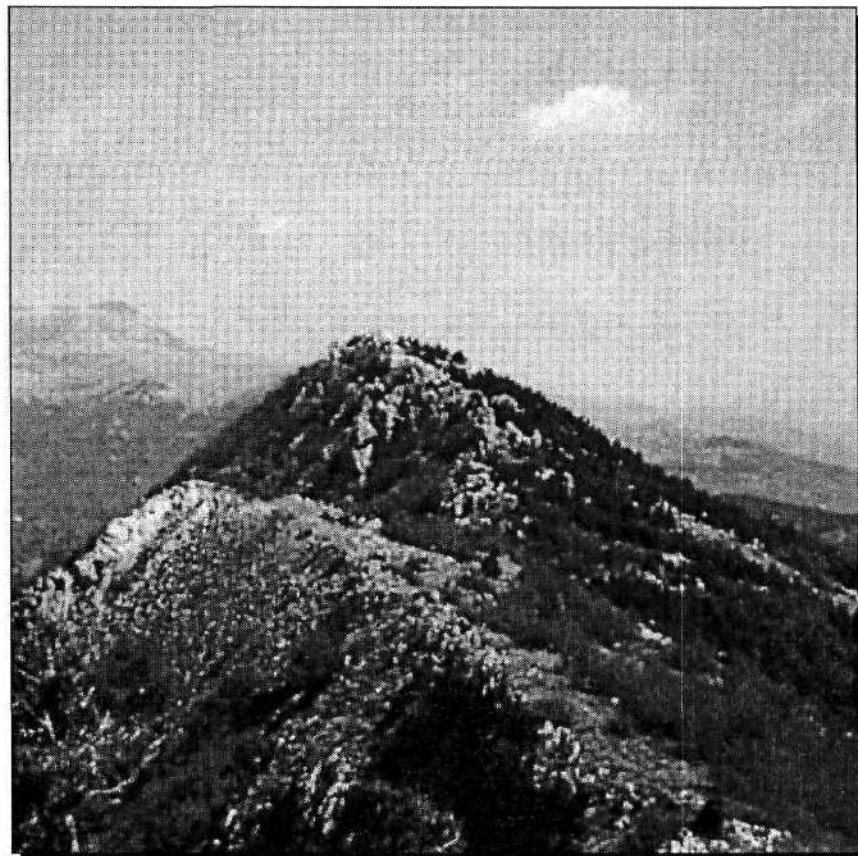
Ples razuzdani oko teleta zlatnog
skrenut će ih s puta kojim su pošli
kroz pustinju bezvodnu do žudjene slobode.
Svoj sveti izdat će dom,
kriz stavit na grob rodu svom.

Kad granula je zora Trećeg tisučljeća,
umjesto svanuća Hrvatima je omrknulo.
Carle del Ponte nasmiješeno lice
navješćuje im nove uhitnice.

NOVI POLITIČKI UZNICI U ISTRI

Dne, 31.01.2001. priveden je u pulski zatvor Eugen Bratović iz Pazina, veliki hrvatski rodoljub i sudionik Domovinskog rata od prvog dana pa sve do iza Oluje. Radi svojih idea bi va osuđen i zatvoren te kaznu izdržava u KPD Lepoglava godinu i pol dana.

zgradi, jer su je skinuli Vlado Jurcan iz Pule i Eugen Bratović iz Pazina. Rekl su policiji da se nisu borili za talijansku nego za hrvatsku zastavu. Počelo je šikaniranje ovih dvojice dragovoljaca Domovinskog rata. Određena im je višoka novčana kazna ili kazna zatvora u

Istra - Hrbat Učke sa Sisola (snimio: Ž. Poljak)

Iza zatvora biva šikaniran od srkokomunističkih vlasti u Istri. Kad se pojavi prvi tračak slobode iznad Hrvatske, uključuje se u Specijalnu policiju te sudjeluje u Domovinskom ratu na svim ratištima. Eugen Bratović je tajnik Hrvatskoga društva političkih zatvorenika - istarske županije. Dolaskom IDS-a na lokalnu vlast, po Istri su se počele događati čudne stvari. Održan je nesmetano Kongres Istrijanu u Puli, kojem Slovenci nisu dopustili da se održi u Kopru. Na zgradu županije u Pazinu istakli su IDS-ovci pored Hrvatske, i zastavu države Italije. Zastava talijanska nije dugo visjela na

trajanju od 20 dana. Dolaskom nove vlasti kaznu Eugenu Bratoviću danas provodi u djelu policija iz Istre, na čelu s drugom Pemperom, koji jedini nije bio smjenjen dolaskom nove vlasti. Osobni je prijatelj Ivana Jakovića, pa je možda i to jedan od razloga?

Eugen Bratović osjeća se ponovo političkim zatvorenikom, samo sada u domovini Hrvatskoj za koju se borio čitav život i za nju bio spremam žrtvovati sve.

Za HDPZ ISTARSKE ŽUPANIJE
predsjednica:
Marija Mikac

HRVATSKA JE, DAKAKO, NA PRAVOM PUTU

Prošla, HDZ-ova vlast, nema spora, imala je stotinu uočljivih mana, a ova današnja, šesteroglavna ima samo jednu - ne valja!

Nova vlast nije ispunila niti jedno predizborno obećanje, ali je zato vrlo dosljedna u rashrvačivanju Hrvatske. Demografski stručnjaci najavljuju katastrofu. Za pedeset godina Hrvata će biti manje za milijun, a starosna struktura će im biti takva da će morati masovno uvoziti radnu snagu. Što mislite odakle? Nadalje, tvrde demografi, za 200 godina, otprilike, umrijet će posljednji Hrvat! Dogodit će se to i prije, ako se nastavi iseljavanja sadašnjim tempom. A što je 200 godina za povijest? Treptaj oka. Dakle, 2200. godine u zagrebačkoj će katedrali biti pokopan posljednji Hrvat. Jedina je nepoznanica, hoće li ga pokopati Musliman ili Srbin.

Demografi pozivaju na uzbunu, a što radi hrvatska vlada? Smanjuje porodične naknade i priprema zakonske izmjene, prema kojima će poslodavci imati pravo davati otkaze i trudnicama. Suludo!!!? A možda i nije. Možda je samo dobro isplanirano. Na čemu još štedi "naša" Vlada? Drastično su rezali sredstva namijenjena Hrvatskomu leksikografskom zavodu Miroslav Krleža i to u jeku posla na pripremi Hrvatske enciklopedije. Što će Hrvatima njihova enciklopedija? Pa ima tih enciklopedija, **dakako**. Dok nastaje ovaj tekst upravo stiže vijest o novom poskupljenju benzina. Cijena jedne litre bliži se granici od dvije njemačke marke. U vrijeme "desetogodišnje strahovlade" cijena litre benzina kretala se oko jedne njemačke marke. Struja je već poskupjela i opet će. Tvrtke propadaju, radnici se otpuštaju, plaće se zamrzavaju i opet će. Tvrtke propadaju, radnici se otpuštaju, plaće se zamrzavaju i smanjuju, cijene divljaju, braniteljima se ukidaju gotovo sva prava..., a premijer kaže, **dakako**, da nam je sve bolje i bolje.

Nacionalna Galićeva dalekovidnica, kažu neutralna stručna istraživanja, u Merlićevu informativnom programu, vlasti posvećuje 91 posto vremena, a svima ostalima tek devet posto. Javna televizija, kakvu su nam obećavali? **Dakako!** Trebalo bi samo još povisiti pretplatu. Ne ćemo na to dugo čekati, **dakako**.

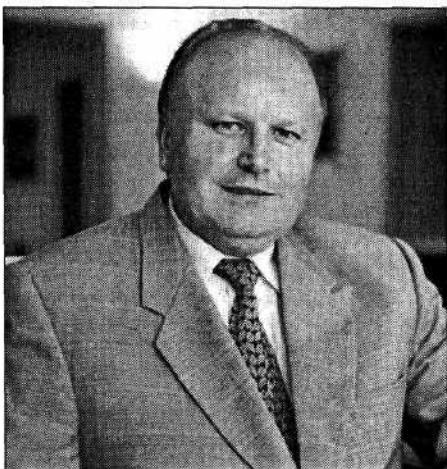
Što rade one silne međunarodne institucije, udruge za demokraciju, ljudska prava i sli., koje su nam, ne tako davno, svakodnevno govorile o jednostranačkoj televiziji u kojoj oporba ima tek jednu trećinu prostora na nacionalnoj televiziji? Gdje je Forum 21? Zalaže li se, možda netko, za javnu televiziju? Ili su sada u modi javne

Piše:

Mijat TOMIĆ

kuće? **Dakako**, sve je to za naše dobro, samo što smo mi glupi pa to ne razumijemo, iako premijer, ponekad, u jednom jedinom Dnevniku daje po šest različitih izjava. Tko nam je kriv što ništa ne razumijemo?

Sva sreća, konačno je proradila pravna država. Više nema razvlačenja sudskih postupaka, nije potreban državni odvjetnik, niti suci. Imamo Slavka Linića? On je spreman i sposoban biti i tužitelj i sudac, a možda i krvnik? Potrebna je samo policija koja će privoditi i zatvarati one suce, poli-

Potpredsjenik vlade Slavko Linić

tičare, radnike i ine... koji se drznu progovoriti ili makar pomisliti nešto što se bivšem riječkom gradonačelniku, a sadašnjem dopredsjedniku, **dakako** Vlade, ne sviđa. Linić se slobodno može baviti tužbama, uhićenjima i sličnim poslovima na državnoj razini, jer je u svom gradu Rijeci ostavio dostoje našljednike. Današnji riječki gradonačelnik Vojko Obersnel, objavljeno je ovih dana u tiskovinama, prima najveću gradonačelniku plaću u cijeloj Hrvatskoj, veću čak i od plaće gradonačelnika milijunskega Zagreba. Je li to normalno? **Dakako** da jest. Pa, riječki gradski proračun je krcat, jer je u Rijeci najviša komunalna naknada u Hrvatskoj, najskuplje su komunalije, voda, plin, gradski prijevoz i sve ostalo... Zašto onda ne bi gradonačelnik imao plaću veću od 13 tisuća kuna? I uz takvu plaću, a solidna su primanja i ostalih brojnih gradskih činovnika, u blagajni je ostalo podosta sredstava pa su riječke vlasti odlučile taj silni novac nekako potrošiti, **dakako**, na najpametniji način. Drastično su povećali sredstva za reprezentaciju, povećali su ionako

prevelike vijećničke naknade, a kako je ostalo još novca, odlučili su podijeliti pozamašne svote strankama koje su zastupljene u Gradskom vijeću. I tu je već malo uzmanjkalo pa su se drugovi, **dakako**, snašli. Ukinuli su dnevno 300 obroka pučke kuhinje. Zašto sirotinja mora jesti svaki dan?

Završavajući ovaj tekst, doznajem da Hrvatskoj nije potreban Županijski dom nekadašnjega Državnog sabora, te da bi ga trebalo ukinuti. To tvrde isti oni koji su prije nekoliko mjeseci tvrdili da treba. Sada su se, **dakako**, predomislili. I što sada? Pa ništa. To je barem jednostavno. Nama Hrvatima promijeniti Ustav je kao napiti se vode. Ipak, čini se da oni koji svakih nekoliko mjeseci mijenjaju Ustav ne piju baš vodu. Što vi mislite?

Hrvatska je, **dakako**, na pravome putu. Taj put zove se nizbrdica, a zna se i gdje vodi. Zna se i tko je vodi. Jedino se ne zna do kada. Nije bitno, jer kakvi smo mi Hrvati, na sljedećim izborima ćemo izabrat i gore od ovih, ako takvi postoje. Ako se netko nada da Hrvati više ne će činiti pogreške, grđno se vara. Ako ne će činiti pogreške, hoće greške, a to su sličnoznačnice, zar ne? Vidite, toliko problema oko hrvatskoga jezika, prije je sve bilo puno jednostavnije. Piši kao što govorиш, čitaj kako je napisano i šlus. Čemu uopće rasprava oko dva ponešto različita pravopisa hrvatskoga jezika? Vratimo se lijepo Novosadskom dogovoru, a ako baš hoćemo jezične inovacije, uvedimo ekavicu pa ne ćemo imati problema s je i ije, ili još jednostavnije, govorimo i pišimo, bre srpski, da nas celi svet razume. Zašto mi Hrvati uvijek izmišljamo topalu vodu?

Na koncu, jedan politički vic. Znadete li zašto su jednoga našeg političara do sedme godine hranili isključivo bananama? Zato što nisu znali je li majmun ili ljudsko biće. Nemojte me pitati za ime tog političara, a posebice me nemojte pitati zna li se danas kojoj vrsti pripada.

Bože, kako bi današnjost izgledala tužno da nema viceva i onoga: "Bok, Janica je, kaj ima novog? Samo nam Janica osvij etlava obraz. Ona je jedina Hrvatica koja skija, a mi svi ostali smo manje-više nasanjani. Dakako, nemojte se zbog toga žalostiti, jer Dakako je obećao, da će nam uskoro svima biti bolje. Valjda ćemo i mi dobiti skije.

Mjesec siječanj je prošao, a umirovljenici još čekaju mirovine iz prošlog tisućljeća. Neka jedu kolače.

PONIŠTENA REGISTRACIJA "HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA - ŽRTAVA KOMUNIZMA"!

Kronologija je poznata. Nikako ne rao-gavši preboljeti da ga članstvo nakon jednoga bahatog mandata više ne će, umišljeni tribun **Duro Perica** pokušava je na razne načine ocrniti legalno izabrano vodstvo Hrvatskog društva političkih zatvorenika, a onda je, kad mu se kod zakonske preregistracije temeljem novog zakona o udrugama, ukazala mogućnost brzog ulijetnja u tuđe gniazdo, pokušao iskoristiti i tu mogućnost.

U Zadru organiziraju svoju utemeljiteljsku skupštinu, koju po poznatim metodama svojih gospodara, insceniravši podmetanje bombe, ubacuju na novinske stranice. U zadarskom hotelu Kolovare odvija se tada tragikomična slika "žrtava komunizma", gdje se pokušaj održavanja skupa raspada ili samovoljnim napuštanjem ili izbacivanjem samih članova poticajnog odbora, čak i odvjetnice **Dafinke Većerine**, kojoj **Marko Dizdar** zabranjuje govoriti, a novinare istjeruje iz dvorane. Na koncu se bez obavljenja posla razilazi to društvene.

Presuda nakon tri godine!

Ništa ih ne će kasnije smetati da baš taj sastanak kod registracijskog postupka proglaše utemeljiteljskim, a ugledna pravnica ne nalazi za potrebno isrpaviti "krivi navod". Statut "HDPZ-ŽK" će i nestručnjak vrlo lako prepoznati kao plagijat, jer je praktično prepisan Statut hrvatskog društva političkih zatvorenika. Predsjednici se polako mijenjaju: najprije **Ferdinand Lulić**, osoba koja se izdaje za hrvatskog zrakoplovca, a u isto doba djeluje u jedinicama Jugoslavenske armije koja u Ljubljani imala pune ruke posla sa "smještajem zarobljenika s križnog puta". Kasnije ga zamjenjuje **Marko Dizdar**, tragična figura hrvatskog političkog robijaša koja završava na kandidatskoj listi višestrukog progonitelja političkih protivnika i hrvatskih nacionalista, **Josipa Manolića**. Taj bolesni "predsjednik" fantomske udruge dobiva nevjerojatan publicitet, a tko se jednom s njim susretne lako ustanavljuje nedostatak suvislosti. Svejedno, koristeći veze Đure Perice, **Petra Šale** i

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

još nekih u vlasti, uspjevaju se vrlo brzo, za naše uvjete upravo munjevito, registrirati.

Naša tužba na rješavanje čeka skoro tri godine, tri godine koje družina koristi za

neviđene hajke i kelevete. Sada Upravni sud utvrđuje "da ne postoje dokazi na osnovi čega je Ministarstvo moglo zaključiti da su u konkretnom slučaju ispunjeni svi zakonski uvjeti za upis Hrvatskog društva političkih zatvorenika - žrtava komunizma u Registar udruga Republike Hrvatske". To znači, daje "HDPZ-ŽK" registriran nezakonito!

Broj: Us-456/1998-6

U I M E R E P U B L I K E H R V A T S K E !

P R E S U D A

Upravni sud Republike Hrvatske u vijeću sastavljenom od sudaca Upravnog suda Alemke Brkljačić Radančević kao predsjednici vijeća, Bože Gagre i Marine Kosović Marković kao članova vijeća, te više sudske savjetnice Sanje Štefan kao zapisnicara, u upravnom sporu tužitelja Hrvatskog društva političkih zatvorenika, Zagreb, Trg kralja Petra Krešimira IV broj 3, zastupanog po Tomislavu Jonjiću, odvjetniku u Zagrebu, protiv rješenja Ministarstva uprave Republike Hrvatske, klasa: UP/I-230-02/97-01/413, ur.broj: 515-02-02/4-97-2 od 20. studenoga 1997. godine, radi upisa u Registar udruga Republike Hrvatske, u nejavnoj sjednici vijeća održanoj dana 11. listopada 2000..

p r e s u d i o j e

22.-01.-2001

Tužba se uvažava.

Poništava se rješenje Ministarstva uprave Republike Hrvatske, klasa: UP/I-230-02/97-01/413, ur.broj: 515-02-02/4-97-2 od 20. studenoga 1997. godine.

Obrazloženje

Osporenim rješenjem tuženog Ministarstva odobrava se upis Hrvatskog društva političkih zatvorenika-Žrtava komunizma, sa sjedištem u Zagrebu, Trg Petra Krešimira IV, u Registar udruga Republike Hrvatske.

U tužbi protiv osporenog rješenja tužitelj navodi da je Hrvatsko društvo političkih zatvorenika dragovoljna i nestranačka udruga, registrirana kod Ministarstva uprave Republike Hrvatske (tadašnjega Republičkoga sekretarijata za pravosude i upravu SR Hrvatske) dne 29. ožujka 1990. godine. Tužitelj napominje da je malo nakon toga tadašnje tužiteljevo sjedište Zagreb, Savska 16 preselilo na adresu Trg kralja Petra Krešimira IV broj 3, Zagreb, pri čemu tužitelj ističe da je o tome obavijestio tuženika, te da s tim naslovom tužitelj godinama nastupa u pravnom prometu i izdaje mjesečnik "Politički zatvorenik".

Iako Ministarstvu lažu da su 29. listopada 1997. imali sjednicu Osnivačkog sabora, a ono ih, ne provjerivši registrira za svega nekoliko dana nakon navodnog dočenja odluke, kao da im nije trebalo vremena prikupiti i ostalu dokumentaciju. Nama, iako postojimo od 1990., trebalo je održati dvije sjednice Sabora i ispuniti mnoge uvjete, među kojima je i pravo na korištenje dijelova hrvatskoga grba i zastave, jer zakon traži da se riječ "Hrvatska" te njezine izvedenice, kao dijelovi grba i zastave Republike Hrvatske, mogu unijeti u naziv i znak udruge tek uz predhodno odobrenje Ministarstva uprave. U njihovu se slučaju to nije ni tražilo!

U kako površnoom postupku je to njihovo rješenje doneseno, govori i podatak da ne postoje ni obvezni dokazi o državljanstvu osnivača, pa ima razloga sumnjati, da u podmetanju nezakonite registracije vjerojatno svjesno sudjeluju i službenici Ministarstva. Treba imati na umu da postoji jedna osoba koja je sada promaknuta premještajem u Ured Predsjednika Mesića, a kojaje "previdjela" da "žrtve komunizma" u prijavi izostavljaju kućni broj ulice. Istodobno svjetli predsjednik ŽK Ferdinand Lulić i Marko Dizdar kao opušteničenik kod otvaranja žiro računa u ZAP-u 11. prosinca 1998. jasno upisuju "kralja Petra Krešimira IV. 3", samo da bi prekrili izravno kršenje zakona u kojem jasno stoji da se nova udruga barem po sjedištu mora razlikovati od već postojeće.

Štićenici tandem Manolić & Bolj kovac

"Čuda" se i dalje događaju. Nakon što su registrirani, organiziraju svoju osnivačku sjednicu; izbornaje bila tajna, jer su nazočima priopćili da su izbrani članovi Vijeća, i drugih tijela prema ukradenom statutu. Za tajnika su si tada odabrali **Damira Prebega**, koji se još nije domogao priznanja političkog zatvorenika, ali nakon našeg objavljuvanja da taj "skrbnik" o političkim zatvorenicima nije politički zatvorenik, uspijeva lažnim sredstvima domoci se priznanja na staž od 18 dana. Nije to jedini način gdje veze Đure Perice govore o nemoralnom postupanju, jer on za još jednu osobu, ženu političkog zatvorenika **Ante Prpića, Esteru**, uspijeva izraditi staž zatvorenice od 25 dana. Tako se tužno Administrativna komisija povija zlorabi moćnika i šteti ugledu onih koji su

po Zakonu o pravima bivši politički zatvorenici.

Na tome svom skupu koji održavaju 28. veljače 1998. glavni uzvanik biva **Josip Bolj kovac**, poznati borac za hrvatska nacionalna prava, posebno zaslužan za hrvatske političke uznike, a nazočnim Đuro Perica izjavljuje kako u Zakonu o isplati naknada stoji da se ne isplaćuje od najstarijega prema najmlađemu, nego da se "predviđa prvenstvo isplata onima koji su najduže robijali". Naravno da je to čista laž, ali to za njih nije bitno. Izabrao se Đuro i za predsjednika Odbora za suradnju s međunarodnim organizacijama političkih zatvorenika, te odmah počeo rovariti protiv HDPZ, šaljući faksove iz Hrvatskoga državnog sabora, ne bi li njegove laži bile uvjernljivije, a pozavavši se na registraciju koju je sada sud proglašio ništavom, pokušavao je domoci se članstva u Međunarodnoj udruzi bivših političkih uznika, jer da HDPZ više ne postoji. Njegove su laži na kongresu u Berlinu bile razotkrivene ali je ostala mučnina pred strancima, koji su morali biti svjedocima pranja hrvatskoga prljavog rublja. Sličnih slučajeva ima i kod drugih, ali tako kmetovski nije se nitko ponio kao Đuro Perica, osokoljen očito neograničenim mogućnostima kršenja pozitivnih zakona i normi ponašanja.

Koliko je štetna ta protuzakonita njihova registracija, pokazat će i sljedeći primjer: Kada je 10. studenog 1998. počela sjednica Međunarodne udruge bivših političkih zatvorenika u Zagrebu, u prostorijama tajništva na vratima je na zvono netko *nalegao*. Kad smo otvorili vrata, na njimaje bio čovjek, koji nije pod nos gurnuo policijsku značku, zahtijevajući da uđejer da treba telefonirati. Pitao je što se tu događa, pa kada sam mu rekao da je u tijeku sjednica IA, on je telefonirao svojoj policijskoj postaji da "nema tučnjave", da "govore njemački" te da su "trojica". Upitao sam ga tko mu je savjetovao taj stari udbaški trik, ali dečko nije odgovorio, nego se ispričao i otisao.

Klevete na sramotu Hrvatske

Izaslanstvo Hrvatskog društva političkih zatvorenika požalilo se ministru unutarnjih poslova. Izaslanstvo je primio doministar **Zlatko Gledec**, koji je obećao ispitati razlog upada za vrijeme održavanja zatvorene sjednice, za koju nije bilo potreno nikakvo prijavljivanje niti odobra-

vanje. Pismeni odgovor dobio je HDPZ i u njemu stoji da je predsjednik HDPZ-ŽK Marko Dizdar prijavio da se u Masarykovoj 22 održava sastanak neke internacionalne fantomske organizacije, pa je policija morala intervenirati, ali policajac je trebao biti malo "nevidljiviji". Da postoje zakoni koji zabranjuju ili ne zabranjuju, za te demokratske policajce nije bilo važno.

Da nisu bili nezakonito registrirani, ne bi taj fantomski predsjednik fantomske udruge mogao fantomskom proglašiti Međunarodnu udrugu, kojoj je njegov Đuro Perica godinu prije bio kopredsjednik, niti bismo pred strancima ostavili dojam da je Hrvatska doista policijska država, kako nas naši neprijatelji u inozemstvu želete predstaviti. Eto kako taj Marko Dizdar i njegova udruga pomažu u stvaranju protuhrvatskog mišljenja, a legitimitet im daju veze i poznanstva Đure Perice.

Nisu oni prestali rovariti i stvarati atmosferu nereda i nemoralu, koja se dovodi u svezu s hrvatskim političkim zatvorenicima. Optužuju bez dokaza, pokušavaju utjecati na pravosudna tijela, a ni najteža djela pljačke ili protupravnog prisvajanja tuđe imovine nisu im strani. Uz pomoć nečasnog tajnika uspijevaju domoci se prostorija na Krešimirovu trgu, a Grad Zagreb izdaje im rješenje mada se uvidom u spis u Gradskom uredu za upravljanje imovinom, dade ustanoviti da je prigodom provedbe natječaja i sklapanja ugovora glede spomenutih prostorija, počinjen niz krupnih nepravilnosti. Prije svega, ponuda "žrtava komunizma" nije uruđbirana u Gradskom uredu, iz čega jasno proizlazi da nije nije dostavljena uredno i pravodobno. Drugo, ponuda nije podnesena u propisanom obliku, jer su se lažno predstavili kao nositelji postojećeg ugovora (iako je to bio HDPZ, a ne "HDPZ-ŽK"). Da nisu nezakonito bili registrirani ne bi im ni Đurine ni Šaline veze pomogle.

Da nisu bili protupravno registrirani... Daje barem funkcionalna pravna država, ali ni to nije. Ne možemo ne zapitati se, zar je trebala nastupiti promjena vlasti, pa da sud nakon tri godine donese presudu o počinjenju rješenja o registraciji ove fantomske družine...

NARODNI ODBOR SPLIT (1945.): POPIS LIKVIDIRANIH A NEPROGLAŠENIH "NARODNIH NEPRIJATELJA"

Upravni odjel Kotarskoga Narodnog odbora Split, uputio je (iz Solina!) 22. listopada 1945. opsežan dopis Državnom tužitelju srednjodalmatinskog okruga, kojim se, na zahtjev državnog tužiteljstva, dostavlja popis "likvidiranih a neproglasenih narodnih neprijatelja", tj. popis osoba koje su jugoslavenski partizani ubili bez suda. Bez potanjug istraživanja nije moguće reći, je li ovaj popis pravljen tek radi evidencije, ili je imao i druge praktične svrhe (npr. progona rodbine ili konfiskaciju imovine). Kako se u uvodnoj rečenici spominje potreba obavešćivanja Kotarskog suda, a uz svaku osobu donosi se i popis njezine imovine, bit će, da zahtjev Državnog tužiteljstva nije bio motiviran samo statističkom strašću.

Nu, neovisno o tome, čini se bjelodanim, da ovaj popis nije jedinstven. To bi značilo, da bi se u pismohranama (možda i sudskim) iz tog doba, dalo dobiti i popise za ostala područja, što bi nesumnjivo pomoglo utvrđivanju ratnih žrtava. Ovim je popisom obuhvaćeno 88, zapravo 90 osoba (jer se kod dvije spominju i njihovi supružnici, također smaknuti). Upućenijima u splitske prilike 1944/45. jasno je kako se ne radi o cijelovitu popisu poubijanih

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

protivnika novog režima. Njime nisu obuhvaćene čak ni sve žrtve iz Solina, Kaštela i Dugopolja. Dopis potpisuje

"Treći član komisije za konfiskaciju, Fabjan Vrtlar". Na prvoj je stranici otisnut jedva vidljiv prijamni štambilj "Državni tužilac Srednje Dalmacije - Split".

Dokument objavljujemo u cijelosti, iako je na nekim mjestima slabo čitak (ta su mesta označena točkicama), kako bi sa- dašnjim i budućim povjesničarima bio dostupniji pri rekonstrukciji partizanskog ubilačkog stroja. Kako bi čitatelj imao što vjerodostojniji dojam o pismenosti partizanskih "stručnjaka", u prijepisu nisu dirane ni pravopisne pogreške, osim očitih pisarskih previda (pogotovo nerazlikovanja slova "č" i "ć" u prezimenima). Umetci priredivača svedeni su nanajmanjumogućumjeru, samo tamo gdje je to nužno za razumevanje. Takvi su umetci označeni posebnim, uglatim zagradama. Posebno napominjemo, da je riječ "Hrvat" i "Hrvatica" u izvorniku većinom pisana **malim početnim slovom**. Kako se ta ista pogreška (koju pri prijepisu nismo dirali!) ponavlja više desetaka puta (dok je, primjerice, riječ Talijan samo četiri puta otisnuta s malim početnim slovom, dok se pridjev "talijanski" također redovito piše velikim početnim slovom!), teško da će se raditi o slučajnosti: režim je očito honorirao i takav oblik izrugivanja i ponizavanja hrvatstva.

Kotarski N.O. Split

Upravni odjel

Br. 2437/45

Solin dne 22.X 1945.

(Rukom u desnom gornjem kutu: Kro: 178/45-1)

Predmet: Narodnih neprijatelja spisak

Likvidiranih a neproglasenih.

Državnom Tužiocu sre. Dalmatinskog okružja

U vezi vašeg dopisa Okružnog Narodnog odbora Dalmacije kojeg smo dobili da hitno obavjestimo Kotarski sud koji su narodni neprijatelji, streljani ili ubijeni na N.O.V.

Dostavljamo vam popis likvidiranih narodnih neprijatelja od okupacije do oslobođenja na području Kot. NOO-a Split, a koji nisu još službeno proglašeni i to:

dat. ruk. N.O. Split Prijavni odjel 2437/45 Predmet: Narodnih neprijatelja spisak Likvidiranih a neproglasenih.   U vezi vašeg dopisa Okružnog Narodnog odbora Dalmacije kojeg smo dobili da hitno obavjestimo Kotarski sud koji su narodni neprijatelji, streljani ili ubijeni na N.O.V. Dostavljamo vam popis likvidiranih narodnih neprijatelja od okupacije do oslobođenja na području Kot. NOO-a Split, a koji nisu još službeno proglašeni i to: 1. Vladičević Marić Martin pk. Ivanec i pk. Morte rođen u Kninu 10-9-1897. Zamjenjivač zemaljoradnik, hrvat, stanovao u Žrnovnici u zajednici Živio 5 članova. Zajednica posjeduje prizemnu kuću koja je zgrajena 8 vjeti i zadržava se u vlasništvu. U kući su 2 vrata obrađene zemlje dolaskom okupatora odnos se ističe kao nijesnovi simpatizer i stupio u vezu sa njima, denuncirao naše rodoljube, koji su bili radi toga затvoreni, kao su prijatelji Marković Marićevi u Kninu. Prokazivao fašističke suradnike NOP-a koliko su bili progenjeni, a kuću im bile popunjene. Likvidiran u julu 1945 godine od udarne grupe.   2. Tijardović Marić Martin pk. Ante i pk. Morte rođen u Žrnovnici 3-12-1897. Zamjenjivač zemaljoradnik, hrvat, stanovao u Žrnovnici u zajednici Živio 5 članova. Zajednica posjeduje jednoprostorno kuću 6 vratima obrađenim dolaskom okupatora. Povezao se sa njima i preuzeo naslov zemaljoradnika. Osim toga imao je veze sa Željanim. Oficirima i otkrivao kretanje našeg protivnika, pojima bi bila u tom bila pustjeljana na jedna. Likvidiran 9. udesne grupe u oktobru 1942. godine.   3. Blatević Matko pok. Šimunović pk. Ante rođen u Žrnovnici 3-1-1898 god. Zamjenjivač zemaljoradnik, hrvat, stanovao u Žrnovnici u zajednici Živio 5 članova. Zajednica posjeduje jednoprostorno kuću 6 vratima obrađenim dolaskom okupatora. Stupio u vezu sa istim i prokazivao naše prijatelje, tako da bi Talijani više puta otvorili Arteljerijsku vremu na njihove položaje, a zatim bi uputili vojsku, održavao veze sa fašistima. Oficirima i karabinjerima, kojima bi podnudio listu suradnika NOP-a. Tako je uključen u borbu s talijanskim vojskom i braću Marićevim Pavlu, Peru i Urošu i Arbanom kod Kninu. Zadre, koji su bili desantirali iz Talijanske vojske, tako su bili učestvili u novac, bio je bio sve spreman učiniti, bio je poznat kao radnički, kočkar i preveratnik. Likvidiran od udarne grupe u martu 1942. godine.   4. Perkić Marić pk. Josip i nevjek. Matija rođen u Žrnovnici 26-7-1892 god. Zamjenjivač zemaljoradnik, hrvat, stanovao u Žrnovnici u zajednici Živio 5 članova. Zajednica posjeduje kuću jednoprostornu i 6 vratima obrađenim dolaskom okupatora. Prokazivao suradnike NOP-e koji su bili hapšeni i svršavali u zatvore po Talijanima. Održavao je veze sa fašistima koji su mu devali za denunciju hrvata i novac. Imao veze sa Matom Čarkom i Leđevicom poznatim provodnikom Talijanskim fašistima i vojnikom u pronalaženju partizana. Bio je likvidiran od udarne grupe u julu 1942. godine.   5. Jerković Marija rođ. Iezid Šenk Šenka rođena iz Litoje Sonje 1897. god. Zamjenjivač domaćica, hrvat, ravnateljica u Žrnovnici u zajednici Živio 5 članova se nastojeći od 2. lipnja 1945. u jedinici posjeduje 1 vrata zemlje. Dolaskom ustanice stupile su ih u vezu sa njima, trudile su se da učinju i vojnikom suradnikom Jerković i prokazivale mu tercije radnike, koji su bili zatvoreni i proganjani, kroz m. Srđ. Valentin u god. 1945. u Žrnovnici.

1. Vidišević Romić Marin pk. Ivana i pk. Ivke rođena u Kućine 10-9-1898 god. zanimanje radnik, narod, hrvat stanovao u Kućine u zajednici živio 10 zajednica posjeduje seljačku kuću 2 vrita obrađene zemlje dolaskom okupatora odma se isticao kao njihov simpatizer i stupio u vezu sa njima, denuncirao naše rodoljube, koji su bili radi toga zatvoreni, kao na pri. Antu Markovića Marinova iz Kučina. Prokazivao fašistima suradnike NOP-a koji su bili proganjeni, a kuće im bile popaljene. Likvidiran u junu 19(...) godine od udarne grupe.

2. Tijardović Marin pk. Antona i pk. Marte rođena u Žrnovnici 3-12-1897. zanimanje zemljoradnik narod, hrvat, stanovao u Žrnovnici u zajednici živio 5 članova zaj ednica posjeduje prizemnu kuću koja je zapaljena 8 vriti zemlje obrađene dolaskom okupatora povezao se sa njima i prokazivao naše rodoljube. Osobito imao veze sa Talijanima Oficirima i otkrivaо kretnje naših prvo Boraca, kojima bi bila potom bila postavljena zasjeda. Likvidiran od udarne grupe u oktobru 1942. godine.

3. Blažević Mate pok. Šimuna i pk. Ane rođena u Žrnovnici 3-1-1898 god. Zanimanje zemljoradnik, hrvat, stanovao u Žrnovnici zajednica se sastoji od 5 članova zajednica posjeduje jednospratnu kuću 6 vriti obrađene zemlje dolaskom okupatora stupio u vezu sa istim i prokazivao naše prvo Borce, tako da bi Talijani više puta otvarali Arteljerijsku vatru na njihove položaje, a zatim bi uputili vojsku, održavao veze sa fašistima Oficirima i karabinjerima, kojima bi podnašao listu suradnika NOP-a Tako je prijavljivao među ostalima i braću Marušić Pavu, Daru i Uroša iz Arbanasa kod Zadra, koji su bili dezentrali iz Talijanske vojske, i tako su bili uvaćeni. Za novac je bio sve spremjan učiniti, bio je poznat kao ne radiša, kockar i prevarant. Likvidiran od udarne grupe u martu 1942. godine.

4. Perčić Marin pk. Joze i majke Matije rođen u Žrnovnici 28-7-1892 god zanimanje zemljoradnik, rođen Hrvat, stalno boravi u Žrnovnici u zajednici živi 6 članova zajednica posjeduje kuću jednospratnu i 6 vriti obrađene zemlje. Talijani prokazivao suradnike NOP-a koji su bili hapšeni i svršavali u zatvore po Talijanima. Održavao je veze sa fašistima koji su mu davali za denunciju hranu i novac. Imao vezu sa Matas Markom iz Lećevice poznatim sprovodnikom Talijanskim fa-

šistima i vajsek (vojske? Op. prir.) u pronalaženju partizana. Bio je likvidiran od udarne grupe u julu 1942. godine.

5. Jerković Marija rođ. Lezić žena Danka rođena iz Sitno Gonje 1892 god zanimanja domaćica, narod hrvatica, stanovala u Žrnovnici u zajednici se sastoji od 2 člana zajednica posjeduje 1 vrit zemlje. Dolaskom ustaša stupila odmah u vezu sa njima, družila se sa ustašama i vodnikom Dušanom Jerčić i prokazivala mu terenske radnike, koji su bili zatvarani i proganjeni, kao na pri. Valentin Mi(...)vić Palmin Bošić (?Op. prir.), (...) provodila ne moralan život sa ustašama. Likvidirana od udarne grupe u julu 1944. godine.

6. Stipica Luče ud. pk. Tome i majke Ivke rođena u Mravincima 23-7-1884 godine zanimanje domaćica, narod, hrvatica stanovala u Žrnovnici u zaj ednici nema nikoga, ne posjeduje nikakove imovine. Talijanskim karabinjerima prekazivala rodoljube koji su bili proganjeni i kojima su bile kuću promećane, odila bi u Split na vojne Talijanske komande i kazivala bi položaje Partizana na koje bi otvarali Arteljerijsku vatru. Poznata kradljivka i pijanica koja bi za vino i novac sve napravila. Likvidirana od udarne grupe u Julu 1943. godine.

7. Jerković Valenti pk. Ivana i majke Ane rođena u Žrnovnici 14-2-1910 zanimanje zemljoradnik, narod. Hrvat, stanovao u Žrnovnici zajednica se sastoji od 2 člana zajednica posjeduje 1 kuću jednokatnu i 5 vriti obrađene zemlje. Bio je poznat kao kriminalan tip, koji je napravio više provalnih krađa, za vreme bivše Jug. bio je više puta kažnjavan zbog počinjenih provala. Prokazivao bi Talijanima rodoljuba koji su bili proganjeni. Kada bi narod Žrnovice bježao iz sela, kad bi Talijani tukli topovima u selo on bi ulazio u kuću, i nosio vrjednost stvari. Likvidiran od udarne grupe u septembru 1942. godine.

8. Ugrin Pave pk. Andrije i majke Kate rođen u Žrnovnici 9-2-1904. zanimanje zemljoradnik, narod. Hrvat, stanovao u Žrnovnici zajednica se sastoji od 7 članova koja posjeduje kuću jednokatnu i 10 vriti obrađene zemlje. Poznat je bio kao kriminalan tip, usko je bio povezan sa fašistima i karabinjerima, sa njima bi išao po noći, i kralj seljacima produkt. Denuncirao bi rodoljube, tako je poslao vojsku za Tadijom Mihanović iz Žrnovice kao i na mjesta, gdje bi Partizani prolazili. Imao je fašističku legitimaciju sa kojom se je mogao kretati po cjele noći za da bi bolje dozna-

vao kretanje suradnika NOP-a i ujedno bi to iskorištavao za krađu tako da je uhvaćen u kradi boba i odveden od udarne grupe do Komande mesta Donje Šino (Sitno, Op. prir.) i likvidiran u Maju 1943. godine.

9. Matas Marko oca i majke nepoznate, rođen u Lećevici star oko 35 god stanovao u Žrnovici, po zanimanju filacijski (financijski, op. prir.) preglednik, narod. Hrvat, zajednica se sastoji od 2 člana, ne posjeduje nikakove imovine, dolaskom Talijana odma stupio u vezu sa njima, bio im tumač, vodio ih po kućama kaziva im kuće roditelja, odio [s] Talijanskim vojnicima u akcije. Održavao tjesne veze sa komandom u Splitu, premećao je kuće rodoljuba. Denuncirao je 18 koji su bili zatvoreni u Splitu i Italiji kao Aljinović Pavu, Vlajić Pavu, Damljanović Antu, i druge. Po čitave noći bi stanovao u komandi karabinjera, odajući sa njima po mje[s]tu kad bi imali vršit hapšenje. Za sav ovaj rad bio je plaćen, od Talijanskih vlasti. Likvidiran od udarne grupe u avgustu 1942. godine.

10. Perasović Šimun Jakova i majke Ruže, rođen u Stobreču 1913. godine po zanimanju zemljoradnik, narod, Hrvat, stanovao u Stobreču, zajednica se sastoji od 19 članova koja posjeduju kuću na jedan sprat, i 20 vriti obrađene zemlje. Za vreme bivše Jug. Bio je općinski redar a kasnije Žendar, poznat po slabim postupkom spram narodu, dolaskom Talijana stupio odma u vezu te prokazivao rodoljubi i terorizirao narod. Denuncirao je Knezović Antu Perasović Luku, Perasović Filu, i druge koji su bili zatvoreni. Smetao je ribarima da love ribu i ako su za to imali dozvolu. Od rodoljuba bio je opominjan da se ostavi protunarodnog rada a on bi i dalje nastavljao, sa još većom pritnjom, govoreći narodu "io comando a paeze Stobrecio". Stalno išao sa fašistima i karabinjerima pokazivajući im suradnike NOP-a poznat neradiša, održavao je veze sa Komandama u Splitu. Bio je u stanju da od Talijanski vlasti isposluje propusnice i za druga lica pa za koja mjesta to bilo. Odveden od udarne grupe i likvidiran u julu 1943. godine.

11. Cokarić Stipe pk. Ante i majke Mare rođen u Stobreču 1909 godine zemljoradnik, nar. Hrvat, stanovao u Stobreču, zajednica se sastoji od 7 51. koja posjeduje kuću /bombardirana/ i 15 vriti obrađene zemlje. Još za vreme bivše Jug. Vodio propagandu Ustašku sa takvim je ra-

dom nastavio i (...) iz Splita, koji je bio ustaški povjerenik. K njemu bi išao na sastanke u Omiš, gdje bi dobivao direktive. Ogovarao je NOP. Za svoj protinarodni rad primao je od Krstulovića novac. Bavio se šversovanjem, prodavao narodu prašinu za polijevanje i ucjenjivanje. Služio je Krstuloviću za održavanje veze Split-Omiš preko Poljica i u drugim raznim pravcima. Odveden od Udarne grupe u aprilu 1943. g. i likvidiran.

12. Brkić Ivan Ivanov i majke pok. Jader, rođen u Vučevici 1906 god. zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Vučevici.

13. Brkić Josip, brat ad 121, rođen u Vučevici 1911. zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Vučevici. Zajednica braće Ivana i Josipa Brkića sastoji se iz 6 članova, a posjeduje 10 vriti oranice-jedan vrit šume i jednu seljačku kuću. Imenovana braća bila su veliki protivnici NOP i veliki ustaški doušnici. Prokazivali su ustašama pokrete partizana i prijavljivali rodoljube. Obojica su poznata kao kriminalni tipovi i noću bi izvadali razne provale. Brat Ivan uhvaćen u Solinu u krađi u junu 1943 i ubiven od Udarne grupe, a brat Josip uhvaćen noću u krađi u maju mjesecu u Vučevici i ubiven od Udarne grupe.

14. Perko Ante pok. Marina i majke Ivke, rođen 1895 u Mravincima, radnik, Hrvat stanovao u Majdanu u Solinu. Zajednica se sastoji od 6 članova, a posjeduje 1 vrit vinograda i seljačku kuću. Odmah po dolasku Talijana stavio se u njihovu službu i bio njihov doušnik, što je prouzrokovalo, da je više pravih rodoljuba bilo hapšeno. Osim toga bio je poznat kao kriminalan tip sklon krađi. Likvidiran u septembru 1943. god. od naše Vojske.

15. Perko Ivan pok. Mate i majke Jele, rođen u Mravincima 1905, radnik, Hrvat, stanovao u Mravincama. Zajednica se sastoji od 6 članova, a posjeduje 20 vriti neobradljive zemlje, 1 vrit vinograda i jednu seljačku kuću. Pobjegao iz NOV, gdje je bio nekoliko dana, prije kapitulacije Italije. Po dolasku Njemaca 1943. g. kada su seljaci bježali i ostavliali selo, vršio je pljačku po narušenim kućama. Uhvaćen je od Udarne grupe i ubiven u oktobru 1943.

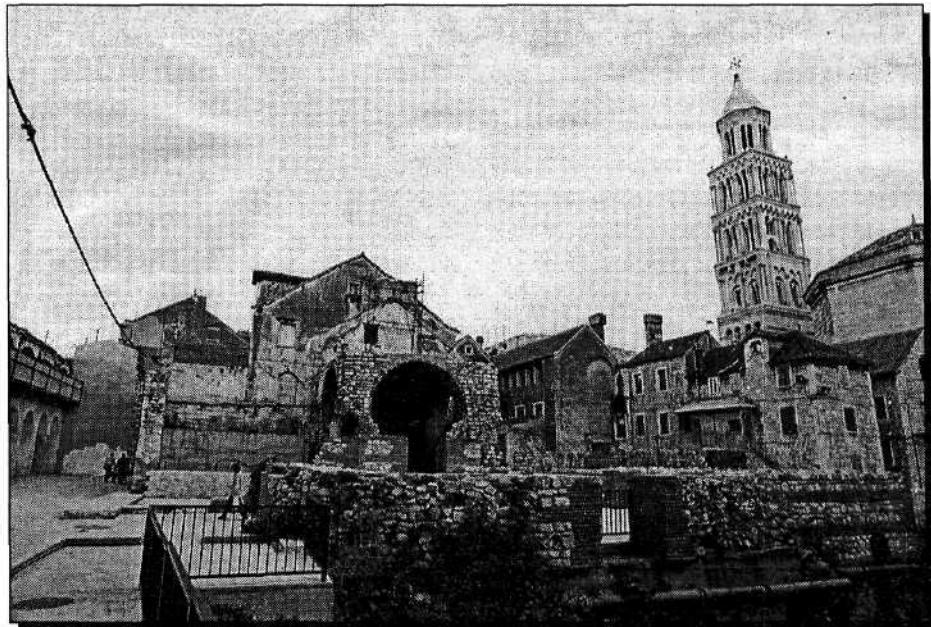
16. Karaman Ante pok. Ante i majke Antice, rođen 1907 u Bračancu, zemljoradnik Hrvat, stanovao u Bračancu. Zajednica se sastoji od 6 članova, a posjeduje 6 vriti oranice, 7 vriti ledine i 1 seljačku kuću. Bio je ustaški doušnik i čovjek poz-

nat [po] krađi, koju je svakodnevno vršio. Prigodom uhićenja četvorice pravoslavnaca iz Bračanca i njihova sprovođenja na Prugovo, isti je imenovao tukao sa ostalim ustašama. Likvidiran u junu 1943 od Udarne grupe.

17. Boljat Frane pok. Ivana i majke Tomice, rođen 1899 u Vučevici, zemljoradnik Hrvat, stanovao u Vučevici. Zajednica ima 10 članova, a posjeduje 10 vriti oranice, 3 vrita ledine i 2 seljačke kuće. Pripadao ustaškom Pokretu i bio njihov doušnik. Prokazivao pristaše NOP i prijavljivao pokrete partizana, tako da im je na temelju tih prokazivanja postavljana zasjeda. Likvidiran je od Udarne grupe u martu 1943.

preko ustaške štampe. Tom je pokretu u svemu služio. Prokazivao rodoljube sklone NOP-u. Ujnu 1942 bio je likvidiran od naše Udarne grupe.

20. Lizić (Lozić? Op. prir.) Ante pok. Bariše i majke pok. Mare, rođen u Mravincama 1911. g., zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Mravincama. Zajednica se sastoji od 6 članova, a posjeduje 3 vrita neobrađene zemlje, 3 vrita obrađene zemlje i 1 seljačku kuću. Otišao je koncem 1942. u NOV, a poslije 4 mjeseca pobjegao kući i stavio se u službu okupatora. Bio je doušnik Taljanskim karabinjerima i obavještavao ih o prilikama u mjestu i u svemu im bio na usluzi. Osim toga u velike sklon kradbi, koju je obično noću vršio. U junu

Split

18. Brkić Ivan pok. Grge i majke Jadre, rođen u Vučevici 1898, zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Vučevici. Zajednica se sastoji od 5 članova, a posjeduje 5 vriti oranice, 1 vrit ledine i 1 seljačku kuću. Bio je glavar sela prije rata i na toj dužnosti ostao i dalje. O svemu je obavještavao ustaše, a u veljači 1943 otišao u ustaše. Poslije kapitulacije Italije nastavio svojim protunarodnim radom i prokazivao ustašama rodoljube i kretanja partizana. Bio je likvidiran od Udarne grupe koncem 1943.

19. Perko Ćiril pok. Ivana i majke Antice, rođen u Mravi[n]čama 1914. god. zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Mravincama. Zajednica se sastoji od 5 članova, ista posjeduje 1 vrit zemlje i jednu seljačku kuću. Bio je istaknuti propagator ustaškog pokreta i istog propagirao među rodoljubima. Također je vršio propagandu

1943. likvidiran od naše jedne udarne grupe.

21. Topić Marijan pok. Marka i majke Cvite, rođen 1898 u Muću (? op. prir.), postolar, Hrvat stanovao u Solinu. U zajednici žive 4 člana, a posjeduju jednu 1 malu kuću i 5 vriti zemlje. Dolaskom okupatora stavio se u njihovu službu i bio im špijun. Između ostalih tužio je i Marka Draškovića, koji je na to bio uhapšen, batinan i suđen. Likvidiran od jedne Udarne grupe u februaru 1943.

22. Katić Ante pok. Grge i majke Vinke, rođen u Solinu 1921, radnik, Hrvat, stanovao u Solinu. U zajednici žive 4 člana, a ne posjeduju ništa. Odmah po dolasku Talijana stavio se u njihovu službu i vršio špijunažu. Prokazivao partizane i njihova skrovišta. Likvidiran u novembru 1942 od Udarne grupe.

23. **Matijević Marin** Ivanov i majke pok. Kate, rođen u Solinu 1920, radnik, Hrvat, stanovao u Solinu. Zajednica se sastoji od 6 članova, a posjeduje 1 kuću (zapaljenu) i 8 vriti zemlje. Išao u NOV, a malo vremena poslije dezertirao i stavio se u službu okupatora, vršeći špijunažu. Likvidiran u martu 1943 od Udarne grupe.

24. **Gojević Petar**, nepoznata oca i majke, rođen u Vrlici, radnik; Hrvat, stanovao u Solinu. Zajednica se sastoji od 3 člana a ne posjeduje ništa. Dolaskom Taličana bio je aktivni fašista. Špijunirao pripadnike NOP u Solinu. Likvidiran u septembru 1943 od Udarne grupe.

25. **Jović Dušan** pok. Jovana i majke nepoznate, rođen 1898 negdje u Hercegovini mjesta nepoznata; žandar-narednik Srbin, stanovao u Solinu. Zajednica se sastoji od 2 člana a ne posjeduje ništa. Dolaskom okupatora bio je četnički organizator. Između ostalog otpremio u četnike Jankov Ivana te Lalić Tovca i Ljubu iz Solina. Bio usko povezan sa okupatorom. Imao slobodu kretanja. Vršeći špijunažu. Likvidiran u oktobru 1943 od Udarne grupe;

26. **Gabric Fabjan**, nepoznatog oca i majke, rođen 1898 u Poljicima, radnik, Hrvat, stanovao u Solinu. Zajednica se sastoji od 5 članova, a posjeduje jednu kuću na dva sprata u Solinu. Dolaskom okupatora stavio se u njihovu službu i bio aktivni fašista. Poznat inače kao veliki švercer i denuncijator. Likvidiran u siječnju 1943.

27. **Farasio Dušan** Ratin, majka nepoznata, rođen u Stomorskoj 1918, mornar, Hrvat, stanovao u Stomorskoj. Zajednica se sastoji od 2 člana a posjeduje 1 kuću i 3 0 vriti zemlje. Dolaskom okupatora stavio im se odmah u službu i bio opasni špijun i denuncijent. Vodio Talijane po otoku i prokazivao im položaje partizana. Likvidiran u julu 1943 od Udarne grupe.

28. **Pavela Bozo** Antin i majke Antice, rođen u Gornjem Selu 1898, trg. pomoćnik stanovao u Splitu. Zajednica se sastoji od 5 članova a ne posjeduje ništa. Povremeno dolazio u Šoltu i špijunirao. Imao je slobodno kretanje danju i noću. Likvidiran u julu 1943 od Udarne grupe.

29. **Vlak Miloš** Franin, rođen u Grohotama (Šolta) 1897, trgovac, stanovao u Grohotama. Bio je on sam i nije imao ništa. Dolaskom okupatora stavio se u njihovu službu. Organizirao četnika na Šolti. Špijunirao i prokazivao rodoljube. Kao ta-

kav imao slobodu kretanja danju i noću. Likvidiran u rujnu 19... (1943.?, op.prir.)

30. **Cvitko**, rođen 18... (1896.? Op.prir.) u Grohotama (Šolta), zemljoradnik, Hrvat, stanovnik u Gronotama. Zajednica se sastoji od 2 člana i ima 1 kuću i 30 vriti zemlje. Dolaskom okupatora stavio se u njihovu službu. Vršeći špijunažu i prijavljivao pripadnike NOP to prokazivao položaje partizana. Međuvremeno je još za Taličana potajno organizirao ustaše i slavao (slao, op. prir.) ih u ustaše. Likvidiran u septembru 1943 od Udarne grupe.

31. **Mladinov (? , op. prir.) Leonard** pok. Roka, rođen u Grohotama 1908, zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Grohotama.

32. **Mladinov (? , op. prir.) Vicko** pok. Roka, rođen 1910 u Grohotama, zemljoradnik, Hrvat, stanovao u Grohotama. Zajednica (ad 31 i ad 32) sastojala se od 4 člana, a posjeduje 1 kuću i 10 vrita zemlje. Dolaskom okupatora oba brata sarađivali s okupatorom i kao takovi dobivali slobodno kretanje danju i noću. Bili poznati kao pljačkaši, obično noću po poljima, vršili špijunažu. Bili likvidirani od Udarne grupe 1943 u julu.

33. **Kupareo Jure**, nepoznatog oca i majke, rođen 1887 (? , op. prir.) u Milni (? , op. prir.), pomorski pilot Hrvat, stanovao u Maslinici. Zajednica se sastoji od 4 člana; a ne posjeduje ništa. Dolaskom okupatora stavio se u njihovu službu. Špijunirao i prokazivao položaje partizana. Likvidiran od Udarne grupe u januaru 1943. god.

34. **Bakotin Tonka** Ivanova i majke Ane, rođena 1913 (? , op. prir.) u K. Sućurcu, primalja u Grohotama, Hrvatica, stanovala u Grohotama. Zajednica se sastoji od 4 člana, a posjeduje 1 kuću i 7 vrita zemlje. Dolaskom okupatora stavila se u njihovu službu i bila aktivna fašistkinja. Špijunirala rodoljube Talijana. Likvidirana u junu 1943 od Udarne grupe.

35. **Bonacin Pavao** pok. Štipana i majke Andelije, rođen u K. Sućurcu 1905, zemljoradnik, Hrvat, stanovao u K. Sućurcu. Zajednica se sastoji od 4 člana, a posjeduje jednu kućicu i jedan vrit zemlje. Početkom 1942 uzimao robu i novac obitelji-ma čiji su članovi bili i NOV, navodno da salje njima, dok ih je u stvari uzimao za sebe. Na taj način izrabljivao obitelji prvoboraca a da nikada od njih nije na to upućen. Poznat kao čovjek veoma sklon krađi. Likvidiran u maju mjesecu 1943.g.

36. .**Egarac (Žegarac? Op. prir.) Paško** Antonov i majke Boze, rođen u Sućurcu 1922, djak, Hrvat, stanovao u K. Sućurcu. Zajednica se sastoji od 5 članova, a posjeduje 1 kuću 13 vriti obrađene zemlje. Dolaskom okupatora bio je aktivni fašista i stavio im se u službu. U K. Sućurcu omladinu organizirao u GIL. Prijetio i terorizirao rodoljube. Vršeći špijunažu. Likvidiran od Udarne grupe u augustu 1942. godine.

37. **Batina Ivan** pk. Marina i majke Marije; rođen u K. Sućurcu 1922. Djak, Hrvat, stanovao u Sućurcu, zajednica se sastoji od 6 članova, a posjeduje 1 kuću i 3 vrita zemlje; inače svi ostali članovi zajednice bili istaknuti pristalice NOP-a i dali prvo borce. Njihov otac Ivan je odmah dolaskom talijana stavio im se u službu i po polju tražio oružje sakriveno i predavao Talijanima. Terorizirao rodoljube, a čak i svoju obitelj, za to što su uz NOP. Takoder je bio fašistički špijun. Likvidiran od udarne grupe u početku 1943. (? op. prir.) godine.

38. **Gazibara Stipe** pk. Joze i majke Jele, rođen u Klisu 1913, radnik, hrvat stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 5 članova, a ista posjeduje kuću i 1 ovrtni obrađene zemlje. Odma dolaskom okupatora stupio u vezu sa njima i prokazivao pristalice NOP-a. Za ovaj protu narodni rad bio nagrađen od Talijana novčano i raznim koncesijama, kao građanje kuća, (...) itd. Na otoku Visu organizirao bande protiv NOP-a i snabdjevao oružjem i milicijom (municijom, op. prir.) dobivenom od Talijana. Bio likvidiran od udarne grupe 194....

39. **Pleština Josip** pk. Bože i majke pk. Jele, rođen u Klisu 1894, radnik, hrvat stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 2 člana, a posjeduje ista 2 (...) i 20 vrita zemlje. Razlozi zašto je likvidiran isti kao ad/44 jer je saradivao skupa sa Gazibara Stipom. Bio je likvidiran na Visu 1943.

40. **Vukšić Ante** pk. Štipana i majke Antice, rođen 1910, radnik, hrvat, stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 2 člana, a posjeduje ista 1 kuću i (...) vrita zemlje. Bio uz ustaški pokret. Usko povezan sa ustaškim vlastima. Otkrivaо pristalice NOP-a. Bio je nagrađivan sa ustaškim vlastima sa raznim dozvolama, kao za nabavu hrane u Sloveniju itd. bio više puta upozoren da se ostavi protu narodnog rada, ali je sve više radio protiv NOP. Bio je likvidiran u Augustu 1944. god. od udarne grupe.

41. Uvodić **Josip** pk. Štipana i majke Matije, rođen 1910 u Klisu, radnik, hrvat, stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 5 članova, a ista posjeduje 1 kuću i 5 vriti zemlje. Još za vreme bivše Jug. vodio ustašku propagandu, tako da je odma u kapitulaciji iste bio organizator ustaša u Klisu. Zakleti ustaša, nagovarao omladinu da se upišu u ustašku organizaciju. S ustašama odio u akcije protiv partizana. Uvjet je bio naoružan sa puškom i narodu prijetio. Pripustovao je premetačinama sa ustašama. Za taj rad bio nagrađivan od ustaških valst. Bio likvidiran u setembro 1942 od udarne grupe.

42. Uvodić **Špiro** pk. Marka i majke pk. Mare, rođen u Klisu 1910, radnik, hrvat, stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 2 člana, a ista posjeduje 1 kuću i tri vrita zemlje. Za vreme bivše Jug. bio uz svaki režim, poznat kao pijanac, i lošeg karaktera. Za novac je bio spremjan sve učiniti. Bio otišao u NOV-u ali poslije malo vremena dezentirao i na svakom koraku rovario protiv NOV i NOP-a. Imao uske veze sa okupatorom, te otkrivaо kretanje partizana. Bio likvidiran u Julu 1944. od udarne grupe.

43. **Živajić Milica** ud. Nikole, rođena u Klisu 1910. domaćica, hrvatica, stanovala u Klisu, sama i ne posjeduje ništa. Bila odgovorna drugarica, te otkazala suradnju NOP-a. Nagovarala drugove da dezentiraju iz vojske. Pozala (? op. prir.) se sa ustašama kojima je sprovađala nemoralan život. Otkrila bunker u kom je bila hrana za Partizane. Bio (sic!) likvidiran u julu 1944. od udarne grupe.

44. **Vetma Ivan** pk. Marka i majke pk. Matije, rođen u 1897, u Klisu, radnik, hrvat stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 5 članova, a ista posjeduje 1 kuću i 5 vriti zemlje. Za vreme bivše Jug. bio uz svaki režim, a dolaskom okupatora stavio im se u službu. Bio organizator četnički bandita u Klisu. Bio povezan sa Talijanskim vojnim komandama od kojih je dobivao derektive za organizaciju četnika. Od njih je dobivao kao nagradu novca i druge privilegije. Poslije kapitulacije Italije nastavio istim protiv narodnim radom sa ustašama i otkrivaо kretanje Partizana, gdje bi zatim ustaše poduzimale akcije. Također bio poznati švercer i zato je imao specijalne propusnice, likvidiran u avgustu 1944. od udarne grupe.

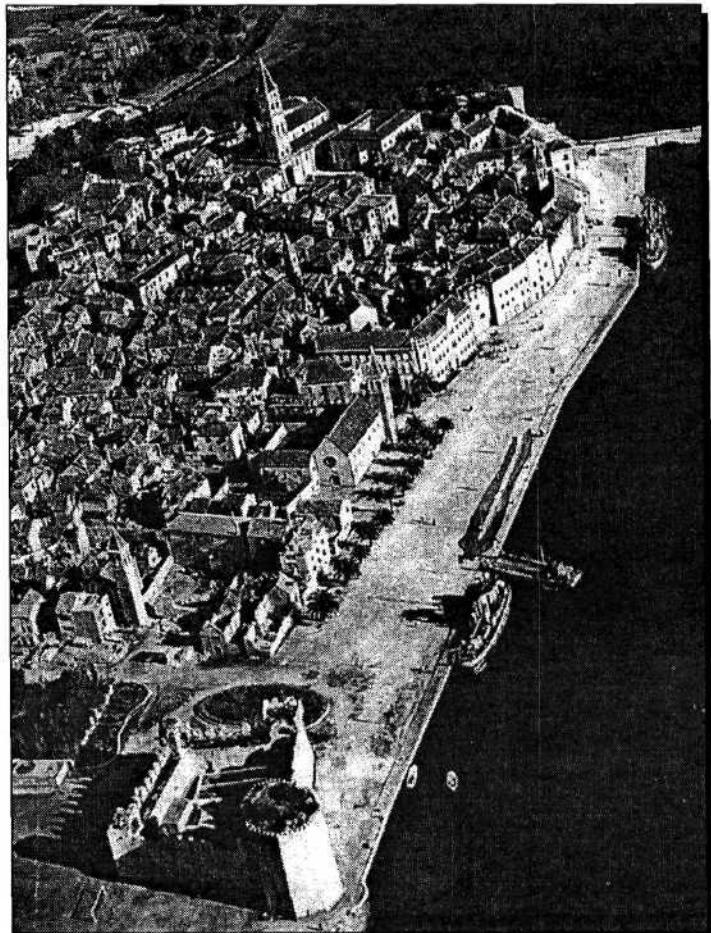
45. **Tonković Domina** ud. Jozu rođena u Klisu 1904, domaćica, hrvatica stanovala u Klisu. Zajednica se sastoji od 2 člana,

a ista ne posjeduje ništa. Odmaj je stupila u suradnji sa talijanima i prikazivala suradnike NOP-a, koji su bili proganjani. Pritila narodu sa talijanskim vlastima govoreći da će oni urediti partizane i svakoga onoga koji pomaže. Dobivala od talijanski vlasti kao nagradu novca i hrane i razne privilegije. Otkrivala kretanje Partizana, na koje bi talijani otvarali arteljerijsku vatru i poduzimali akcije, bila likvidirana od udarne grupe 1943.

46. Rizman
Mate Josipov i majka pk. Jake, rođen 1914, u Klisu, radnik, hrvat, stanuje u Klisu. Zajednica se sastoji

od 7 članova, a ista posjeduje 1 kuću i 10 vriti zemlje. Godine 1941 nakon okupacije otišao kao veliki simpatizer njemačkog fašizma na rad u njemačku dobrovoljno. Po povratku iz Njemačke, odma se povezao sa Talijanskim vojskom i sa komandama i otkrivaо kretanje Partizana i proaktivno pristalice NOP-a, koji bi zato bili proganjani. Za ovu suradnju je dobio od talijanski vlasti. Novca i ostale nagrade. Davali su mu slobodno kretanje, po raznim mjestima, i nabavljao meso za talijansku vojsku, a narod bi ucjenjivao, veliku propagandu fašizma i napadao NOP. Bio likvidiran u setemburu 1943. godine.

47. Radić Valade (Vlade? op. prir.)
Antin i majke pk. Ivke rođen 1912 u Klisu, radnik, hrvat stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 9 članova, a ista posjeduje 1 kuću i 5 vriti zemlje. Nakon dolaskom okupatora odma stupio u suradnju skidao naše znakove, koje je predavao Talijanskoj vojsci, otkrivaо položaje Partizana, i zatim bi neprijatelj poduzimale akcije. Njegovom je krivnjom stradao Radić Ivan iz Klisa. Bio sklon kradi, za novac bio je spremjan sve učiniti, bio likvidiran u novembru 1943. godine od udarne grupe.

Panorama Trogira

48. Bašić Vid pk. Mate i majke pk. Antice, rođen 1925, u Klisu, radnik, hrvat stanovao u Klisu. Zajednica se sastoji od 4 člana, a isti posjeduje 1 kuću i 5 vriti zemlje. Bio poznat kriminalan tip. Krao seljacima ovce i goveda govorio da su nosili Partizani, Ukradeno bi meso prodavao po drugim mjestima. Odkrivaо kretanje Partizana, i prijavljivao okupatorskoj vojsci i zato bio nagrađen, i zato bio nagrađen i dobivao slobodu kretanja danu i noću, bio likvidiran u oktobru 1943, od udarne grupe.

49. Jelić Mate pk. Jakova i majke, Pavice rođen u Donjem Docu, star oko 55 godina, umirov. žandar, hrvat, stanovao u Docu, Zajednica ima 20 članova a posjeduje 85 vriti oranice, i 100 vriti pašnjaka 15 komada si[t]ne stoke. Odma po dolasku okupatora stavio im se u službu, organizira ustašku miliciju, u Donjem Docu i bio njen vodja. Uzročnik je suradnik paljenja i klanja, u Donje Docu. Striljanje (Srinjine? Op. prir.) Kotlenice i Dugopolje. Bio likvidiran u setemburu 1942 od udarne grupe.

50. Šilović Mate pk. Mije, rođen u Donjem Docu, star oko 65 godina umirov.

žandar, hrvat, stanovao D. Docu. Zajednica se sastoji od 2 člana, a isti posjeduju kuću u Splitu, 3 vrita oranice i 10 vriti pašnjaka. Odma po dolasku okupatora stavio im se u službu i bio usko povezan sa ustašama i Žandarima u Omišu. Stalno špijunirao i denuncirao. Na temelju toga obavještavanja svakom prilikom kada bi imenovani otisao u Omiš. Posije toga bi došlo do paljenja i hapšenja u D. Docu. Za ovaj protut narodni rad bio nagrađivan sa novcem i slično. Bio likvidiran koncem 1942. god od udarne grupe.

51. Bradarić Mirko pk. Nikole i majke pk. Pave rođen 1921 u Kotlenicama zemljoradnik, hrvat, stanovao u Kotlenicama. Zajednica se sastoji od 8 članova, a isti posjeduje vrito oranice, i 10 vriti pašnjaka i šume (...) komada sitne stoke. Bio protivnik NOP-a likvidiran 1933 (1943.? Op. prir.), udarne grupe.

52. Kalebić Frane pk. Ivana iz Donjeg Sela, rođen 1910 god. Koji je stupio u NOV-u dana 20-IX-1943. god. napravio sebi ozledu na nozi i poslan u bolnicu na Brač. iz bolnice pobjegao, na puntu od Milne gdje je učinio uzbunu, kod vojske da idu ustaše, Bio je uhvaćen i osuđen na Streljanje od NOV-e. posjeduje 5 vrito vinograda i 4 vrita polja 15 vriti pašnjaka 15 vriti šume.

53. Jozović Petar i žene Slavke iz K. Gomilice rođen u K. Gomilici, radnik hrvat, posjeduje 1 kuću sa jednim spratom, i 20 vriti zemlje. Bio je usko povezan sa okupatorom, i suradivao sa njima likvidiranje od udarne grupe.

54. Alabande Hinko i žena Livije iz K. Gomilice radnik, hrvat, posjeduje jednu kuću sa dva sprata, i jednu zemlju od dva vrita. Bio je usko povezan sa okupatorom i simpatizirao je Njemački fašizam, bio je likvidiran od NOV-e.

55. Plazibat Mate Ilijin i majke Boja rođen 1900, u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u dugopolju. Zajednica se sastoji od 9 članova, a isti posjeduju 2 kuće male i 8 vriti zemlje. Bio je špijun još 1942. god. kazivao gdje se partizani kretaju. Talijanima je špijunirao na naše rodoljube od kojih 6 svršili u zatvor u Split a kasnije u internaciju, od ovih se je vratilo samo jedan a 5 uopće se za njih nezna. Još je izdao naše zemunice u Kotlenice gdje je bila hrana za našu Vojsku. Bilo je hrane 83, kvintala Posije je špijunirao ustašama u selo Košulje, i ako su ga naši opomenuli ali on je dalje nastavio raditi sa ustašama, i

nosio pakete na račun partizana. Bio je likvidiran 1944. godine od NOV-e.

56. Radina Jure Mijin i Majke Andje rođen 1924. u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 2 člana, a posjeduje 1 kuću i 4 vrita zemlje. Bio je otisao u Slavoniju i po pričanju tamo je učestvovao u akcijama. Po kapitulaciji Italije došao je u Dugopolje kao Domobran i svuka se iz domobrani i obuka u ustaše, pljačkao je i palio a ono što nisu mogli paliti bacali su ručne bombe. Još je učestvovao u paljenju kuće Plazibat Ivana i učestvovao je pri batinanji i zatrvaranju, rodoljuba kao i u mnogi akcijama. Isti je stradao kao zarobljenik pri čišćenju mina.

57. Rogošić Bozo pk. Ivana i majke Marije, rođen 1919. u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 3 člana, a posjeduje 1 kuću i 4 vrita zemlje. Bio je od 1941 u Domobrane, kasnije se povratio kući, mobiliziranje od NOV-e 1943. god. i stao je dva mjeseca i dezentirao u ustaše, odma je nastavio sa svojim razbojničkim radom po Dugopolju. Odveo je Tomaša i Mirka Ban i Rogošić Jozu pk. Marka i zatim su ubijeni, još je uhvatio dva terenska radnika (Čipčić Marka i Caktaš Antu) i uspjeli da mu uteču. Učestvovao je u svim akcijama u Dugopolju sa ustašama, po Koprivnom je pljačkao hrana i stoku, i pravio zasje[de] našim kuririma [za] Dugopolje Koprivno. Još je uhvatio Bosančić Terezu i odveo je silom u logor Gradenice. Bio je uhvaćen od NOV-e i ubijen.

58. Križan Bože pk. Ivana i majke Matije, rođen u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 10 članova, posjeduje 2 male kuće i 12 vriti zemlje. Bio je špijun i simpatizer okupatora, i ustaša. Bio je likvidiran od udarne grupe.

59. Vučković Bozo Jurin i majke Božice, rođen 1915, u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 7 članova, a isti posjeduje 1 kuću i 14 vriti zemlje. Bio je u NOV-i i svršetkom 1942 dezentirao, posle je stupio u ustaške redove, prisustvovao je svim akcijama sa ustašama u Dugopolju, plačkanju i paljenju i batinanjurodoljubajoš je učestvovao pri ubijstvu našeg rodoljuba Mimice iz Omiša, kasnije oslobođenja Dalmacije uhvaće[n] je i ubije[n] od NOV-e.

60. Rogošić Mate pk. Ante i majke Antice, rođen 1900. u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 8 članova, a isti posjeduje jednu kuću i 16 vriti zemlje. Isti je po kapitalaciji (kapitulaciji, op. prir.) Jug. otisao u Omiš, po puške špijunirao je talijanima i dobio je 24 puške, ali nije uspio da organizuje miliciju, ovo je bilo 1942 godine, isti je bio [o]pomenut od naših simpatizera. I ubijen je od NOV-e.

61. Malbaša Mijo pk. Bože i majke pk. Luče rođen 1902. u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 5 članova, a isti posjeduje 3 male kuće i 12 vriti zemlje. Bio je špijun talija[n]a i ustaša stalno protiv NOV-i imao je uske veze u Dicmu sa Mirkom Radovićem, isto sa žandarima i talijanima, u Klisu u Splitu i Sinju i Trilju, iako je bio obavješte[n] ali onje i dalje radio. Isto je i njegov sin Ivan koji su kasnije oba likvidirani, sina je posla u špiju[n]le [da ustanovi] kolike snage imaju partizani u mosuru (Mosoru, op. prir.), da ji može neprijatelj ugodične napasti. Ubijeni su od NOV-e.

62. Marasović Frane pk. Mate i majke Matije, rođen 1913. u Dugopolju, Težak hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 4 člana, a isti posjeduje 2 male kuće i 6 vriti zemlje. Prije kapitulacije Italije bio je mobiliziran od NOV-e poslije jedan mjesec, odma poslije kapitulacije Italije otisao je dobrovoljno u ustaše, gdje je odma počeo plačkati magazina NOV-e, gdje je donosio miliciji, te koji su seljaci imali oružje da ga predaju miliciji, ili ustašama. I Njemcima, posije je plačkao stoku i hrana seljacima, i ubio jednu staru ženu u Kotlenicama, prevodio (predvodio? op. prir.) je ustaše u svim akcijama, gdje je bilo, plačke i paljenja, naših rodoluba, učestvovao je u paljenju u Dugopolju. I po Mosoru i jednom prilikom sikao nožem druga Pašku Glavina iz Klisa. Još se hvalio drugarici (...) Mariji iz Bročanac (Bročanica? Op. prir.) da joj je sina ubio, ubijen je od NOV-e.

63. Marasović Nediljko Jozef i majke Mare, rođen 1924, u Dugopolju. Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica sa sastoji od 4 člana, 3 male kuće igoren (izgorjele? Op. prir.) i 16 vriti zemlje. Otišao je 1942. godine u ustaše u Zagreb, kasnije u Omiš i Makarskoj gdje su mu djela nepoznata, a po pričanju na... (naroda? Op. prir.) bio je krvnik. Poslije kapitulacije Italije došao je u Dugopolje (stanica Kils) učestvovao je unošenju magazina NOV-a u Dugopolju, i po noći je vodio

naše rodoljube i palio kuću, kada su bili pohapšeni starci i žene i djeca odvedeni na groblje. U Dugopolju, koje partizanske familije te je metnuto na stranu, kno da će ih streljati, ali su ih posjeće odveli u logor. U Dugopolju je predvodio više akcija, na paljenju kuću (kuća, op. prir.). Partizanski familija. Još je ubio druga Slavka Rukovodioca općinskog S.K.O.J. i ni ga je dao pokopati u groblje. Sada se nezna gdje se nalazi.

64. Marasović Stipe Matin i majke Ante, rođen 1921, u Dugopolju, Težak, hrvat stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 8 članova, a isti posjeduje 2 kuće zapaljene i 16 vriti zemlje. Otišao je u domobranu 1942. do 194.. (1943., op. prir.) godine posjeće je mobiliziran u NOV-u odatle je u kapitulaciji Italije dezentirao, odnra je stupio u ustaše, učestvovao je svim akcijama u Dugopolju paljenja i tučenja, i plački (pljački, op. prir.), u selu Kotlenice je učestvovao paljenju i tučenju, i jednog starca pri tučenju je umrao. Kidalj je snice (?). Op. prir.) kada su seljaci odili u Solin. Likvidiranje od NOV-e.

65. Radovan Ivan pk. Nikola i majka pk. Antice, rođen 1884, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 6 članova, a isti posjeduje 2 kuće i 16 vriti zemlje. Ovaj je od kapitulacije Jug. stalno uz bandu ustašku saradivao, posle je stalno buba proti NOV-e uzdižući Njemce i špijunirao Talijanima, stalno je odio na stanicu [u] Dugopolju, tižavao (tužavao, tj. tužio, prijavljivao vlastima, op. prir.) one ljudi koji su bili uz NOP. Tako isto je imao vezu sa žandarima i Talijanima na Klisu i Sinju bio je opomenut od naših pristalica i Marka Vučića ali on je i dalje radio, sa špijunirao, bio likvidiran 1942. godine.

66. Mustapić Špilo Jakovljev i majke Anda, rođen 1915, u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 6 članova, a isti posjeduje 2 kuće i 8 vriti zemlje. Svrsetkom 1941 otišao je u NOV-u dobrovoljno te početkom 1943. je dezentirao, i ubio jednog druga iz Kaštela Baši[č] Andelka kada gaje ubio odnio mu je novac, i svukao robu, posjeće se odma obukao u Domobranu, a kasnije u ustaše, po pričanju Naroda se saznaje daje surađivao pri plački i paljenju i hapšenju. Naših rodoljuba, likvidiranje od NOV-e.

67. Prančić Ivan pk. Mije i majke Matije, rođen 1908, u Dugopolju. Težak, hrvat stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 2 člana, 2 kuće i 10 vriti zemlje.

Poslije pada Jugoslavije bio je agent ustaški, po pričanju daje hapsio po Zagrebu naše simpatizere, poslije kapitulacije Italije došao je u Dugopolje, kada je došao prikazivao je kao da je uz NOP. Ustvari je vršio gonju (gornju, op. prir.) funkciju, doznao za naše magazine i doveo je ustaše, koji su to sve oplaćkali, i nagovarao naše drugove da pridruži ustaše, te im pričao da jim neće nitko ništa učiniti, dao mu jedan drug pištol a on je pokušao da

i palili u Dugopolju. U 1942 god. u toj ih je akciji predvodio i ubije [no] je 7 seljaka istog dana takođe učestovao i u drugim akcijama u kojima se plačkalo i palilo. Poslije tih svih akcija pobegao je u Dicmo u ustašku miliciju, dolaskom Njemaca u Klis bio im je vodič, i tom prilikom ubio je druga Načelnika 1 Dalmatinske Brigade, i likvidiranje od NOV-e.

69. Bosančić Ivan pk. Bože i majke Matije, rođen 1907 u Dugopolju, Težak

50. Milid Marija pk. Josipa rođena u K. Sučurac, stanovala u Sučurcu, Saradivica, hrvatica, ne posjeduje nikakve imanja, ne posjeduje, isti je saradivac sa okupatorom, i bio Špijun, likvidiran je od NOV-e
51. Valiđ Mila Ž. Marija iz K. Sučurac rođena u Sučurcu, Saradivica, hrvatica, imanja ne posjeduje, isti je saradivac sa okupatorom, i bio Špijun, likvidiran je od NOV-e
52. očilj Tomka Ž. Petra iz K. Sučurac stanovala u Sučurcu, Saradivica, hrvatica, imanje ne posjeduje, saradivala sa okupatorom i bila Špijun, ista je bila likvidirana od NOV-e
53. Pavlin Toma pk. Andreja iz K. Sučurac stanovala u Sučurcu, Saradivica, hrvatica, isti ne posjeduje nikakve imanja, ista bila je kao Špijun saradivala sa talijanima, i sa ustašama, i bila je likvidirana od NOV-e
54. Krzelj Ševo pk. Špira iz K. Sučurac stanovao u Sučurcu, radnik, hrvat, isti posjeduje zajednički imanje, jednu kuću i 2 vrite zemlje, isti je saradivac sa okupatorom saradivac sa talijanima i ustašama, bio Špijun, likvidiran od NOV-e
55. Božić Ivan pk. Jekova iz K. Sučurac stanovao u Sučurcu, radnik, hrvat, posjeduje jednu kuću i 1 vrite zemlje, isti je saradivac sa okupatorom saradivac, i bio Špijun, isti je likvidiran od NOV-e
56. Jerkunica Jakov pk. Ante iz K. Sučurac stanovao u Sučurcu, radnik, hrvat, isti posjeduje 2 vrite zemlje, bio je učesnik povesen sa Talijanima, bio Špijun aktivni saradnik okupatora, bio je likvidiran od NOV-e
57. Končan Ševo pk. Stipe iz K. Sučurac stanovao u Sučurcu, radnik, hrvat, posjeduje 3 vrite zemlje, bio je Špijun Talijanca, likvidiranje od NOV-e
- Datin Ivan pk. Karina iz K. Sučurac, stanovao u Sučurcu, radnik, hrvat, posjeduje jednu kuću i 30 vrite zemlje, bio je talijanski Špijun, ali njegova djeca su deli se NOV-u sreću od sebe i jedan mu je sin bio streljan, od ustaša likvidiran je od NOV-e

S. F. - - - S. N.

Prečičičan kominička
Kontroličarska
Ustava Fabijan

ubije odbornike iz Kotleniva Jakova Vlađojevića i Perić Martina koje je gađao, ali je pištol bio prazan, u to su ga naši uhapsili i bio je kasnije likvidiran.

68. Zevrnja Bartul pk. Toma i majke pk. Matije, rođen 1904, u Dugopolju, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 6 članova, a isti posjeduje 3 kuće i 20 vriti zemlje. U kapitulaciji Jug. prisilno je razoružavao narod, i u tom upotrebljavao silu, oma se istakao kao ustaša, dolaskom talijana, stavio im se u službu i špijunirao kretanje partizana na što su talijani činili akcije, koji su plačkali

hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 4 člana, 2 kuće i 4 vrita zemlje. U kapitulaciji Jug. razoružavao je narod i silovao da preda oružje, posle se je svukač i špijunirao Talijanima, i ustašama, kuda su naše snage, posle kapitulacije Italije je organizirao miliciju, i prisiljavao narod da ide u ustaše, plačkao stoku i druge stvari, plačkao je u Dugopolju i Koprivnom i Solinu, sve je rodoljube plačkao i progonjao učestovao je u [s]vim akcijama koje su okupatori činili, još je poslao ustaše da ubiju Bosančić Katu iz Dugopolju. I likvidiran, od NOV-e

70. Macanović Bože Luka pk. Ivana iz Dugopolja, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 1 član, 2 kuće i 30 vriti zemlje. Bio suradnik Talijana i ustaša, špijun koji je Narod denuncirao i imao veze sa okupatorom. Likvidiranje od NOV-e.

71. Čipčić Ivan pk. Mije i majke Ive rojen 1882, u Dugopolju. Težak, hrvat; stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 4 Člana, a isti posjeduje 2 kuće i 13 vriti zemlje. Ovaj je bio žestoki potajni špijun talijana i stalno navaljivao protiv pokreta, znao je talijanski govorit i stalno je odlazio na stanicu Dugopolje. Gdje je kazivao partizane u Mosoru. Kada su ga zvali naši drugovi nije htio da dođe, a stalno je sa Talijanima surađivao. Naši su ga uhvatili i našli su mu kuću Talijanske bombe, ali nije ništa htio da prizna, i naši su ga streljali.

72. Čipčić Bože pk. Vicka i majke Ive, rođen 1800, u Dugopolju. Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 3 lana, a isti posjeduje 2 kuće i 3 vrita zemlje. Posje kapitulacije Jug. je špijunirao i naše drugove vodilo u zatvore i logore. Od kojih je mali broj vratio, većina su bili u Italiju, isti je otišao u ustašku miliciju, nekoliko puta, odio je Šibenik na sud da naše drugove svjedočio neistinite stvari, učestvovao je u mnogim akcijama, koje su palili i plačkali, i njegova žena Andja špijunirala i nona (ona, op. prir.) je bila i on likvidiran od NOV-e.

73. Bosančić Ante pk. Andrije iz Dugopolja težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 6 članova, a isti posjeduje i kuću i 15 vriti zemlje. Isti je surađivao sa Talijanima i ustašama i Njemcima, bio je Jug. Žandar, bio je likvidiran u Zagrebu 1945. godine.

74. Balić Jozo Bartul pk. Jadre iz Dugopolja, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 4 člana, a isti posjeduje 2 kuće i 5 vriti zemlje. Isti je surađivao sa Talijanima i špijunirao, sta[vi]o se na raspolažanje, okupatoru, učestvovao je u paljenju i plačkanju. Bio je likvidiran od NOV-e.

75. Balić Štipan pk. Bože iz Dugopolja, Težak, hrvat, stanovao u Dugopolju, zajednica se sastoji od 4 člana, a isti posjeduje 2 kuće, 10 vriti zemlje. Isti se sta[vi]o na raspolažanje okupatoru, i špijunirao naše rodoljube, bio je u ustaškoj miliciji, a isti kada je bio u miliciji uhvatila ga je udarna grupa i likvidirala.

76. Balić Žele pk. Jure i majke Antice iz Dugopolja, težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 1 član, a isti posjeduje 1 kuću i 4 vrita zemlje. Talijanski fašista bio je u vojničkoj uniformi kao fašista i [h]odi[o] je u akcije, i bio je zarobljen u Kotlenicama od NOV-e kada su partizani napadali uspjeli su da ga uhvate, i likvidiranje 1942 godine.

77. Prančić Roko pk. Mate i majke Roje iz Dugopolja, stanovao u Dugopolju, težak, hrvat. Zajednica se sastoji od 2 člana, a isti posjeduje 3 kuću u Dugopolju i jednu u Kopilici. Isti je pobjegao iz NOV-e i odma se stao na raspolažanje Talijanima, i Njemcima prisustvovao je plački i paljenju župe Dugopolje špijunirao je naše rodoljube. Likvidiran je od NOV-e 1944 godine.

78. Perišić Mijo pk. Marka i majke Antice iz Dugopolja, težak, hrvat, stanovao u Dugopolju. Zajednica se sastoji od 3 člana, a isti posjeduje 2 kuće i 18 vriti zemlje. Isti je surađivao sa okupatorom, aktivno, radio protiv NOP-a koji je učestvovao u paljenju i plačkanju, po raznim mjestima, stalno je radio sa okupatorom, do oslobođenja. Likvidiran je u oslobođenju od NOV-e.

79. Šimunović Mijo pk. Jadre iz Dugopolja, težak, hrvat, stanovao u Dugopolju, Zajednica se sastoji od 2 člana, a isti posjeduje 2 kuće i 7 vriti zemlje Bio je aktivni suradnik sa Talijanima, i špijunirao naše rodoljube koji (...)

80. ...lić Marija pk. Josipa rođena u K. Sućurac, stanovala u Sućurcu, domaćica, hrvatica, ne posjeduje nikakova imanja, ne posjeduje. Isti je surađivao (sic!) sa okupatorom, i bio špijun, likvidiranje od N.O.V-e

81. Valić Mila ž. Marija iz K. Sućurac rođena u Sućurcu, domaćica, hrvatica, imanja ne posjeduje ništa, ista je surađivala sa okupatorom, i bila špijun. Likvidirana je od NOV-e

82. Bilić Tonka ž. Petra iz K. Sućurca stanovala u Sućurcu, domaćica, hrvatica imovine ne posjeduje, sarađivala sa okupatorom i bila špijun, ista je bila likvidirana od NOV-e

83. Pavelin Tona pk. Andrije iz K. Sućurca stanovala u Sućurcu, domaćica, hrvatica, ista ne posjeduje nikakova imanja, ista bila je kao špijun sarađivala sa Talijanima, i sa ustašama, i bila je likvidirana od NOV-e

84. Treselj Savo pk. Špira iz K. Sućurca stanovao u Sućurcu, radnik, hrvat, isti posjeduje zajedničko imanje, jednu kuću i tri vrste zemlje, bio je usko povezan sa talijanima i ustašama, bio špijun. Likvidiran od NOV-e.

85. Božić Ivan pk. Jakova iz K. Sućurca stanovao u Sućurcu, težak, hrvat, posjeduje jednu kuću i 1 vriti zemlje, isti je surađivao sa okupatorom sarađivao, i bio špijun, isti je likvidiran od NOV-e

86. Jerkunica Jakov pk. Ante iz K. Sućurca stanovao u Sućurcu, radnik, hrvat, isti posjeduje 2 vrita zemlje. Bio je usko povezan sa Talijanima, bio špijun aktivni suradnik okupatora. Bio je likvidiran od NOV-e

87. Bonacin Pave pk. Stipe iz K. Sućurca stanovao u Sućurcu, radnik, hrvat, posjeduje 3 vrita zemlje. Bio je špijun Talijanca, likvidiran od NOV-e

88. Batina Ivan pk. Marina iz K. Sućurca, stanovao u Sućurcu, radnik, hrvat, posjeduje jednu kuću i 30 vriti zemlje. Bio je talijanski špijun, ali njegova djeca su dali za NOV-u sve od sebe i jedan mu je sin bio streljan, od ustaša likvidiranje od NOV-e

S.F. --- S.N.

(Pečat Kotarskoga NO-a Split)
Treći član komisije za Konfiskaciju
Vrtlar Fabjan

Višnja Sever

Digni pogled

*Ne mjeri vrijeme
po satu,
jer ono juri
na hatu.*

*Ne traži sreću
u zlatu.*

*Digni pogled.
Otopi svu bol
u plavetnilu neba
i podi bez jada.
Nije još nestala
ljubav i nada.*

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U SPLITU

INFORMACIJA

o stanju i kretanju vjerske izdavačke djelatnosti
od 1968. do 1977. godine

Split, travanj 1978.

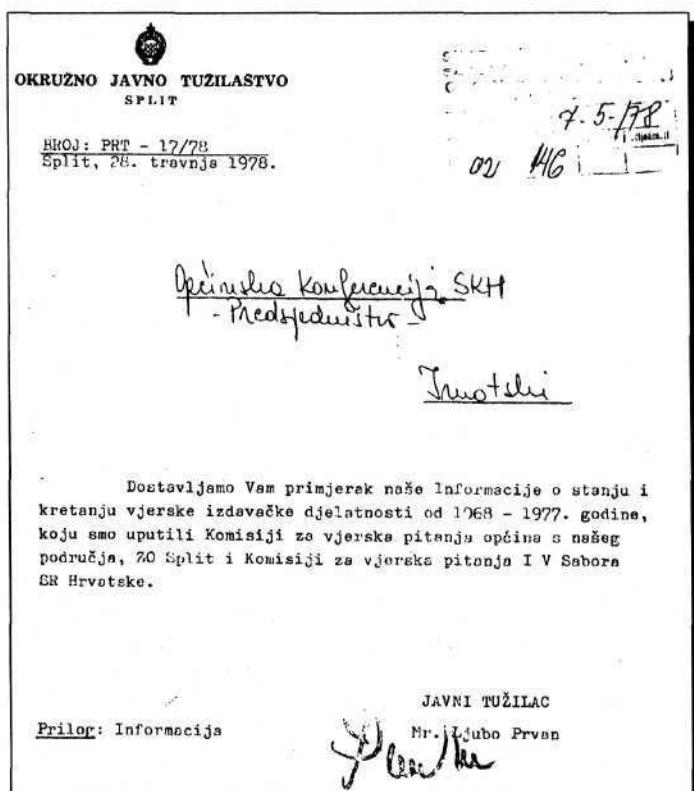
Svrha je ove informacije da nam pruži sumarne podatke o stanju i kretanju vjerske izdavačke djelatnosti na području Okružnog javnog tužilaštva Split (Srednja Dalmacija) u desetogodišnjem razdoblju od 1968 - 1977. s posebnim osvrtom na stanje te djelatnosti u 1977. godini.

Informacija je rađena na temelju evidencije svih štampanih stvari, pa tako i vjerske štampe, koja je tiskana na našem području, a koja se u skladu sa Zakonom o štampi i drugim oblicima informacija (Službeni list SFRJ, broj 15/65. i 29/71.) dostavlja okružnom javnom tužiocu (član 20. stav 1.) radi ostvarivanja njegovih ovlaštenja koja mu pripadaju po tom Zakonu:

- kontrole postojanja oznaka koje moraju biti na svakoj štampanoj stvari (član 19.),

- privremene zabrane raspačavanja štampanih stvari uz istovremeno pokretanje posebnog sudskog postupka za izricanje trajne zabrane raspačavanja tih stvari, koje imaju sadržaj iz člana 52. Zakona (član 53. do 66.).

Informacija se odnosi samo na vjersku izdavačku djelatnost Rimo - katoličke crkve, jer se je na našem području tiskala samo ta vjerska štampa.

a) Razdoblje od 1968. do 1977.

Stanje i kretanje vjerske izdavačke djelatnosti na našem području u razdoblju od 1968. do 1977. vidi se izslijedeće tabele:

Godina	Knjige, brošure i dr.	Periodika			
		Časopisi	Službena glasila	Župski, crkveni i drugi listovi	Ukupno
1968.	10	4	3	1	8
1969.	6	5	3	2	10
1970.	11	5	3	2	10
1971.	9	5	3	4	12
1972.	3	5	3	8	16
1973.	8	5	3	14	22
1974.	24	6	3	15	24
1975.	28	6	3	12	21
1976.	18	7	3	12	22
1977.	13	7	3	13	23

Tabelom je obuhvaćena samo vjerska periodika izdavača s našeg područja, koja je tiskana na našem području, a ne i ona koja je tiskana izvan našeg područja.

Iz tabele proizlazi da se iz godine u godinu u razdoblju od 1968-1974. broj župskih, crkvenih i drugih vjerskih listova stalno povećavao (s 1 u 1968. na 15 u 1974.), da bi u razdoblju od

Godina	Informativni listovi i bilteni OUR	Vjerska periodika
1968.	13	8
1969.	16	10
1970.	18	10
1971.	14	12
1972.	17	16
1973.	21	22
1974.	22	24
1975.	22	21
1976.	24	22
1977.	29	23

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
U SPLITUINFORMACIJA

**o stanju i kretanju vjerske izdavačke djelatnosti
od 1968. do 1977. godine**

Split, travanj 1978.

Kako se vidi vjerska izdavačka djelatnost u oblasti periodike ne zaostaje mnogo od izdavačke djelatnosti organizacija udruženog rada, koje imaju sjedište na našem području.

Što se pak tiče sadržaja i tematike kojom se bavi vjerska periodična štampa može se reći da ista, pored vjerskih i crkvenih pitanja često tretira i pitanja koja nisu vjerskog i crkvenog karaktera, kao npr. komentiraju se pojedini događaji koji su čisto svjetovnog karaktera (politički, kulturni, privredni, sportski i dr.), razmatraju se jezična pitanja, identificira se nacija i religija (ranije više, a u posljednje vrijeme manje), mistificiraju se pojedine ličnosti iz povijesti hrvatskog naroda i tome slično. Posebno treba istaći da se u župskim, crkvenim i drugim vjerskim listovima s vremena na vrijeme objavljuju i napis o nekim lokalnim događajima i pojavama i da se pri tome najedan netolerantan i uvredljiv način piše o nekim građanima - posebno građanima ateistima. Zbog toga je ovo tužilaštvo u navedenom razdoblju u nekim slučajevima interveniralo, na način, da je nadležnim crkvenim organima skretalo pažnju na ovakvo pisanje, predlažući im da poduzmu odgovarajuće mјere, tako da su u nekim slučajevima spriječili da se objavljuju napis koji bi bili netolerantnog i uvredljivog karaktera. Međutim, takvo pisanje u nekim župskim listovima nije potpuno eliminirano, te se s vremenom na vrijeme ponovo pojavljuje sad u jednom sad u drugom obliku, pa je stvar i općinskih komisija za vjerska pitanja da razmotre te probleme.

U razdoblju od 1968. do 1977. ovo je tužilaštvo samo u jednom slučaju pokrenulo postupak za zabranu raspačavanja vjerske štampe. Bilo je to 1971. pa je Okružni sud u Splitu donio rješenje o trajnoj zabrani raspačavanja brošure "Široki Brijeg", koja je tiskana u tiskari "Biokovo" u Metkoviću, u izdanju Franjevačkog samostana u Širokom Brijegu. Povodom žalbe izdavača Vrhovni

sud Hrvatske preinačio je odluku Okružnog suda u Splitu, te odbio naš prijedlog za trajnu zabranu raspačavanja navedene brošure. Povodom zahtjeva za zaštitu zakonitosti, kojeg je podigao savezni javni tužilac, Vrhovni sud Jugoslavije ukinuo je odluku Vrhovnog suda Hrvatske, a potvrdio odluku Okružnog suda u Splitu, pa je tako konačno i pored poznatih događaja i okolnosti pod kojima se u to vrijeme taj postupak vodio, ipak stvar završila na način da je raspačavanje brošure bilo trajno zabranjeno.

Interesantno je napomenuti da je u ovom desetogodišnjem razdoblju po prijedlogu ovog tužilaštva Okružni sud u Splitu donio rješenje i o trajnoj zabrani raspačavanja jedne svjetovne stampane stvari, kojom se teško vrijedao moral ("Magazin" - Revija za suvremenog muškarca, koja je tiskana u tiskari "Slobodna Dalmacija" 1972. godine, a kojoj je izdavač imao sjedište u Beogradu).

Zbog šovinističkog sadržaja pjesme "Hrvatska molitva" objavljene u vjerskom časopisu "Vjesnik sv. Nikole Tavelića", autor pjesme kao i odgovorni urednik časopisa proglašeni su krivim zbog krivičnog djela neprijateljske propagande, iz člana 118. Krivičnog zakonika, pa je autor osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 1 godine, a odgovorni urednik na uvjetnu kaznu zatvora u trajanju od 1 godine. U tom konkretnom slučaju nismo išli na zabranu raspačavanja časopisa, jer je u međuvremenu isti uglavnom već bio raspačan.

U pogledu oznaka, koje moraju biti na svakoj štampanoj stvari (član 19. Zakona) kao i dužnosti pravodobnog dostavljanja tih stvari Okružnom javnom tužilaštvu u Splitu (član 20. Zakona) možemo konstatirati da je bilo slučajeva u kojima se štampari

Radi usporedbe navodimo da su u 1977. na našem području izlazila i tiskana 4 časopisa svjetovnog karaktera ("Mogućnost", "Vidik", "Pogledi" i "Čakavsko rič"), te 29 informativnih listova i biltena organizacija udruženog rada.

Tri izdavača sa sjedištem izvan našeg područja i to: Župski ured Duvno, Župski ured Miljevcu (kod Drniša) i Provincijalat provincije Sv. Jeronim u Zadru, pojedine brojeve svojih vjerskih listova tiskali su u Tiskari "Slobodna Dalmacija" u Splitu.

Ne raspolažemo s podacima o vjerskim štampanim stvarima izdavača s našeg područja, a koje bi bile tiskane izvan našeg područja, jer se te štampane stvari u smislu člana 20. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija ne dostavljaju ovom tužilaštvu, već okružnom javnom tužilaštvu nadležnom po mjestu tiskanja tih stvari.

Radi cijelovitosti pregleda vjerske izdavačke djelatnosti u 1977. u priloženim tabelarnim pregledima (1-4) dajemo prikaz vjerske periodike i vjerskih knjiga, brošura, pjesmarica, kalendara i dr. tiskanih u jednoj od tiskara na našem području ili na ciklostilu izdavača.

Broj: Prt-17/78.
Split, 17. travnja 1978.

OKREZNI JAVNI TUŽILAC
Mr. Ljubo Prvanić

Informacija upućena:

1. Komisiji za vjerska pitanja općine: Brač, Hvar, Imotski, Makarska, Metković, Omiš, Ploče, Sinj, Split, Trogir, Vis i Vrgorac
2. Komisiji za vjerska pitanja Zajednice općina Split
3. Komisiji za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Sabora - Zagreb.

odnosno izdavači nisu uvijek pridržavali svojih zakonskih obaveza, ali u tim slučajevima nismo pokretali prekršajni postupak, već smo se zadovoljavali slanjem odgovarajućih upozorenja.

b) Godina 1977.

U toku 1977. na našem području redovno ili povremeno izlazilo je: 7 vjerskih časopisa u ukupnom tiražu od 28950 primjeraka, 3 službena glasila i 13 župskih, crkvenih i drugih vjerskih listova.

Radi usporedbe navodimo da su u 1977. na našem području izlazila i tiskana 4 časopisa svjetovnog karaktera ("Mogućnost", "Vidik", "Pogledi" i "Čakavska rič"), te 29 informativnih listova i biltena organizacija udruženog rada.

Tri izdavača sa sjedištem izvan našeg područja i to: Župski ured Duvno, Župski ured Miljevci (kod Drniša) i Provincijalat provincije Sv. Jeronim u Zadru, pojedine brojeve svojih vjerskih listova tiskali su u Tiskari "Slobodna Dalmacija" u Splitu.

Ne raspolažemo s podacima o vjerskim štampanim stvarima izdavača s našeg područja, a koje bi bile tiskane izvan našeg područja, jer se te štampane stvari u smislu člana 20. Zakona o stampi i drugim oblicima informacija ne dostavljaju ovom tužilaštvu, već okružnom javnom tužilaštvu nadležnom po mjestu tiskanja tih stvari.

Radi cijelovitosti pregleda vjerske izdavačke djelatnosti u 1977. u priloženim tabelarnim pregledima (1-4) dajemo prikaz vjerske periodike i vjerskih knjiga, brošura, pjesmarica, kalendarja i dr. tiskanih u jednoj od tiskara na našem području ili na ciklostilu izdavača.

OKRUŽNI JAVNI TUŽILAC

Mr. Ljubo Prvan

Broj:Prt-17/78.

Split, 17. travnja 1978.

Informacija upućena:

1. Komisiji za vjerska pitanja općine: Brač, Hvar, Imotski, Makarska, Metković, Omiš, Ploče, Sinj, Split, Trogir, Vis i Vrgorac
2. Komisiji za vjerska pitanja Zajednice općina Split
3. Komisiji za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Sabora - Zagreb.

1. VJERSKI ČASOPISI

Red. br.	Časopis	Izdavač	Tiskara	Godina izlaženja	Izašlo brojeva	Tiraž
1	CRKVA U SVIJETU	Splitska nadbiskupija i biskupije: dubrovačka, hvarska, kotorska i šibenska	"Slobodna Dalmacija" Split	X	4	1.600
2	MARIJA	Franjevački provincijalat, Provincija presv. Otkupitelja, Split	"Slobodna Dalmacija" Split	XV	10	10.000
3	TAVELIĆ	Franjevačka provincija presv. Otkupitelja u Hrvatskoj, Sinj	"Slobodna Dalmacija" Split	XVIII	2	6.000
4	GOSPA SINJSKA	Franjevački samostan u Sinju	"Slobodna Dalmacija" Split	IV	4	8.000
5	SLUŽBA BOŽJA	Franjevačka visoka bogoslovija, Makarska	"Franjo Kluz" Omiš	XVII	2	1.200
6	KAČIĆ	Franjevačka Provincija presv. Otkupitelja, Split	"Slobodna Dalmacija" Split	IX	1	800
7	POLJICA	Župe Poljičkog dekanata, Gata	"Franjo Kluz" Omiš	II	2	1.350

2. VJERSKA SLUŽBENA GLASILA

Red. br.	Službeno glasilo	Izdavač	Tiskara	Izašlo brojeva
1	Vjesnik nadbiskupije splitsko-makarske	Nadbiskupski ordinarijat, Split	Umnožava se na ciklostilu	6
2	Službeni vjesnik hvarske biskupije	Biskupski ordinarijat Hvar	Umnožava se na ciklostilu	6
3	Vjesnik Franjevačke Provincije presv. Otkupitelja	Franjevački provincijalat, Split	Umnožava se na ciklostilu	6

3. ŽUPSKI, CRKVENI I DRUGI VJERSKI LISTOVI

Red. br.	Župski, crkveni i dr. vjerski listovi	Izdavač	Tiskara	Izašlo brojeva
1	ISKRA	Župski ured sv. Ilike, Metković	"Biokovo", Metković	1
2	SIDRO	Župski ured sv. Martina, Sumartin	"Slobodna Dalmacija", Split	2
3	TOMISLAVLJEVO	Župski ured Vinjani, Imotski	"Slobodna Dalmacija", Split	2
4	KARMEL	Župa Postira (povremeno)	Umnožava se na ciklostilu	6
5	DUHOVSKI PLAMEN	Župa sv. Duha Vrbanj, Hvar, (povremeno)	Umnožava se na ciklostilu	5
6	KOMETA	Župa sv. Mandaline, Svirče, Hvar (povremeno)	Umnožava se na ciklostilu	9
7	KRUVENICA	Redakcijski kolegij grupe mladih vjernika Župske zajednice Hvar	Umnožava se na ciklostilu	8
8	CORONA	ŽPV Stari Grad	Umnožava se na ciklostilu	4
9	MAJČIN GLAS	ŽPV Jelsa	Umnožava se na ciklostilu	3
10	ŽARIŠTE	Franjevačka gimnazija i sjemenište Sinj	Umnožava se na ciklostilu	2
11	JASNA ZRAKA	Crkva sv. Ivana, Trogir	Umnožava se na ciklostilu	4
12	NAŠA PRISUTNOST	Hrvatsko benediktinsko udruženje, Hvar	Umnožava se na ciklostilu	3
13	MLADI KRŠĆANIN	Crkva Gospe od andela, Trogir	Umnožava se na ciklostilu	1

4. VJERSKE KNJIGE, BROŠURE, KALENDARI I DRUGO

Red. br.	Knjiga, brošura, kalendar i drugo	Izdavač	Tiskara
1	"0, Marko Tavelić" - 0. Anatazije Matović	Provincijalat provincije sv. Jeronima, Zadar	"Slobodna Dalmacija", Split
2	"Sv. Ivan od križa, živi plamen ljubavi" - preveo prof. 0. Andrija Bonifačić	Samostan svete Klare, Split	"Franjo Kluz" Omiš
3	"Duhovni ekumenizam Bl. Leopolda Bogdana Mandića" (1866-1942)-Uskrsna poruka	Konferencija biskupa splitske metropolije, Split	"Slobodna Dalmacija", Split
4	"Božićne pjesme" - brošura - 0. Frane Sekelez	Pastoralna franjevačka biblioteka, Runovići	"Slobodna Dalmacija", Split
5	"Blagdan sv. Dujma" - plakat - (program proslave)		-
6	"Odgovor dr A. Rebiću" - fra. Ivan Štambuk OFM	Autor	-
7	"Sjećanje na Solin 1976." Marko Stanić	0. Vjenceslav Glibotić urednik "Marije"	"Slobodna Dalmacija", Split
8	"Biblija i molitva" - Marijan Magruri OSB, preveo Martin Kirigin OSB	Hrvatsko benediktinsko udruženje, Hvar	Ciklostil
9	"Katolički kalendar 1978"	Svetište gospe sinjske Sinj	"Slobodna Dalmacija", Split
10	"Katolički kalendar 1978" - džepni -	0. V. Glibotić urednik "Marije"	"Slobodna Dalmacija", Split
11	"Prema sidrištu" - Janko Bubalo	NDK Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb i "Naša ognjišta", Duvno	"Biokovo" Metković
12	"Zadušnice i sprovodne svečanosti Rim-Trst-Split-Katun" - dr. O.fra. Karlo Balić (1899-1977)	Ivan Abrus - urednik Vjesnika provincije presvetlog Otkupitelja	Ciklostil
13	"Glas sa škoja" - brošura don. Joško Šantić i don. Slobodan Štambuk	Vrsnik - Svirče	Ciklostil

UNIŠTENJE VOJNIČKIH GROBLJA U POŽEGI

U svezi sa naredbom objavljenom u glasili Politički zatvorenik broj 103 o uklanjanju vojničkih groblja, utvrdili smo, da je u Požegi također na groblju Sv. Ilike bilo vojničko groblje. Tu su pokapani hrvatski vojnici i to domobrani i ustaše, te odvojeno njemački vojnici.

Postupajući prema navedenoj Naredbi, požeške komunističke vlasti su odmah pristupile provođenju ove naredbe. No kako bi bili veći komunisti od svojih naredbodavaca, požeški komunisti su uništili ne samo grobove ustaša i Nijemaca, nego i grobove domobrana. Prema prikupljenim podatcima iz knjige matice umrlih, šaljemo vam u prilogu popis poginulih čiji su grobovi prekopani. Ovaj popis odnosi se na hrvatske vojnike, dok posebni popis prilažećemo za njemačke vojnike katoličke vjere. Za njemačke vojnike evange-like nemamo podataka.

Prema uvidu u Matičnoj knjizi umrlih, pokop je uglavnom obavio o. Jerko Eterović, domobranski svećenik.

Znamo da su groblja u cijelome kulturnom svijetu svetinja, a pogotovo vojnička, kako vlastitih tako i neprijateljskih vojnika. Za tadašnje komunističke vlasti ovo nije vrijedilo. U svojoj zločinačkoj raboti ni mrtvima nisu dali mira.

Molimo Vas da ovo objavite zajedno s popisom u glasili Politički zatvorenik:

PREDsjEDNIK
Drago Franić

POPIS HRVATSKIH VOJNIKA ČIJI SU GROBOVI UNIŠTENI NA GROBLJU SV. ILIJE U POŽEGI

U popisu se redom navodi: redni broj, ime i prezime, rođen (godina i mjesto), čin, poginuo (godina i mjesto).

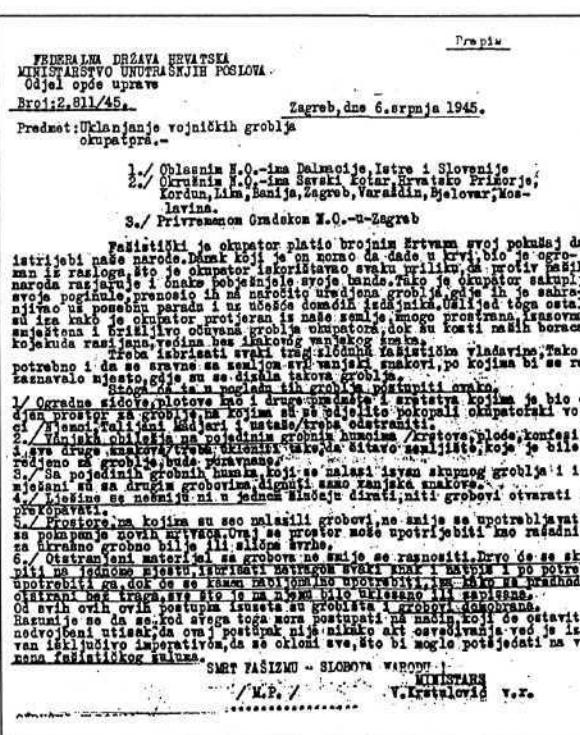
1. Zvonimir Petranović, 1903. Novska dom. satnik, 1942. Kamenska
2. Josip Zobecki, 1916. Novi Gradac Gradina, dom. vodnik, 1942. Kamenska
3. Stjepan Mijota, 1912. Daruvar, domobran, 1942. Kamenska
4. Luka Mandić, 1910. Baćevac Gradina, domobran, 1942. Kamenska

Priredio:

Drago FRANIĆ

5. Pavao Klarić, 1915. Brezovica Gradina, domobran, 1942. Kamenska

6. Mato Lovreković, 1910. Detkovac Gradina, domobran, 1942. Kamenska

7. Mato Čorak, 1912. V. Bilač Gradina, domobran, 1942. Kamenska

8. Josip Varga, 1911. Terez. Polje, domobran, 1942. Kamenska

9. Stjepan Đologović, 1900. Poljanska, ustaša, 1942. Poljanska

10. Vladimir Spitek, 1920. Bjelovar, ust. časnik, 1942. Gradište

11. Petar Janković, 1924. SI. Drenovac domobran, 1942. Gradište

12. Paul Ipac, 1922. Masadik, domobran, 1942. Gradište

13. Rajnhold Teis, 1921. Jadovo Ruma, domobran, 1942. Gradište

14. Josip Hahn, 1922. Putinci, domobran, 1942. Kamenska

15. Johan Wissa, 1920. Cabuna, domobran, 1942. Kamenska

16. Pavao Viljevac, 1915. Brezovica, dom. vodnik, 1942. Pasikovci

17. Stjepan Keserica, 1915. Daruvar, domobran, 1942. Pasikovci

18. Adam Vukšić, 1911. Drežnik Cernik, domobran, 1942. Pasikovci

19. Josip Havranek, 1914. Amerika, domobran, 1942. Velika

20. Franjo Labaš 1915. Koprivnica, dom. natpor., 1942. Velika

21. Andrija Filipović, 1920. Huljanovci, domobran, 1942. Deževci

22. Ivan Drmešić, 1920. Tisovci Vareš Majdan, domobran, 1942. Deževci

23. Fabijan Lozančić, 1922. Travnik, domobran, 1942. Pasikovci

24. Štefan Heittl, 1922. Dalj, domobran, 1942. Bili Brig, Pož.

25. Martin Bilutko, 1906. Virovitica, domobran, 1943. Kuzmica

26. Josip Jurina, 1910. Virovitica, razvodnik, 1943. Kuzmica

27. Stanislav Češlje, 1916. Sitneš Prnjavor, domobran, 1943. Trenkovo

28. Ivan Kovačević, 1919. Mala N. Gradiška, domobran, 1943. Trenkovo

29. Ilijā Šimičić, 1914. Košut Trilj, domobran, 1943. Trenkovo

30. Nikola Odrljen, 1922. Uštice Novska, domobran, 1943. Bolnica

31. Stjepan Šubr, 1911. N. Subotica, domobran, 1943. Bolnica

32. Marijan Pribisalić, 1912. Hrasztovica, domobran, 1943. Bolnica

33. Božidar Pinjuh, 1923. Ravno, vodnik, 1943. Kamenska

34. Nikola Bukvić, 1909. Blacko, domobran, 1943. Bjelovar

35. Josip Belec, 1911. Sekrevo, domobran, 1943. Bjelovar

36. Hans Sehn 1911., Viškovci Osijek, natporučnik, 1943. Lučinci

37. Vladimir Pavičić, 1904. Pula, satnik, 1943. Češljakovci

38. Stjepan Vlahović, 1909. Drežnik, domobran, 1943. -

39. Rudolf Holanek, 1915. Osijek, topn.nared., 1943. -

40. Branko Mazor, 1918. Dragaljin Bribir, domobran, 1943. -

41. Ivan Iskra, 1912. Velika, narednik, 1943. -

42. Petar Pilić, 1921. Orlovo Polje, domobran, 1943. -

43. Ante Pulpan, 1920. Bučje, Pakrac, domobran, 1943. -
44. Andrija Janković, - Gor. Varoš St. Gradiška, domobran, 1943. -
45. Josip Kokarić, 1907. Noskovci, domobran, 1943. Jakšić
46. Stjepan Vargaš, 1911. Stražeman, narednik, 1943. Potočani
47. Stjepan Gavranović, 1923. Ljubija Prijedor, domobran, 1943. Eminovci
48. Petar Reljanović, 1915. Privlaka, ustaša, 1944. Čaglin
49. Martin Samardžić, 1903. Ljuba Erdelenik, ustaša, 1944. Čaglin
50. Vladimir Herbut, 1905. Prnjavor, domobran, 1944. -
51. Josip Kraljević, 1915. Draga, ust. vodnik, 1944. kod Drage
52. Bozo Puntić, --, domobran, 1944. -
53. Mato Klasić, 1905. Biškupci, ustaša, 1944. Sulkovci
54. Mijo Kućura, 1918. Trnjani, ustaša, 1944. Sulkovci
55. Bozo Pecotić, 1921. Smokvica, domobran, 1944. Sulkovci
56. Janko Ramšić, 1921. Početnice Konjic, domobran, 1944. Požega
57. Franjo Papez, 1904. G. Miholjac, domobran, 1944. Požega
58. Marko Peić, 1904. D. Mahala Brčko, domobran, 1944. Kuzmica
59. Mijo Marelja, 1918. Pirata, Travnik, ustaša, 1944. Jakšić
60. Petar Skaramana, 1923. Čuvaš, Ravno, ustaša, 1944. Jakšić
61. Karlo Đurić, 1922. Toranj, ustaša, 1944. Jakšić
62. Marko Topalović, 1905. Vrbova, dom. razvod., 1944. Kuzmica
63. Josip Stanković, 1900. Aljmaš, domobran, 1944. Ramanovci
64. Nikola Marić, 1908. Burmovi, ustaša, 1944. Vetovo
65. Đuro Zlomislić, 1921. Rakitno, ustaša, 1944. Mihaljevc
66. Marin Matačić, 1918. Pavlovci, ustaša, 1944. Požega
67. Franjo Majer, 1923. Vukovar, vodnik, 1944. Vidovci
68. Stjepan Strnad, 1925. Slatina, domobran, 1944. Požega
69. Juraj Razum, 1925. -, domobran, 1944. Požega
70. Stjepan Berta, 1925. Požega, domobran, 1944. Požega
71. Pero Županić, 1924. Vidovice, domobran, 1944. Požega
72. Ivan Fero, 1921. Trnovo, dom. razvod., 1944. Požega
73. Alojz Domitrović, 1920. Kravarsko, domobran, 1944. Požega
74. Alojz Pavelka, 1913. Treštanovci, ustaša, 1944. Požega
75. Gabrijel Jagarinac, 1921. -, domobran, 1944. Jakšić
76. Stjepan Baršić, 1921. Krč, Bosiljevo, domobran, 1944. Trenkovo
77. Andrija Jakobović, 1921. Vetovo, ustaša, 1944. Požega
78. Franjo Šneperger, 1918. Brod Moravice, domobran, 1944. Laže
79. Ante Senahijević, 1921. Prnjavor, domobran, 1945. Požega
80. Dane Rupčić, 1914. Rakovica, vodnik, 1945. Požega
81. Ivan Conjar, 1907. Drežnik, domobran, 1945. Požega
82. Mato Vrban, 1914. Cesarica, ustaša, 1945. Radovanci
83. Josip Sitarić, 1921. Komarevo Moščenica, domobran, 1945. Požega
84. Ivan Sandrin, 1924. D. Obrež Badljevina, domobran, 1945. Požega
85. Tomo Radošević, 1921. Balenja Pazariste, vodnik, 1945. Požega
86. Ante Poštar, 1918. Muč, Split, domobran, 1945. Požega
87. Ferdo Molnar, 1909. Požega, domobran, 1945. Požega
88. Stjepan Andrić, 1913. Jakšić, domobran, 1945. Požega
89. Ivan Oreški, 1912. Klenovnik, domobran, 1945. Požega
90. Antun Šulc, 1906. Treštanovci, domobran, 1945. Požega
91. Petar Bato Modrić, 1926. Ljeskovica, domobran, 1945. Požega
92. Antun Filip, 1914. Bektež, domobran, 1945. Požega
93. Ivan Bardić, 1923. Jamarica Međurić, domobran, 1945. Požega
94. Petar Sertić, 1928. Brinje, domobran, 1945. Požega
95. Dane Pavletić, 1920. Dobriš, domobran, 1945. Požega
96. Andrija Dioši, 1902. Erdut, domobran, 1945. Požega
97. Stjepan Kukec, 1918. Bistra, domobran, 1945. Požega
98. Ivan Vladislavljević, 1919. Soljani, domobran, 1945. Požega
99. Adam Lipovac, 1923. Vrbanja, domobran, 1945. Požega
100. Stjepan Kurtanjek, 1926. Orehovo Stružec, domobran, 1945. Požega
101. Dragutin Kosina, 1918. Osijek, domobran, 1945. Požega
102. Blaž Valentić, 1915. Cetingrad, domobran, 1945. Požega
103. Božidar Galinec, 1921. Petrinja, domobran, 1945. Požega
104. Franjo Tomić, - 1919. Mihaljevci, domobran, 1945. Požega
105. Ivan Mekinda, 1895. Borovnica, nadstraž., 1945. Požega
106. Filip Mršić, 1920. Jablanac, domobran, 1943. Kutjevo

DJELOMIČAN POPIS NJEMAČKIH VOJNIKA (KATOLIKA), ČIJI SU GROBOVI UNIŠTENI NA GROBLJU SV. ILIJE U POŽEGI

U popisu se redom navodi: redni broj, ime i prezime, rođen (godina i mjesto), čin, poginuo (godina i mjesto).

- Karlo Lechinger, 1924. Rainingen Mühlhausen, Obergrenadir, 1944.
- Franz Poleschlowski, 1924. Wien, Jäger, 1944. -
- Albert Leer, 1922. Strassburg, Gefreiter, 1944. -
- Franz Smetaček, 1924. Linz auf Donau, Gefreiter, 1944. -
- Siegfried Hastenhofer, 1924. Kreuzen bei Krain, Gefreiter, 1944. -
- Franz Aistleitner, 1924. JellhofZelle, Gefreiter, 1944. -
- Josef Zoller, 1912. Glaubheim, Oberfeldvvebel, 1944. -
- Franz Mold, 1908. Grosvviesbad, Jäger, 1944. -
- Karlo Loghan, 1914. Dölnitz, Unterobst, 1944. -
- Johan Sumesberger, 1916. Dionisen bei Traun, Jäger, 1944. -
- Laselo Boresei, 1925. -, Untenvaschtliester, 1944. -
- Georg Holik, 1924. Maradig, -, 1942. Orljavac
- Franz Cvaček, 1909. Wien Gefreiter 1942. Orljavac
- Antun Kocha, 1920. Pančevo, Schützer, 1942. -

MASOVNO GROBIŠTE HRVATA NA PETROVOJ GORI

Piše: Ivica TUŠKAN

Tunel šumske željeznice na Petrovoj gori, zvan *Biljeg*, možda će biti uvršten u najveća skupna grobišta žrtava palih u svibnju 1945., što će ustanoviti daljnja istraživanja Povjerenstva za popis i istraživanje žrtava drugoga svjetskog rata i porača, te svjedočenja očevidaca. To je Povjerenstvo 1999. dobilo obavijesti daje u tom tunelu, smještenom na prijevoju između Gvozda i Vojnića pokopano između 1.200 i 2.000 zarobljenih pripadnika Hrvatskih oružanih snaga.

Oni su dovedeni iz logora u Karlovcu i Čemernici kod Topuskoga, te pobijeni u tunelu koji je potom miniran. Prema svjedocima, Srbima-povratnicima iz okolnih mesta, zločin je počinila kordunaška brigada, predvođena **Mamulom**, **Bulatom** i **Šumonjom**, lokalnim partizanskim poglavicama iz Plavskog Polja kod Gvozda. Prema podatcima Povjerenstva za popis i istraživanje žrtava drugoga svjetskog rata i porača, to je 37 masovna grobniča na području Sisačko-moslavačke županije.

Tunel je 1921. izgradilo karlovačko Šumsko gospodarstvo radi sjeće i korištenja šume na Petrovoj gori. Prošle godine, 4. svibnja 2000. obišli smo ga sa Srbima-povratnicima. Ustanovili smo da je tunel miniran, a teren ispred njega mekan. Prema tim svjedočenjima, na ulazu u tunel nalaze se tri veće grobnice, a na izlazu iz njega prema Petrovoj gori odnosno prema bivšemu motelu Muljava i spomen-području Petrove gore, još dva grobišta.

Istraživanje tek predstoji, a valja se nadati da će ga pomoći i hrvatska država, tim više što želju za otkrivanjem istine pokazuje i skupina Srba-povratnika, koji su dijelom bili očevidci, a dijelom su iz druge ruke znali za stravičnu tajnu koja je nama Hrvatima ostala sakrivena pola stoljeća.

Otkriće ovoga grobišta podsjetilo me na 1950., kad sam bio na izgradnji autoceste na relaciji Sibinj - Donja Vrba, točnije kod nadvožnjaka Gromačnik i Brod Varoš. Trasa autoceste je išla preko groblja Brod Varoš. Svi su radovi obustavljeni, kako bi se groblje na uljuđen način uklonilo. Nažalost, nad grobovima naših suboraca i supatnika građene su ceste i probijani tuneli. Bilo je zabranjeno na bilo koji način obilježiti ta grobišta, a bezbrojna su svima nama ostala tajnom, jednostavno zato što nitko od Hrvata iz određenog područja ne bi preživio. Zar nije došlo vrijeme, da se ta nepravda konačno ispravi?

BRUNO ZORIĆ

ZABORAVLJENI

*Napušteni
Bogati strahotama
Na svakom dijelu tijela
Preko muke prebacujemo
uzničke verige.*

*Bezruki tamničari
Bulje u tminu naših tamnica
i gledaju nas obješene
U čudnim položajima
Pored kamene ograde
Koju nikada nećemo
premostiti.*

*Desnom nogom stupamo
Po istim stazama
Naše misli ostaju iza
Zaključanih vratiju.
Naša su srca kamena
Kano zamišljene djevojke
Nagih tijela.*

*Na kamenoj ogradi
Stale su kapljice
Našeg znoja
i krvi.*

*Jednostavno
izlazim pred tvoje lice
Jer nisam kriv
Što sam morao ustati
Pogledati mjesec*

*Izabrao sam svoju sudbinu
Kao majčinu ljubav
I bio sam osuđen
I optužen*

*Izvan svih povlaštenih ljudi
Kao čovjek
Kome je Marija jedina mati.*

*Siguran u svoj život
I svoju smrt.
Na ruci svojoj
Nosim zavjet
Osuđeni.*

PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA: BAŠČANSKA PLOČA

Posljednje 2000. godine Drugoga tisućljeća po Kristu u Baški na otoku Krku Znanstvenim skupom **900 godina Baščanske ploče** započela je svečana obilježba devetstote obljetnice najvažnijega kamenoga zapisa u Hrvata. Taj zapis neki nazivaju krsnim listom hrvatskoga naroda. Obljetnička proslava nastavljena je predstavljanjem prigodne marke i prvoprikazom igrano-dokumentarnoga filma **Hrvatski dragi kamen-Baščanska ploča**. Glavna je obilježba održana u palači Hrvatske Akademije Znanosti i Umjetnosti (HAZU) u Zagrebu. Kruna je proslave Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa u Baški.

U svomu izlaganju na Znanstvenom skupu **900 godina Baščanske ploče** odražanu u Baški 18. i 19. svibnja 2000. Ivo Frangeš je rekao:

"Tko uđe u atrij Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, kad samo zakorači pod njezine svodove, sudarit će se s prizorom koji nije običan: naći će se, licem u lice, s poviješću - s 'kraljevskom pločom' iz Baške, obasjanom krovnom svjetlošću palače (u kojoj se nalazi od 31. kolovoza 1934.). U tišini prostora učinit će mu se kao da se glasaju ustreptale riječi Silvija Strahimira Kranjčevića: 'Sa njega se, u srce mi, / Neke druge trake šire, / Imena su tvoga crte, / Kralju Dmitrije Zvonimire!' ... Pravilno doživljena, ona je neprestana sadašnjost našega jezika i našega bića. Sve je u njoj hrvatsko: ime, jezik, kralj, zemљa i duhovnost. Iz nje prema zatečenom posjetitelju izljeću stihovi naših potonjih stoljeća.

Kao dokument, ona je pravna potvrda, istinska naša gruntovnica. Kao monument, ona je lingvistički prvi višeglas koji svjedoči o postojanju jezika zrelog, sposobnog da ponese buduće pjesnike sudbine naše." (Ivo Frangeš, **Ploča na vratima književnog početka**, "Vjesnik", LXI./br. 18873., Zagreb, 24. svibnja 2000., str. 14.).

U istomu izlaganju Frangeš će za hrvatski jezik ploče reći, daje na "razini čakavsko-crvenoslavenskog izričaja". U tekstu Baščanske ploče posebno je vidljiv

Piše:

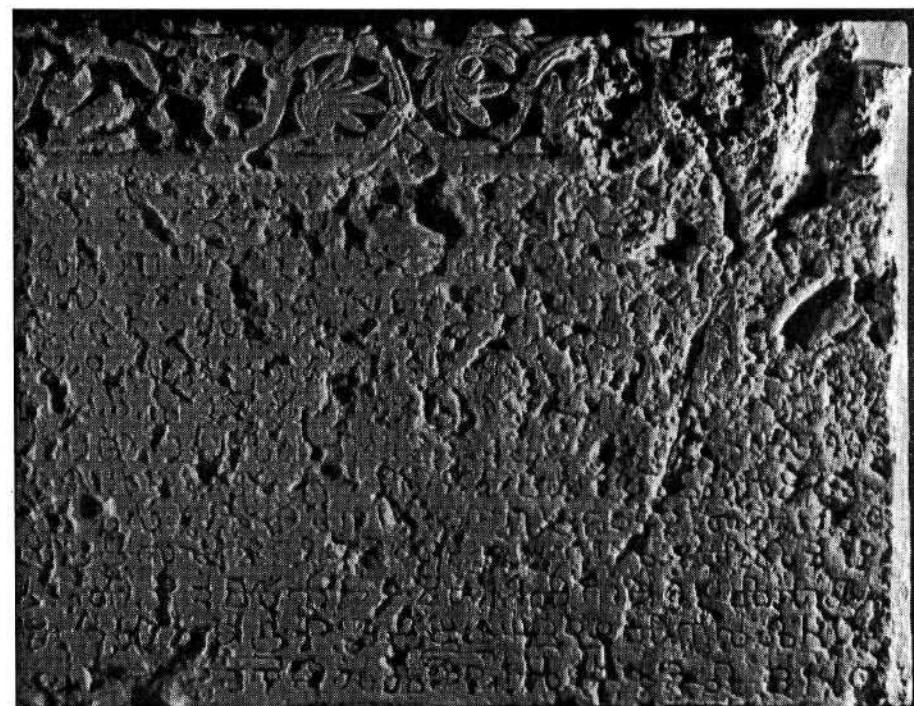
Mato MARČINKO

"pučki tip jezika, takozvana **lingua vernacula**". Opati Držiha i Dobrovit, koji se spominju u tekstu Baščanske ploče, su glagoljaši. Njihov "crkvenoslavenski jezik toliko je prožet domaćim govorom otoka Krka, da se Ploča može, i mora, nazvati prvim spomenikom hrvatskoga jezika, ovoga istoga čijim se novijim sklopom mi danas služimo".

Ostatak prostora izpunjen je glagolskim nadpisom. Sadržaj nadpisa govori o darivanju posjeda kralja Zvonimira crkvi Sv. Lucije i o podizanju crkve.

Ima značaj izprave i važan je dokument za lingvistiku, glagoljsku paleografiju, likovnu umjetnost i hrvatsku povijest.

Ubilježena narodna imena - kralja Zvonimira, opata Držiha i Dobrovita, župana Desimira, kneza Kosmata i svjedoka Pribineža - svjedoče o snazi narodnoga bića na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće.

Baščanska ploča - Jurandvor kod Baške na otoku Krku - 11. st.

Dimenzije: 197x99x9 cm

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Jedan od najstarijih pisanih, u kamenu klesanih, spomenika hrvatskoga jezika. Nađena je u nekadašnjoj benediktinskoj crkvi Sv. Lucije pokraj sela Jurandvora, gdje je služila kao oltarna pregradna ploča (plutej). Nastala je u doba narodnih vlastara u drugoj polovici 11. st. a pisana je pismom prijelaznog tipa iz oble u uglatu glagoljicu. Uz gornji rub teče ornamentirani pojas s biljnim motivima troprutih vitica i lišća.

Baščanska ploča, zajedno s hrvatskim narodom, prolazi danas kroz novo razdoblje mučeništva. O tome piše Mr. se. Mirko Bobaš, ofm: **"Stjepan Težak - Dragutin Brigljević, Hrvatski jezik, udžbenik za VIII. razred osnovne škole, Školska knjiga - Zagreb 1998.** - Na 48. stranici ove knjige je poglavje s naslovom: 'Jezik, narječja, žargon. Hrvatski jezik'. U ovomu se tekstu govori o Baščanskoj ploči. Na 49. stranici ove knjige

stavljen je žig zabrane učenja hrvatskoj djeci u Bosni i Hercegovini o Bašćanskoj ploči. Na žigu zabrane je ovaj tekst: - Slijedeći odlomak sadrži materijal čija istinitost nije utvrđena, ili koji može biti uvredljiv ili može navoditi na pogrešne zaključke. Ovaj materijal se trenutačno nalazi u procesu pregledanja. - **(Bašćanska ploča, devetstoljetili hrvatski pisani spomenik, "Naša ognjišta", god. XXX., br. 11./275., Tomislavgrad, studeni 2000., str. 25. bilj. 1.)**

VRAŽJI FRATRE

U svojoj knjizi **Terra incognita** (Zagreb, 1997.) Branko Fučić iznosi, daje nova zamisao o funkciji Bašćanske ploče sinula slikaru, franjevcu, Bodulu, o. Vinku Fugošiću, koji mu je tu predočbu izpričao najednom izletu.

Franjevac Vinko Fugošić slikar je i povjestnik umjetnosti. Bio je profesorom na sjemeništoj gimnaziji u Pazinu, gdje je predavao crtanje u nižim razredima a povijest umjetnosti u višim. Svoje bilježke - predavanja, napisane god. 1951., objavio je u svojoj knjizi **Znancima u pohode** (KS, Zagreb 1983.). Osim te knjige objavio je također izvanrednu monografiju **Franjevački klaustri na hrvatskoj obali** ("Školska knjiga" Zagreb - Hrvatski institut za liturgijski pastoral Zadar, Zagreb 1995.), za koju je o. Atanazije J. Matanić napisao, da su to "izvorne stranice o klastrima franjevačkih samostana što se redaju od Istre do Boke kotorske", i da je "ovim rijetkim biserom otac Vinko obogatio stručnu hrvatsku religioznu literaturu". Tu je monografiju otac Vinko Fugošić još i oplemenio iznimnim vlastitim crtežima.

O. Vinko Fugošić, koji sada živi u Franjevačkom samostanu u Crikvenici, velikodušno mi je ustupio svoj zapis o susretu s Brankom Fučićem pod naslovom **Vražji fratre**, na čemu se posebno zahvaljujem. Evo toga zapisa:

"Tamo negdje pedesetih godina kada sam arheološki istraživao crkvu sv. Lucije u Baski, ruševine njezine opatije, iskrslas mi je druga arheološka slika Bašćanske ploče. Prva, nova zamisao o funkciji Bašćanske ploče sinula je slikaru, franjevcu, Bodulu, o. Vinku Fugošiću, koji mi je svoju predodžbu ispričao najednom izletu..."

Tako nas podsjeća Branko Fučić u "Terri incogniti" na svoje početke istraživanja Bašćanske ploče, i oživljava svoje uspomene na one mladenačke dane kada

je pješice prolazio Istrom i kvarnerskim otocima u potrazi za freskama i glagoljskim natpisima. I upravo tijekom jednog istraživačkog puta po Istri doznao je gdje se prvotno nalazila Bašćanska ploča. Upoznao nas je s time o. Vinko Fugošić u veljači 2000. godine u franjevačkom samostanu u Crikvenici.

- Branka Fučića sam poznavao još iz studentskih dana. Kada sam 1947. godine nakon završenog Teološkog fakulteta i Akademije likovnih umjetnosti upućen u klasičnu gimnaziju u Pazin za nastavnika crkvene umjetnosti, tamo sam na moje iznenadenje susreo Fučića, koji je noćio i hranio se u sjemeništu tijekom svojih istraživanja po Istri.

I tako sam jednog jutra s Fučićem krenuo u selo Butoniga gdje je u kapelici na mjesnom groblju istraživao freske. Kako smo taj put od Pazina prema Buzetu do Butonige od nekoliko kilometara pješačili, ja sam se Fučiću za vrijeme šetnje odjednom obratio pitanjem:

- Lijepo je od Vas, gospodine Fučiću, da mi pričate o istarskim freskama, ali mi smo Boduli i mene zanima posebno jedna druga nepoznanica: recite Vi meni na kojem je mjestu mogla biti postavljena Bašćanska ploča?

Moram priznati, iznenadio sam ga jer mi je on gotovo pola sata dotada pričao samo o istarskim freskama. Odmah mi odvrati protupitanjem:

- A gdje bi mogla biti, recite Vi meni, oče Vinko?

Bio sam siguran da on ne nasluće moje misli, te mu stoga pobjedosno odvratim:

- Bašćanska je ploča zapravo plutej, učvršćen na pregradu, septum, koji je odvajao svećenike na oltaru od vjernika.

- Misliš, upita još jednom?

Tada sam bio siguran: čim je Branko prešao sa mnom "na ti", da on uvažava moje riječi, one više nisu hipoteza. Bio sam svjestan kako sam otkrio jednu povijesnu nepoznanicu koja je prije mene mučila i Petra Dorčića koji je prvi pronašao ploču, a potom i Kukuljevića, Šafarika, Crnčića, Račkog, sve istraživače, do...Fučića.

Kako se po mojem sudu radilo o neobično značajnoj tvrdnji, predložio sam sugovorniku da sjednemo u obližnjem hladu, i potom nastavio objašnjavati:

- Još tijekom studija, u više sam navrata posjetio crkvu sv. Lucije u Jurandvoru stalno razmišljajući koje je bilo prvotno mjesto tog kamena. Možda bi i meni do danas ostala ta zagonetka nerazjašnjena da nisam početkom 1947. godine u kapeli sv. Martina u Splitu ugledao oltarnu pregradu koja me je u jednom trenutku podsjetila na crkvu sv. Lucije. U mislima sam povezao crkvu sv. Lucije u Jurandvoru i kapelu sv. Martina u Dioklecijanovoj palači i sa sigurnošću ustvrdio da sam došao do pravog otkrića.

- To je tebi, Vinko moj, dovoljno za takvu znanstvenu tvrdnju?

Nisam se dao smesti. Dapače, nastavio sam kao da nisam čuo to pitanje:

- Naravno da sam želio što prije provjeriti na licu mjesta tu moju pretpostavku. Zato sam iz Splita odmah oputovao za Jurandvor i u zidu kod oltara i na podu pronašao otvore i ostale tragove koji su mi potvrdili da sam u pravu.

- A znaš li ti da oltarna pregrada ima dva pluteja, još jednom me je Fučić želio zaschočiti upitom?

- Da, ali drugi se izgubio, a mi poznamo samo lijevi pod nazivom Bašćanska ploča. Daj Bože da se pronađe i taj drugi, možda za 50 ili 500 godina "neki novi Petar Dorčić" pronađe taj izgubljeni plutej. Tko zna što piše na njemu...?

U pola rečenice, kada sam mu još htio dodatno potvrditi svoje nalaze, Fučić me je prekinuo riječima koje i danas pamtim:

- Vražji fratre, da nisi što jesi, ti bi morao biti arheolog!

Ustali smo, nastavili pješice do kapelice u Butonigu, i začudo, nismo više pričali o Bašćanskoj ploči.

Sutradan ujutro, Branka više nisam susreo na doručku. Htio sam s njim opet malo popričati o mojoj nalazu, i kada sam pitao gdje se nalazi, dobio sam odgovor koji sam tek desetljećima kasnije shvatio:

- Fučić, gdje je, pitate, oče Vinko? Ne znamo ni mi. Ode od nas, pa se vrati, pješaci, traži freske...luta po Istri.

Četiri godine potom, u jednom tekstu o Bašćanskoj ploči objavljenom u "Riječkom listu" (4.12.1951.) B. Fučić je napisao:

"Gdje je, u kojoj je funkciji i na kojem je mjestu u sklopu benediktinske crkve stajala u početku Bašćanska ploča - to ne znamo.

(nastavit će se)

Represivnost jugoslavenskog sustava u Hrvatskoj 1945. (VII.)

NAJTEŽI OBLICI REPRESIJE

Onaj prvi stalno je iza nas, a onaj drugi nalazi se u Čemernici. Nakon što smo ih organizovali predali smo ih u nadležnost Vojne oblasti, a naš rad ubuduće je u njima samo saslušanje¹.

Već se iz navedenih dokumenata prepoznaće kako sustav logora koji su osnivani od jeseni 1944.g. do prvih proljetnih mjeseci 1945. g. nije organizacijski ni terminološki bio ujednačen, nego se očigledno prema različitim okolnostima i kriterijima - zbog nedostatka detaljnijih propisa o logorima - slijedilo osnovni zadatak o osnivanju logora. Na takav zaključak još razvidnije upućuje zapovijed o logorima koju je, 3. svibnja 1945. g. u ime *Organizacionog odeljenja Generalštaba JA*, potpisao general lajtnant V. Terzić koji "po zapovesti Ministra Narodne Odbrane Zastupa Načelnika Generalštaba"².

Naime, taj je dokument izdao jugoslavenski vojni vrh "prema ukazanoj potrebi", kako bi propisao jednoobraznost ustroja, postupanja i ostalih organizacijskih pitanja koja se tiču logora. Dokument ima oblik naređenja, a zapravo je najtočnije reći kako se radi o propisniku za reguliranje osnovnih pitanja u sustavu logora. Izdavanje propisnika zasigurno je bilo potaknuto pragmatičnom potrebom da se unifikacijom sustav logora pretvori u što učinkovitije represivno sredstvo pod čvrstim nadzorom državnog i partijskog vrha.

Osim toga, potrebno je naglasiti kako u pregledanoj građi propisnik predstavlja jedini sačuvani izvorni organizacijski dokument o logorima, kojim se na najvišoj razini normiralo pitanje ustroja sustava logora i uspostavila njegova izravna pod-

Piše:

Dr. Josip JURČEVIĆ

ređenost jugoslavenskom Generalštabu odnosno središtu državne moći.

Dokumentom je naređeno "da se u pozadini armija odnosno samostalnih korpusa, po potrebi, ustroje *zbirni logor* (n. a.) ratnih zarobljenika. U te logore će se upućivati i prikupljati ratni zarobljenici koje budu zarobljavale operativne jedinice. Iz zbirnih logora zarobljenici će se dalje sprovoditi u *logore ratnih zarobljenika u pozadini* (n. a.)"³.

Propisano je kako svaki logor, zbirni ili logor u pozadini, ima svoju komandu u koju ulaze: "Komandant logora, Politički komesar logora, Intendant logora i Pisar-podoficir", a svi oni su "iz sastava jedinica Korpusa Narodne Odbrane"⁴. Osim toga "u svakoj komandi zbirnog logora kao i u zarobljeničkom logoru u pozadini mora se nalaziti organ OZN-e"⁵.

Znakovito je, obzirom na masovne likvidacije zarobljenika u različitim okolnostima⁶, što su jedino postrojbe KNOJ-a bile zadužene za izvršavanje svakog *sprovođenja i premeštanja* zarobljenika, kao i za njihovo čuvanje u *logoru* ili na *ravdovima*⁷. U tom je smislu zanimljivo navesti kako propisnik određuje i sljedeće: "Sa ratnim zarobljenicima ima se postupati po odredbama zakona o Ženevskoj konvenciji"⁸, što je bilo nespojivo s naredbom *Načelnika jugoslavenske OZN-e*, A. Rankovića, o provođenju *brzih i energetičnih likvidacija*⁹.

Nadalje, prema propisniku komande logora bile su obvezne *izraditi* "za svakog ratnog zarobljenika karton (matrikul) u tri primerka"¹⁰; po jedan za komandu logora, *Osek za ratne zarobljenike i Središnji odbor Jugoslovenskog Crvenog krsta*. *Osek za ratne zarobljenike* - nalažio se pri *Generalštabu JA* - "rukovodiće i upravljat će, po direktivama koje bude dobio", što je uključivalo "evidenciju i nadzor nad ratnim zarobljenicima i zarobljeničkim logorima"¹¹.

Međutim, i pokraj propisnika koji je imao obvezujući oblik, stvarni događaji s zarobljeničkim logorima zbivali su se na drugačiji način. Osim što su i zarobljenički logori u stvarnosti bili mjesta iz kojih su logoraši masovno odvođeni na likvidacije bez suđenja¹², i samo ustrojavanje zarobljeničkih logora odvijalo se daleko složenije. Primjerice, krajem svibnja 1945. g. // Odsjek OZN-e za Hrvatsku u izveštu koji se odnosi na probleme s zarobljeničkim logorima u Slavoniji navodi kako su "Armije, pri svom napredovanju, zarobljene neprijateljske vojниke slali (...) u pozadinu i formirale *privatne* (n. a.) zarobljeničke logore, u svakom većem mjestu ili njegovoj okolici", te kako "ima mnogo prolaznih zarobljenika"¹³ i t.d., što otežava poslove koje OZN-a treba napraviti u logorima. Stoga je OZN-a predložila da se u Slavoniji broj logora smanji na 8 - 9 i "uspostavi centralno rukovodstvo i istražitelji po logorima"¹⁴.

U isto je vrijeme // Odsjek OZN-e za Hrvatsku uputio direktivu kojom zarobljenici s "Bjelovarskog i Moslavačkog Područja treba da odmah krenu dolinom Save pravac Vinkovci", a "zadržati samo

1 HDA, f. OZN-a, k. 8, o. 4, "Broj 109 dne 24-IV-1945", str. 1 - 2.

2 HDA, f. OZN-a, k. 6, o. 22, "Pov. Br. 172, 3. maja 1945".

3 Isto, str. 1, čl. 1.

4 Isto, str. 2, čl. 10. i 9.

5 Isto, str. 2, čl. 11.

6 v. prethodno poglavje ove disertacije.

7 HDA, f. OZN-a, k. 6, o. 22, n. dok, str. 2, čl. 8.

8 Isto, str. 2, čl. 12; Navodi se i kako se *Konvencije n&kaze* u prilogu dokumenta- međutim, nisu pronadene u građi.

9 v. tekst na koji se odnosi bilješka br. 881.

10 f. OZN-a, k. 6, o. 22, n. dok, str. 3.

11 Isto, str. 3.

12 v. prethodno poglavje ove disertacije.

13 HDA, f. OZN-a, k. 39, o. 1, "Zarobljenički logor, 464/45-6, 26.V 1945", str. 1.

14 Isto, str. 2.

ustaše i domobrane legija, zdrugova i lovačkih jedinica", te "one za koje se predstavlja (predpostavlja, o. a.) da su ratni zločinci (...) smjestiti u posebni logor"¹.

Osim dvije vrste zarobljeničkih logora koje su određene propisnikom *Generalštaba JA*, te drugih vrsta zarobljeničkih logora (npr. privatni logori) u jednom izvještajnom dokumentu ukratko se, između ostalog, navodi kako u "Slavoniji postoji tri vrste logora: 1/ Zarobljenički logori - pri svakoj komandi područja, 2/ Kažnjenički logori, 3/ Logori za internaciju"².

Pritom je naznačeno kako kažnjeničkim logorima "rukovodi neposredno O.Z.N.-a III", te da su istovremeno "pod komandom Korpusne Vojne Oblasti i suda", a logori za internaciju "su pod rukovodstvom II. Sekcije O.Z.N.-e"³.

U sustavu jugoslavenskih logora posebno mjesto pripada tzv. njemačkim logorima (ili logorima za Nijemce, tj. logorima za njemačku nacionalnu manjinu u Jugoslaviji), jer su oni bili posljedica općeg odnosa kojeg je *nova jugoslavenska vlast* primjenjivala prema njemačkoj nacionalnoj manjini u Jugoslaviji. Naime, kratko rečeno, jugoslavenske su vlasti - zbog ratnih događaja - načelno zastupale motrište kako je svaki Nijemac *a priori* kriv - kao *narodni neprijatelj* - zbog toga stoje Nijemac, te je to načelo pravno i stvarno primjenjivano. Na taj je način jugoslavenska vlast u represivnom postupanju prema njemačkoj nacionalnoj manjinji primjenjivala, protivno komunističkim načelima, jednu vrstu rasnog kriterija.

Primjerice, 21. studenog 1944. g., "Odlukom AVNOJ-a o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine..." u državno je vlasništvo prešla "sva imovina njemačke narodnosti, osim Nijemaca koji su se borili u redovima Narodno-oslobodilačke vojske"⁴. Sukladno tome, kad je u lipnju 1945. g. donesen *Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije*, samo odluku o konfiskaciji njemačke

imovine nije donosio sud, nego "kotarska komisija od tri osobe koju postavlja kotarski narodni odbor"⁵. Zatim, prema *Zakonu o biračkim spiskovima*, biračko pravo nisu imali "članovi »Kulturbunda«, italijanskih fašističkih organizacija i članovi njihovih porodica, ukoliko ne mogu dokazati da su radili u korist antifašističke i narodno-oslobodilačke borbe"⁶.

U takvim okolnostima otvarani su posebni logori u koje su upućivani Nijemci koji su ostali u Jugoslaviji; "Nemci su se našli u logorima ili grupisani u naseljima, pod specijalnim režimom. U Vojvodini je maja 1945. uspostavljen 41 logor (...) Logorisanje su izvele jedinice NOVJ i Odeljenje zaštite naroda"⁷.

Na "Savjetovanju načelnika i rukovodstva OZN-e za Hrvatsku" u srpnju 1945. g. *Načelnik OZN-e za Hrvatsku* je naveo kako treba postupati s Njemicima koji i su se pokušavali vraćati na svoje posjede: "Prije svega strpati ih u logor, ne dati im da se vraćaju u svoja sela i kasnije ih prebaciti preko Drave. Time ćemo dati sigurnost seljacima koji se tamo koloniziraju"⁸.

Rješenje *njemačkog pitanja* je očigledno imalo veliku važnost i za sam vrh *nove jugoslavenske vlasti*, jer je početkom svibnja Tito osobno potpisao "Naredbu o upotrebi radne snage iz njemačkih logora", u kojoj se navodi: "Po izveštajima, koji su mi stigli neracionalno se iskoristava ljudska radna snaga iz njemačkih logora u Vojvodini (...) naređujem da se njemačka ljudska radna snaga što više iskoristava na državnim dobrima u Vojvodini ... Komandanti logora obaveštavaće me jedan put mjesечно o raspodjeli radnih snaga iz logora i o vrsti poslova, koje ta radna snaga vrši"⁹.

Prema do sada navedenim podacima, razvidno je kako su središnji organi jugoslavenske vlasti nastojali sustav logora organizirati prema vrstama *narodnih neprijatelja*, kako bi se što prije provela sustavna evidencija i represija, no ta je namjera nailazila na niz zapreka, a jedna od

najvećih bio je veliki broj zarobljenika i drugih osoba koje su zatvarane u brojne i različite logore. Primjerice, u srpnju 1945. g. *Javno je tužilaštvo* Hrvatske pokrenulo akciju da se nizom mjera (veći broj *isljednika*, brže saslušavanje, produljenje radnog vremena, bolja suradnja represivnih organa i sl.) *ociste* logori i zatvori, a o tome Javni tužilac za grad Zagreb navodi slijedeće: "U tome je učinjeno puno jer su logori smanjeni skoro na trećinu onoga stanja koje je zatećeno početkom mjeseca srpnja", ali bilo je "naknadnih zatvaranja uslijed čega se je (...) stanje zatvorenika povećalo"¹⁰.

U drugoj polovici srpnja i *Javni tužilac* okruga Bjelovar pregledao je logore i zatvore u svom okrugu te je naveo kako je "u Logoru Velika Pisanica bilo (...) prilično nepravilnosti sa strane Komande područja i OZN-e, pošto su oni upućivali u taj logor i one koji nisu bili pred sudom (...) gdje su uputili oko 200 ljudi bez presude"¹¹.

Kako bi se dodatno naznačio razmjer kojeg je zauzimao sustav logora u represivnosti jugoslavenskog sustava, potrebno je osim dosadašnjih podataka navesti kako je u *depeši OZN-e Hrvatsko Primorje*, iz sredine svibnja 1945. g. zapisano da se u "Žurkovu i Martinšćici nalazi (...) momentalno 25.000 zarobljenika"¹²; u *depeši OZN-e za Hrvatsku* iz sredine svibnja 1945. g. navodi se kako na "Kanalu (jedan od logora u Zagrebu, kod današnjeg Autobusnog kolodvora o. a.) ima 7000 zatvorenika, op. a.) i zaroblj. (zarobljenika, o. a.); a *Izveštaj* kojeg je u prvoj polovici srpnja 1945. g. napisao "Javni tužilac II Armije" sadrži i podatak daje "u Slavonskoj Požegi u zarobljeničkom logoru (...) bilo smješteno oko 30.000 ratnih zarobljenika"¹³.

Osim toga, radi naznačivanja vremenjskog raspona do kojeg je jugoslavenski režim u poraću koristio logore, treba navesti povjerljivi *raspis* MUP-a FNRJ iz travnja 1946. g. u kojem se kaže: "Po glavnim i većim gradovima narodnih

¹ HDA, f. OZN-a, k. 8, o. 10, "Br. 373/1, 25. V-1945".

² HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 2, arh. str. 89; O dokumentu v. bilješku br. 895.

³ Isto.

⁴ *Službeni list*, br. 2, 6. veljače 1945.

⁵ *Službeni list*, br. 40., 12. lipnja 1945, čl. 30.

⁶ *Službeni list*, br. 59, 11. kolovoza 1945, 51. 4, st. 3.

⁷ B. Petranović, n. dj. III, str. 81; usp. V. Geiger u *Politički zatvorenik* 1990-91 (br.7-16).

⁸ HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 1, str. 2.

⁹ HDA, f. OZN-a, k. 6, o. 22.

¹⁰ HDA, f. JT, k. 4, o. 2, "Pov. Broj 27/1945, 24. VII. 1945".

¹¹ HDA, f. OZN-a, k. 4, o. 2, "Broj Pov. 36, 20. VII. 1945", str. 2.

¹² HDA, f. OZN-a, k. 7, "Br. 10 17.V.45 Br.310".

¹³ HDA, f. JT, k. 97, "Broj 1/45, 11 jula 1945", str. 1.

republika primjećeno je, da se po danu kreću čitave kolone osudjenika, zatvorenika i logoranih Njemaca-civila i to po najživljim ulicama kroz centar grada", s čime se "pravi (...) neugodan utisak na okolinu, koja može da dobije pogrešan zaključak o stanju u zemlji", te su predložene mjere "da bi se to u buduće otklonilo"¹.

U pregledanoj građi jugoslavenskih represivnih organa, dokument UDB-e izdan pri samom kraju 1947. g. predstavlja dokument u kojem se - prema spoznajama nastalim vezano uz ovu disertaciju - posljednji put u tadašnjem aktuelnom smislu službeno spominje postojanje logora u Jugoslaviji. Radilo se o registraciji za potrebe UDB-e, između ostalih, i "svih onih koji su osudjeni na više godina" te je nazačeno kako se jedan obrazac "šalje za istim u logor"².

III

DJELOVANJE VOJNIH SUDOVA KAO DIJELA REPRESIVNOG JU- GOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. G.

S općeg je motrišta nedvojbeno kako je institucija vojnih sudova - i u strukturi vlasti kojuje uspostavljala KPJ - predstavljala u svakom pogledu sastavni dio te strukture, što znači da su vojni sudovi - s jedne strane -normativno i organizacijski ustrojavani unutar koncepcijskih načela koje je zastupala KPJ, a - s druge strane - djelovanje vojnih sudova bilo je u cijelosti i u pojedinim razdobljima podređeno osztirivanju pragmatičnih ciljeva KPJ. Stoga, nastanak objektivnih saznanja o problematici koja se odnosi na jugoslavenske vojne sudove podrazumijeva poznavanje i uvažavanje odrednica tog općeg konteksta.

U više je navrata naglašavano kako je revolucionarnost bila osnovno obilježje svjetnonazorskog i političkog modela kojeg je zastupala KPJ, te se ustrojavanje novog sustava vlasti i društvenih odnosa nije temeljilo na razvoju, tj. mijenjanju i *popravljanju* postojećih organizacijskih i

vrijednosnih sustava, nego na što drastičnijem prekidu gotovo svih veza sa *starim* modelima koji su postojali prije rata ili tijekom rata na prostoru bivše Jugoslavije³. Prema tome, može se reći kako se proces nastanka sustava vlasti druge Jugoslavije, a s time i institucije vojnih sudova, zbivao u revolucionarnom diskontinuitetu s za-tečenim vrijednosnim, normativnim, organizacijskim i kadrovskim nasleđem.

Na taj je način državni i društveni ustroj druge Jugoslavije praktično izgrađivan od samog institucijskog početka, a prekid s prošlošću najjasnije se očitavao na normativnoj i organizacijskoj razini *novog* ustroja. Sve organizacijske sastavnicе nice cjelokupne piramide državne i društvene strukture (od NOO-a do AVNOJ-a; vojne postrojbe i pozadinske vojne vlasti; obrazovni, medijski, sindikalni i društveni sus-tavi) začete su i razvijane tijekom rata pod isključivim nadzorom KPJ, a deklarativno i normativno je u više navrata naglašavana pravna nevažnost svih propisa koje nisu nastali u okviru NOB-a.

Tako je početkom veljače 1945. g. *Predsjedništvo AVNOJ-a* zaključno donjelo i nedvosmislenu "Odluku o ukidanju i nevažnosti pravnih propisa donijetih po okupatorima i njihovim pomagačima (...) o ukidanju pravnih propisa koji su bili na snazi u času neprijateljske okupacije". U članku jedan stoji: "Pravni propisi (zakoni, uredbe, naredbe, pravilnici itd.), donijeti po okupatoru i njihovim pomagačima za vrijeme neprijateljske okupacije, uku-daju se i proglašavaju za nevažeće"⁴. Članak 2 odnosi se na razdoblje prije rata: "Pravni propisi (...) koji su bili na snazi u času neprijateljske okupacije (do dana 6 travnja 1941 god.) ukidaju se, ukoliko su u suprotnosti s tekovinama narodno-oslobodilačke borbe, s deklaracijama i odlukama Antifašističkog vijeća narodnog oslo-bođenja Jugoslavije i Zemaljskih antifašističkih vijeća (...) pojedinih federalnih jedinica ... kao i pravnim propisima donijetim od Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i njegovih povjereništa-va, vlada i pojedinih povjereništava federalnih jedinica"⁵.

Budući su nositelji revolucionarnih promjena u drugoj Jugoslaviji nastojali ot-koloniti svaku mogućnost unutrašnjeg pravnog kontinuiteta s prvom Ju<->goslavijom, krajem listopada 1946. g. Narodna je skupština FNRJ donijela "Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. aprila 1941 i za vrijeme okupacije"⁶, kako bi otklonila sve dvojbe koje su proizlazile iz članka 2 spomenute *Odluke*.

Prema tome, u takvim načelnim okolnostima koje su sustavno uspostavljane od početka rata odvijao se i proces nastanka i djelovanja vojnih sudova kao dijela represivnog sustava unutar strukture vlasti koju je ustrojavalala KPJ.

1.

NASTANAK I RAZVOJ JUGOSLA- VENSKIH VOJNIH SUDOVA TI- JEKOM RATA

Već i same okolnosti početka stvaranja vojnih sudova pokazuju nekoliko značajki koje su zajedničke i nastanku upravnih vlasti druge Jugoslavije te koje su tijekom rata i nakon njega utjecale na položaj vojnih sudova u jugoslavenskom pravosudnom sustavu. Naime, diskontinuitet s nasljeđenim modelima vlasti i povijesne okolnosti u kojima su započete revolucionarne promjene odredili su početnu ustrojbenu primitivnost *novih* vlasti, koja se prije svega očitovala u nesustavnosti, svekolikoj neujednačenosti, voluntarizmu i nediferenciranosti u pogledu nadležnosti i ustroja pojedinih tijela vlasti.

Stoga u početnom razdoblju nisu postojala ni pravosudna tijela niti propisi koji bi uređivali tu problematiku, nego "sudska funkciju u pojedinim slučajevima vrši neposredno sam narod, na masovnom zboru određenog mjeseta. Takvim suđenjem obično je rukovodio komandant partizanskog odreda ili neki istaknuti pri-padnik narodnooslobodilačkog pokreta toga kraja. Postupak je bio potpuno neformalan, a sudska se presuda odmah izvršava-va. To je bilo vrijeme kada se uglavnom sudilo »narodnim neprijateljima« ili obračunavalo s »petom kolonom«⁷.

1 HDA, f. JT, k. 122, "Br.Pov.: 12/46-1", 16. travnja 1946.

2 Br. 598/17, 20. prosinac 1947, MUP FNRJ, UDB-a za oblast Dalmacija: v. bilješku br. 859.

3 v. poglavje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije".

4 *Službeni list*, br. 4, 13. veljače 1945.

5 Isto.

6 *Službeni list*, br. 86, 25. listopada 1946.

7 L. Geršković, n. dj, str. XXVI.

Najvjerojatnije se u takvim *sudskim* procesima uglavnom nisu vodili nikakovi zapisnici, pa zbog toga o konkretnim procesima nema niti sačuvane izvorne građe iz tog razdoblja.

U cijelokupnoj građi koja je pregledana za izradu ove disertacije pronađena je samo jedna, jednostranična, izvorna presuda iz prve dvije ratne godine, i to iz studenog 1942. g., koja je višestruko ilustrativna i znakovita.

Presuda je nastala na "vodičkom terenu", a u glavi je napisano kako se radi o "Zapisniku *Partijskog suda* (n. a.) (...) koji je postupio protiv okrivljenome partizanu Ivi Marinu iz Betine"¹, koji je uhvaćen nakon bijega iz partizana.

"Na pitanje zašto je bježao? nije dao jasan odgovor samo je govorio da ni on sam nezna", te je samo na temelju toga zaključeno: "Ovo daje povoda sumnji da je dočini Marin Ive špijun u neprijateljskoj službi i Partijski sud donosi sljedeću" presudu; "Partizan Marin Ive iz Betine radi dezerterstva odnosno i špijunaže kažnjava sa sa kaznom smrti i to streljanjem"². Na kraju napisano: "Osuda je izrečena u prisutnosti drugova Partizaca: Grše, Nebojše, Špirića, Steve Zečevića, Martina, Venca i Gliše"³, te uslijedili njihovi potpisi.

Potrebno je naglasiti kako je presuda nastala u studenom 1942. g., tj. 14 mjeseci nakon donošenja prvih središnjih propisa o civilnim tijelima *nove vlasti* i 11 mjeseci nakon prvih središnjih propisa o vojnim sudovima. Ova činjenica pokazuje svu složenost procesa ustrojavanja *nove vlasti*, te dovodi u pitanje uobičajene interpretacije i datiranja jugoslavenskih historiografa koja se odnose na stvarnu rukovodeću ulogu i utjecaj središnjih partijskih tijela i organa vlasti u početnim godinama rata⁴.

U tom je smislu, također, potrebno naglasiti kako se u ovoj disertaciji prikaz nastanka i razvoja vojnih sudova u početnom razdoblju temeljio na propisima koje su

donijela središnja tijela *nove vlasti*, a verifikacija njihovog stvarnog djelovanja - zbog nepostojanja građe - ostaje historiografski neistražena, tj. na razini analoških pretpostavki. Osim toga, navedena, konkretna presuda - koja potvrđuje postojanje, krajem 1942. g., u dosadašnjim istraživačkim radovima nespominjane instituciju *Partijskog suda* koji je sudio za djelo koje je prema poznatim propisima trebalo biti u nadležnosti vojnog suda - otvara i niz drugih pitanja i dvojbi koje nisu izravni istraživački predmet ove disertacije.

Prema tome, može se zaključiti kako na partizansko-komunističkoj strani u prvim ratnim mjesecima nije bilo pokušaja uspostavljanja jednoobraznog pravosudnog sustava, nego se može govoriti o nekoj vrsti lokalnih i trenutačnih *sudjenja* koja su se provodila bez određenih pravila i postupaka. U tom se razdoblju mogu tražiti i počeci vojnog sudstva, kad su partizanske postrojbe sudile "pojedincima ili grupama koje su okrivljene za suradnju s neprijateljem (...) To početno vojno sudovanje bilo je jednostavno, bez formalnosti, brzo i najčešće masovno, jer često u suđenju učestvuju svи pripadnici konkretnog partizanskog odreda"⁵.

U takvim okolnostima, krajem 1941. g. doneseni su prvi propisi o sustavnom ustrojavanju vojnih sudova; dakle prije stvaranja civilnog sudstva, što znači da je rukovodstvo KPJ pridavalo veći značaj instituciji vojnog sudstva nego civilnom sudstvu, kao što su i općenito, tijekom cijelog rata, vojne sastavnice imale dominantan položaj u odnosu na strukturu *novih* civilnih vlasti⁶.

U *Statutu Proleterskih narodnooslobodilačkih brigada* - kojeg je u prosincu 1941. g. izdao *Vrhovni štab* - člankom 8 je određeno kako se pri "štabovima brigada formiraju (...) stalni vojni sudovi od tri lica" te je točno propisano kako sastav vijeća čine "zamenik političkog komesara, zamenik komandanta i jedan član Partije iz redova boraca"⁷. Budući su i *ko-*

mandanti u pravilu bili članovi Partije, razvidno je kako je KPJ, već na samom početku ustrojavanja, vojne sudove stavila isključivo pod svoj nadzor. Istim je člankom predviđeno kako se osim stalnih vojnih sudova pri brigadama osnivaju i *povremen* vojni sudovi kod bataljona koji djeluju odvojeno od brigade ili samostalno, a njihova se vijeća sastoje od pet članova.

Statut, osim odluke o osnivanju i sastavu vojnih sudova, nije normativno niti na drugi način razrađivao način rada, nadležnosti ili druga pitanja koja se odnose na djelovanje vojnih sudova. Međutim, u prosincu 1941. g. *Vrhovni je štab* donio posebnu kratku naredbu potpisana od Tita kojom se naređuje "svim narodno-oslobodilačkim odredima Jugoslavije i proleterskim brigadama da, ukoliko to već nišu učinile, *odmah* (n. a.) formiraju pri svojim štabovima vojne sudove od tri lica", te je potom određeno za koja je *lica*, tj. djela nadležan vojni sud: "a) okrivljena za dela špijunaže; b) za dela izdaje narodne borbe; v) za dezerterstvo; g) za pljačku i ubijstvo; d) za ometanje vojnih jedinica pri izvršenju njihova zadatka"⁸. Osim toga, pojašnjeno je da vojni sudovi "sude kako vojnim tako i civilnim licima okrivljenim za gornja djela"⁹.

U prvim propisima o civilnoj vlasti naglašavana je njihova formalna i funkcionalna podređenost interesima oružane borbe odnosno potrebama operativnih postrojbi. Tako se, početkom veljače 1942. g., u *Fočanskim propisima* i uvodno određuje kako NOO-i "jesu borbeni organi koji služe narodno-oslobodilačkoj borbi"¹⁰, a glede vojnih sudova određeno je: "Gonjenje špijuna, izdajica, plaćenika, agenata neprijatelja, borba protiv sabotera i panikera pripada u prvom redu vojnim vlastima uz suradnju NOO-a. Krivce po ovim djelima sude vojni sudovi"¹¹.

(nastavit će se)

1 HDA, f. OZN-a, k. 36, o. 1.

2 Isto.

3 Isto.

4 v. poglavje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije".

5 L. Geršković, n. dj, str. XXVII.

6 v. poglavje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije".

7 L. Geršković, n. dj. str. 39.

8 Isto, str.38.

9 Isto.

10 Isto, str. 9.

11 Isto, str. 10.

Obrambeni govor Dr. Ive Politea u procesu nadbiskupu Stepincu (3.)

Kako svećenici tako i katolička štampa spada također među one druge, za koje bi po stanovištu optužnice imao odgovarati nadbiskup Stepinac. Većina listova, iz kojih optužnica citira pojedine pasuse kao dokaze protiv nadbiskupa Stepinca, ili izlaze na području drugih biskupija ili su redovnički. Tako je npr. Andeo čuvar franjevački, Glasnik sv. Ante konventualski, Vjesnik počasne straže Srca Isusova trećoredski, Glasnik Srca Isusova isusovački, Katolički tjednik izlazi u Sarajevu itd. Ali ni one listove, koji su izlazili na području zagrebačke nadbiskupije ne može se identificirati s nadbiskupom Stepincom, jer im on nije ni vlasnik, ni izdavač, ni urednik, a najmanje rukovodilac. A optužnica baš ne navodno "vrhovnom rukovodstvu optuženog Stepinca" nad svom katoličkom štampom osniva njegovu kričnu odgovornost za njezino pisanje.

Ali u čemu se sastoji to vrhovno rukovodstvo? Javni tužilac ga nije dokazao. Zar u tome, što je optuženi Stepinac nadbiskup zagrebačke dijeceze?

No, kako to može biti dokazom, da je nadbiskup Stepinac i rukovodio, stvarno rukovodio katoličkom štampom? Ako se pod rukovodstvom razumijevaju direktive, upute štampi, onda bi se ove - i to samo posredno - mogle naći jedino u okružnicama, pastirskim pismima i propovijedima, koje će ja malo kasnije i čitati, ali u ovima nema ni traga nečemu, što bi dočiće pisce moglo potaknuti na inkriminirano pisanje.

Drugih protivnih direktiva tužilac nije mogao dokazati, jer ih jednostavno nema!

Pod rukovodstvom razumijeva se svakako pozitivna radnja. Ali kad bi to, dato sed non concessum, pod njom razumijevali i propust, konkretno propust nadbiskupa Stepinca, što nije posebno, naročito, izravno upozorio dotičnog urednika ili pisca, da onako ne piše i zabranio mu takvo pisanje, ni onda ne bi nadbiskup Stepinac bio kriv, jer bez obzira na to, da mu to nije bila zakonska dužnost, on ne bi ni dopustio, ne bi bio u fizičkoj mogućnosti, da nadzire onoliku štampu.

Osim toga javni tužilac je javno ovdje izjavio, da on ne proganja nadbiskupu Stepinca zbog njegove pasivnosti, nego

zbog aktivnosti. A zar je propust eventualne dužnosti nadzora i zabranjivanja aktivnosti? Nije li to pasivnost? Kako ste onda mogli pozivati na odgovornost nadbiskupa Stepinca zbog propusta, zbog pasivnog stava bez obzira na to, što aktivnost u tom pogledu ne postoji niti je dokazana.

I ako je ovim mojim razlaganjem postavljena u pogledu katoličke štampe graniča između za nju neodgovornog nadbiskupa Stepinca i za nju odgovornih pisaca i urednika, ipak bih htio per superfluum reći o toj štampi.

Stepinca uvode u sudnicu

Pasusi, koji je iznio i citirao ovdje javni tužilac, doista su vrlo nezgodni. Ove nezgodnosti duduše ne nestaje, ali se ona ipak umanjuje, ako se dotično pisanje promatra ne sa stanovišta današnjih prilika, nego sa stanovišta vremena, kada se onako pisalo. Jedino ovakva promatranja su ispravna. Jedino se s ovakvim promatranjem dobiva prava slika, a vrijeme kada se onako pisalo, bilo je vrijeme okupacije, kada se na štampu vršio poseban pritisak, kada je ona bila dirigirana, rukovođena, diktirana po okupatorsko-ustaškoj vlasti, specijalno po Uedu za tisak i promičbu. Postojala je preventivna cenzura, koja je bila više no stroga. Cenzura je ne samo brisala, nego i umetala pojedine riječi, rečenice, pa i čitave alineje, čime je često sasvim iskrivila smisao dotičnog stava. Cenzura je bila više no cenzor; ona je često bila i pisac, ona je diktirala o čemu i kako ima da se piše, ona je znala slati redakcijama čitave članke s nalogom, da ih se uvrsti. To je sve javnosti bilo poznato i zato ona nije ni uvažala ovu podjarmljenu, glajhšoltovanu štampu, koja iz istoga razloga nije mogla

utjecati na javnost onako, kako što ustaški službeni rukovodioci htjeli. Kako svagdje, u takvim prilikama, javnost je naučila čitati između redaka i razlikovati ono, što je bilo diktirano, od onoga što se uistinu htjelo reći, odnosno, stoje cenzuri bilo izmaklo.

Javni tužilac je jučer s potpunim pravom zigao ustaše, jer su baš kao Nijemci i Talijani uveli kolektivnu krivičnu odgovornost. Ali ja pitam, ne sliči li i to kolektivnoj odgovornosti, kad javni tužilac okrivljuje jednu osobu - nadbiskupa Stepinca - zbog onoga, što su radile druge osobe, ostali svećenici, pisci i urednici katoličke štampe. Nije li to nijekanje jedino ispravne individualne odgovornosti, koju jedinu i naši kazneni zakoni priznavaju?

U našoj državi krivično ne odgovara sin za oca, niti otac za sina, ni uopće bilo koji član obitelji za drugoga člana iste obitelji. Sasvim u redu.

Ali kad je tako s obitelji, koja predstavlja vrlo tjesnu, vrlo jakim vezama spojenu zajednicu, jer bi se čak moglo baš zbog takve tjesne veze presumirati neko bliže ili daljnje sudjelovanje člana obitelji u kažnjivome djelu jednoga člana, kako se onda može ne samo presumirati, nego upravo tvrditi, da postoji sudjelovanje i odgovornost nadbiskupa Stepinca za članove tako brojne, široke, mjesno i vremenski odijeljene, uglavnom jednim uzvišenim naukom kršćanskim i pozivom vezane zajednice, kao što su svećenstvo i katolička štampa, jedne i li čak više biskupija? Jedva ima čovjeka, koga se na temelju tako shvaćene kolektivne odgovornosti ne bi moglo optužiti i kazniti.

A sada da vidimo jedan dio pozitivne djelatnosti nadbiskupa Stepinca, da vidimo, što je on govorio i naučavao, na što je poticao ne samo svećenstvo nego i sve vjernike, sve Hrvate i Srbe, sve one, do kojih su dopirale njegove riječi i utjecaji njegovi. Budući da se javna djelatnost jednoga biskupa očituje posebno u njegovim propovijedima, navest će ovdje iz njih tek neke markantnije pasuse, jer da ih sve reproduciram, nemoguće mije vremenski i fizički. Dakle da čujemo!

Na blagdan Krista Kralja, 26. X. 1941. rekao je nadbiskup Stepinac u svojoj propovijedi između ostalog i ovo:

'Na jednu bih vas stvar želio napose upozoriti, ako želite biti pravi podanici Krista Kralja, a to je ljubav prema bližnjemu, prema čovjeku bez razlike, kako se zvao. U ovo zadnje nekoliko decenija uspjele su razne bezbožne ideologije i teorije tako zatrovati svijet, da je mržnja postala redbi glavnim pokretalom ljudskih čina. Pogibelje, da i oni, koji se diče katoličkim imenom, da ne reknem čak i duhovnim pozivom postanu žrtva strasti, mržnje i zaborava na zakon, koji je najljepša karakteristika kršćanstva, zakon ljubavi...'

Nije li to jasna aluzija na Pavelića i na ustaše, koji su se dičili katoličkim imenom, a radili nekatolički, na svećenike-duhovnike, koji su zalutali i poveli se za ustašama u zločinima? Jesu li takve riječi podstrek na zločine, direktiva i rukovodstvo na inkriminirano pisanje katoličke štampe?

Sačinjavaju li one kolaboraciju sa okupatorom? A pale su već u šestom mjesecu okupacije.

U propovijedi na procesiji Majke Božje Lurdske, koncem svibnja 1942. rekao je:

'A mislite li, da je samo jedna ovakva umišljenja veličina na svijetu?'

Svatko je razumio, da je tu riječ o Hitleru i njegovim satelitima, uključivši i Pavelića. Zatim:

'Bilo bi absurdno govoriti o nekom novom poretku u svijetu, dolazio s koje mu drago strane, ako se u tom poretku ne bude poštivala ljudska ličnost, neumrla ljudska duša, koja ima svoja neotuđiva prava, koja joj ni jedna ljudska vlast ne može i ne smije ograničiti. I bilo bi absurdno i pomisliti, da bi recimo katolička Crkva u obrani ljudskih ličnosti i slobode savjesti poznavala straha pred ikojom ljudskom silom'.

Htio bih naći onoga, tko se usred okupiranog Zagreba, u jeku okupacije, u šumi njemačkih i ustaških bajuneta, a sam bez oružja ovako hrabro usprotivio tada još najmoćnijem Hitleru, manje moćnome Mussoliniju, i još manje moćnome Paveliću!

A evo mjesec dana kasnije, dne 29. VI. 1942. nadbiskupovih riječi iz propovijedi u katedrali, na blagdan sv. Petra i Pavla:

'Ne možemo biti u crkvi katolici, a na ulici napadati kao pogani odredbe namjesnika Kristova, izdane za opće dobro, a

Znameniti Stepinčev govor pred sudom

koje možda ne konveniraju našem ličnom raspoloženju. Ne možemo danas, jer nam to možda konvenira, hvaliti Sv. Oca, a sutra u novinama crvenom olovkom križati njegove riječi i govore izrečene samo u jednom cilju: dovesti ljudе k Bogu'.

Na blagdan Krista Kralja, 25. X. 1942, veli nadbiskup Stepinac u svojoj propovijedi:

'Što da sudimo o onim pojedincima, koji oholo dižu glave, kao da ne postoji više Bog na zemljи?

Da su Führeri, Ducei i Poglavnici oni, koji oholo dižu glave, bilo je odmah jasno svim tisućama slušatelja te propovijedi. No u istoj propovijedi ide nadbiskup još dalje:

'Svi narodi i rase potječu od Boga... Ssvaki narod i rasa, kako se danas odrazuju na zemljи, imade pravo na život dostojan čovjeka i na postupak dostojan čovjeka. Svi oni bez razlike, bili pripadnici ciganske rase ili koje druge, bili Crnci ili uglađeni Evropejci, bili omraženi Židovi ili ponosni Arijci, imadu jednakopravo na govore: Oče naš, koji jesu na nebesima... Zato je katolička Crkva uvijek osudivala, a i danas osuđuje svaku nepravdu i nasilje u ime klasnih, rasnih ili narodnosnih teorija. Ne može se istrijebiti s lica zemlje Cigane ili Židove, jer ih se smatra inferiornom rasom...'

Ovo je glasna osuda Jasenovca, Jadovna, Dachaua, Auschvitz i svih onih na silja, koja su počinili Hitler i Pavelić, a

najviše osuda rasizma. Pače još više! Jer iz rasizma kao nauke, koja dijeli rase u više i niže i proglašuje Nijemce najvišom rasom, izvodio je Hitler i pravo Nijemaca kao Herrschervolka, da podlože čitav svijet. No to je, dakle, osuda tog porobljavanja i svih sredstava, kojima se ono vršilo.

Veli javni tužilac, da je nadbiskup Stepinac bio samo za modifikaciju sistema, ali da nije bio proti njemu kao takvu. Kad i ne bi bili dosadašnji citati dokaz protiv takve tvrdnje, našli bi sigurno taj dokaz u onim riječima, kojima je nadbiskup Stepinac završio svoju propovijed pred katedralom prilikom pokorničke procesije, dne 31. X. 1943:

'Vidim konačno upit vas hiljada, koji ovdje slušate: a kakav onda poredak zastupa katolička Crkva, kad se danas cijeli svijet borи за novi poredak?' - To je da nuzgredno umetnem onaj Neue Ordnung!

Mi - nastavlja nadbiskup Stepinac - osuđujući sve nepravde, sva ubijanja nevinih, sve paleže mirnih sela, sva zatiranja sirotinjskih žuljeva, mi žaleći nevolje i boli sviju, koji danas nepravedno pate, odgovaramo ovako: Crkva je za onaj poredak, koji je toliko star, koliko i deset zapovijedi Božjih. Mi smo za poredak, koji je napisan ne na raspadljivom papiru, nego u savjeti ljudskoj prstom Boga živoga'.

Doista poslije ovih riječi otpada potreba svakog objašnjavanja, da je nadbiskup Stepinac bio baš proti sistemu, a nipošto samo za njegovu modifikaciju. Samo svojom neustrašivošću, dakako da nije bio kadar taj sistem oboriti, ali je s njom, pa svojom borbom proti njemu i svojim auktoritetom uspio učiniti najviše što je bilo u njegovo moći, a to je da sistem u praksi modificira.

Taj maksimum mogućnosti on je i dostigao. Hiljade i hiljade Hrvata, Židova, Srba, Slovenaca, akrivista, komunista, antifašista i uopće ljudi bez razlike vjere, narodnosti ili političkog uvjerenja imadu baš nadbiskupu Stepincu zahvaliti svoje živote. Tko u onom očajnom stanju nije priznao takve modifikacije kao najveći uspjeh, koji se u onim prilikama mogao postići? U onome savezu nekoliko država i naroda, milijuna i milijuna ljudi, od kojih ni jedan nije mogao sam, nego tek u zajednici obarati i konačno oboriti Hitlera i družinu, aktivnost nadbiskupa Stepinca je relativno dragocjeni udio.

(nastavit će se)

MJESTA STRADANJA HRVATSKIH ŽRTAVA TREBA OBILJEŽITI

41. Stanko ZLOMISLIĆ Jurin (Vila)
rod. u Sutini Rakitnu 1902.
Oznaši ga ubili u Rakitnu 1945.
42. Ante GALIĆ ? (Tubonjić)
rod. u Vinjanima 1905.
Stipe GALIĆ Perin
rod. u Vinjanima 1905.
Ante GALIĆ ? (Paškić)
rod. u Vinjanima 1922.
Jozo NENADIĆ ? (Bikanović)
rod. u Vinjanima 1907.
Oznaši su ih odveli iz kuća u Livno gdje i pobijeni 1945.
43. Pere BAKULA Jozin (Pećo)
rod. u Posušju 1923.
Odred oznaša uhvatio ga kao pripadnika Pokreta otpora i smaknuo u Sovijoj Dragi iznad Čitluka u srpnju 1945.
44. Jozo JUKIĆ Ivanov (Dukeša)
rod. u Posušju 1912.
Oznaši ga ubili u skrovištu u Čitlučkoj brini 1945.
45. Ante JUKIĆ ? (Markičić-Glavari)
rod. u Posušju 1912.
Oznaši ga ubili u Čitluku 1945.
46. Pere ZLOPAŠA Matin
rod. u Posušju 1920.
Oznaši ga ubili na rastovačkom polju 1945.
47. Kruno MIHALJ Jurin
rod. u Rakitnu 1913.
Marko MIHALJ Ivanov
rod. u Rakitnu 1922.
48. Kruno MIHALJ Jurin
rod. u Rakitnu 1913.
Marko MIHALJ Ivanov
rod. u Rakitnu 1922.
Oznaši ih strijeljali na Barama ispod Čvrsnice 1945.
49. Šimun MIHALJ Ivanov (Kavazović-Džudić)
rod. u Rakitnu 1922.
Oznaši ga strijeljali na Barama kod Đerekova groblja u Vrpolju 26.07.1945.
50. Mirko Zvonimir JAKOVLJEVIĆ (Siše)
rod. u Rakitnu 1906.
Partizani ga kao civila uhitili u kući, odveli u Koljane, tu ga strijeljali, izmasakrirali i ostavili gola 10.06.1945.
51. Ivan IVANKOVIĆ Filipov
rod. u Rakitnu 1924.
Oznaši ga ubili na Štitaru iznad Rakitna u kolovozu 1945.
52. Jure MILIČEVIĆ Matin
rod. u Cerovim Docima u Broćancu, 1920.
Oznaši ga strijeljali kao pripadnika Pokreta otpora u Koritima u Rakitnu 1945.
53. Stjepan ŠIRIĆ Jurin
rod. u Broćancu 1911.

*Piše:**Josip Jozo SUTON*

- Oznaši ga ubili kao pripadnika HPO u Rakitnu 1945.
54. Ivan ŠIRIĆ Petrov (Pejušić)
rod. u Broćancu 1925.
Marko ŠIRIĆ Ivanov
rod. u Broćancu ?
Oznaši ih odveli iz kuća kao civile i ubili na nepoznatom mjestu 1945.
55. Ivan BEGIĆ Ivanov
rod. u Pos. Gracu 1915.
Oznaši ga ubili u Posuškom Gracu 1945.
56. Stipe BEGIĆ Matin
rod. u Pos. Gracu 1912.
Oznaši ga ubili u Posuškom Gracu 1945.
57. Ivan BONIĆ Franin (Decan-Jukasović)
rod. u Rakitnu 1928.
Partizani ga ubili kao civila na Čvrsnici 02.03.1945.
58. Mirko BUNTIĆ Stipanov
rod. u Rakitnu 1907.
Oznaši ga izveli iz kuće kao civila i ubili u Rakitnu 1945.
59. Mate BAŠIĆ Cvitanov
rod. u Broćancu 1917.
Ante BEGIĆ Jozin (Jarčević)
rod. 1910. u Posuškom Gracu
Ante GRUBIŠIĆ Markov
rod. u Pos. Gracu 1921.
Mate GRUBIŠIĆ Ivanov (Bević)
rod. 1922. u Pos. Gracu
Ivan GRUBIŠIĆ Matin (Zlojo)
rod. u Pos. Gracu 1915.
Partizani ih odveli kao civile iz kuća, te ih odveli u Mamice i tu ih strijeljali 18. siječnja 1945.
60. Stjepan KNEZOVIĆ Filipov
rod. u Broćancu 1909.
Jozo ŠIRIĆ Grgin
rod. u Broćancu 1912.
Ivan KNEZOVIĆ Antin
rod. u Broćancu ?
Oznaši ih strijeljali kod kuća u Broćancu 22. siječnja 1945.
61. Petar KNEZOVIĆ Matin
rod. u Broćancu 1913.
Oznaši ga ubili u Cerovim Docimā Broćancu 1945.
62. Frano KNEZOVIĆ Matin
rod. u Broćancu 1925.
Oznaši ga strijeljali kod kuće kao civila u Broćancu 1945.
63. Jozo MILIČEVIĆ Grgin
rod. u Broćancu 1903.
Zokan MILIČEVIĆ Jakovljev

- rođ. u Broćancu 1905.
Partizani ih ubili u Tribistovu 1945.
64. Štipan OREC ?
rod. u Tribistovu 1890.
Matija OREČ kći Stipanova
rod. u Tribistovu 1925.
Oznaši ih mučili u kući, te ih potom ubili 1945.
65. Bože BORAŠ Matin (Ivšić)
rod. u Viru 1914.
Oznaši ga ubili u Viru 1945.
66. Bože MARIĆ Grgin (Šepić)
rod. u Vinjanima 1919.
Umro u kući u Vinjanima od posljedica oznaškog premlaćivanja i mučenja, 1945.
67. Milan Mile TOMIĆ Matin
rod. u Vinjanima 1908.
Partizani ga ubili u skrovištu u Čitlučkoj brini 1945.
68. Mate ĆESIĆ Ivanov
rod. u Batinu ?
Šef OZN-e u Posušju Lovre Kovačević odveo ga u Procip (posuška lokacija), odrezao mu glavu, te ga ubacio u čatrnju, 1945.
69. Mirko PENAVA Antin
rod. u Batinu 1917.
Partizani ga ubili u Batinu kod kuće 1945.
70. Jerko CRNOGORAC Ivanov
rod. u Čitluku 1909.
Partizani ga ubili u Posušju 1945.
71. Marinko RAMLJAK Perin
rod. u Čitluku 1923.
Partizani ga ubili u Broćancu u Cerovim Docima 1945.
72. Jerko PENAVA Matin
rod. u Batinu 1928.
Jerko PENAVA Petrov
rod. u Batinu 1933.
Partizani ih mučili i ubili u Batinu iznad kuće 1945., prisiljavajući ih da odaju skrovišta svojih mještana koji su se skrivali.
73. Stipe BAGO Markov
rod. u Čitluku 1915.
Ante KARAMATIĆ Stipanov
rod. u Posušju 1915.
Jerko KARAMATIĆ Franin
rod. u Posušju 1923.
Ante KARAMATIĆ Jurin
rod. u Posušju 1912.
Petar Kovač Jozin
rod. u Posušju 1910.
Partizani ih otkrili u skrovištu nedaleko od kuće u Čitlučkoj brini, te ih pobili 1945.
74. Ivan BAKULA Markov (Ramljaković)
rod. u Posušju 1916.
Pere BAKULA Tomin
rod. u Posušju 1921.
Oznaši ih kao pripadnike HPO ubili na području Vran planine 1945.

75. Jure Jukas BAKULA Jozin
rod. u Posušju 1913.
Partizani ga ubili u Tribistovu 1945.

76. Bože BEŠLIĆ Miškov
rod. u Zagorju kod Vira 1914.
Partizani ga ubili na Stajetinama u Vinjanima 1945.

77. Nikola MANDIĆ Antin
rod. u Posušju 1914.
Partizani ga kao civila odveli iz kuće i ubili u Studenim Vriliba 1945.

78. Jerko GALIĆ ? (Andričić)
rod. u Vinjanima 1924.
Partizani ga odveli kao civila iz kuće, odveli na Zavelim i tu ubili 1945.

79. Dane LONČAR Matin
rod. u Vinjanima 1910.
Partizani ga ubili na Vučipolju - Oštare 1945.

80. Tadija ČAMBER Perin
rod. u Viru 1915.
Partizani ga kao civila odveli iz kuće i u Ljubuškom ubili 1945.

81. Ćiril ĐEREK Jozin (Ćikan)
rod. u Viru 1914.
Oznaši ga ubili u Viru 1945.

82. Mijo MIKULIĆ Antin
rod. u Viru 1912.
Poginuo na području Livna kao pripadnik HPO 1945.

83. Mirko BUDIMIR Jozin
rod. u Viru (Podbila)
Partizani ga strijeljali u Imotskomu 1945.

84. Vjenceslav MALENICA Antin
rod. u Viru (Podzavelim) 1911.
Partizani ga ranjena odveli od kuće u Kocerin i tu ga ubili 1945.

85. Mate BEŠLIĆ Ivanov (Krekic)
rod. u Rastovači 1890.
Marko BEŠLIĆ Ivanov (Krekic)
rod. u Rastovači 1893.
Oznaši ih u strogoj tajnosti po noći izveli iz staje u Tribistovu i objesili 1946.

86. Andjelak ŠARIĆ Gabrin
rod. u Rakitnu Sutini 1921.
Partizani ga ubili u Rakitnu 1946.

87. Ivan Iko GALIĆ ? (Božanović)
rod. u Vinjanima 1922.
Partizani su ga odveli iz kuće i u Zagorju kod Vira ubili 1946.

88. Ivan ZOVKO Matin
rod. u Vinjanima 1920.
Partizani ga odveli od kuće i ubili u brdu iznad Gorice 1946.

89. Jozo BAŠIĆ Ivanov
rod. u Broćancu 1908.
Partizani ga ubili u kući u Broćancu 1946.

90. Frano Vrančina PENAVA Jozin (Čunić)
rod. u Batinu 1910.
Oznaši ga otkrili u skrovistu u Galica docu iznad Gorice i ubili 1946.

91. Pere BEGIĆ Ivanov
rod. u Pos. Gracu 1905.
Stjepan BEGIĆ Jozin
rod. u Pos. Gracu 1900.
Partizani ih ubili u Posuškom Gracu 1946.

92. Ivan SOLDO Perin
rod. u Sutini u Rakitnu 1925.
Oznaši ga ubili kao pripadnika HPO u Mratnjači na području Rakitna 1946.

93. Kata BONIĆ Ivanova
rod. u Rakitnu 1924.
Oznaši je ubili kod staje u Konjskom iznad Rakitna 1946.

94. Ivan JUKIĆ Ivanov (Ikićević)
rod. u Viru 1923.
Ante KOŠTRO Ivanov
rod. u Viru 1927.
Oznaši ih ubili u Viru 1946.

95. Luka BUDIĆ Matin
rod. u Viru (Podzavelim) ?
Partizani ga odveli od kuće kao civila i ubili kod Tijarice 1946.

96. Mate BORAŠ Jozin
rod. u Viru 1919.
Drago Dragić KOŠTRO Stipanov
rod. u Viru 1920.
Partizani ih ubili kao pripadnike HPO u Kamešnici 1947.

97. Kata MILIĆEVIĆ žena Jurina
rod. u Broćancu 1920.
Oznaši je ubili kod kuće u Cerovim Docima u Broćancu 1947.

98. Ivan KOVAČ Šimunov (Rižinović)
rod. u Batinu 1924.
Ivan BIŠKO Tomin
rod. u Čitluku 1911.
Jure BIŠKO Tomin
rod. u Čitluku 1921.
Marijan Marijanica BOŠNJAK Matin
rod. u Osoju 1915.

Ivan Bakula ? (Bonkić)
rod. u Posušju 1926.
Jozo Josa KARAMATIĆ Marijanov
rod. u Posušju 1919.
Ivan MARIĆ Jurin (Bili)
rod. u Vinjanima 1909.

U jednoj od najkrvavijih hajki na pučanstvo posuške općine u poratnim godinama, oznaši su ih izdvojili između više stotina privodenih i zatvaranih, te bez suda i sudjenja strijeljali nad iskopanom rukom u Durmišuši, svega stotinjak metara dalje od mjesne crkve. Hajkuje naredi-<->o, organizirao i vodio osobno TEUFIK SELIMOVIĆ "Buđonji", pomoćnik ministra za unutarnje poslove BiH, s MIRKOM PRALJKOM tadašnjim šefom OZN-e u Posušju, Osmanom ČIMIĆEM zv. CIMOM, komandirom voda za likvidacije u zloglasnoj mostarskoj "Čelovini" i drugim oznašima. Strijeljanje je izvršio "CIMA" 12. PROSINCA 1947.

99. Ivan CRNJAC Miškov
rod. u Britvici, općina Široki Brijeg, 1890.
Umro u izgnanstvu u Rastovači od posljedica oznaškog preplaćivanja i mučenja 1947.

100. Ante CRNOGORAC Perin (Jovešić)
rod. u Čitluku 1919.
Mate ŠUŠNIJAR Petrov Perin
rod. u Čitluku 1924.

Oznaši ih ubili u Vinjanima kod kuće Joze Petrica zv. Rogića, zbog navodne povezanosti s područnim pripadnicima HPO, 1947.

101. Zora ŠARIĆ žena Jozina
rod. u Sutini u Rakitnu 1905.
Partizani su je ubili u Rakitnu 1947.

102. David BUDIMIR Perin
rod. u Viru 1924.
Četnici ga zaklali kao pastira u Risovcu na Blidinju 1942.

103. Ante REZO ANDRIJIN (Aleksić)
rod. u Sutini u Rakitnu 1894.
Odveli ga partizani iz kuće u Posušje i iznad Martića kuća u Rastovači strijeljali 1944.

104. Ante MARKOTA ? (Kundupić)
rod. u Rakitnu ?
Partizani ga ubili u Doljanima na Žderića ljudavi ?

105. Ante ČAMBER Perin
rod. u Viru 1925.
Krio se u skrovistu u štali kod kuće i umro od ispačenosti i gladi 1950. Partizani mu ubili brata, te zbog straha nije se usudio prijavit.

106. Petar BAKULA ? (Jušinović)
rod. 1948. u Rastovači
Filip BEŠLIĆ ?
rod. u Rastovači 1951.
Kao pripadnici "Bugojanske operacije" ubijeni (poginuli) 1972.

ŽRTVE I ZLOČINI NE SMIJU BITI ZABORAVLJENI

Po svekolikom prostoru općine Posušje na brojnim lokalitetima počinjeni su zločini i pale žrtve u tijeku II. svjetskog rata, a najvećma poratnih godina. Mlakom se mûčalo o palim žrtvama i počinjenim zločinima. Majke, očevi, braća, sestre i ostala rodbina, prijatelji i znanci nosili su te pale žrtve pritajeno u svojim srcima, ne gubeći nadu da će svanuti sloboda na koju su one položile svoje živote. Jugokomunistička vlast pod imenom "narodna vlast" u takvima je gledala neprijatelje te svoje vlasti, prezirući ih i etiketirajući ustašama. No, oni se, unatoč toga nisu dali slomiti ni obeshrabriti, nego su ostali ponosni na svoje izgubljene, noseći ih u svojim srcima kao ohrabrenje pri svladavanju svih nedača koje im je ta "narodna vlast" svakodnevno činila.

Njihove patnje i nade nisu bile uzaludne. Upravo ti patnici tj. sinovi, unuci i drugi potomci tih žrtava, digli su se prvi i pružili otpor velikosrpskom nasrtaju zavijenom jugokomunističkim "bratstvom i jedinstvom". Dakle, baš su oni, ti potomci žrtava, s ostatim svekolikim hrvatskim narodom, nabijeni gnjevom prošlosti, među prvima se samorganizirali u obrani svoje domovine od jugosrpskog agresora. Svi su oni bili jedinstveni u odluci - treba braniti i obraniti domovinu, svoju opstojnost i opstojnost cijelog hrvatskog naroda. To znači, nisu oni branili samo svoje domove, nego i domove svih Hrvata na

svim hrvatskim prostorima. U tim i takvim okolnostima nastale su postrojbe Hrvatske vojske, koje su kroz borbu u tijeku Domovinskog obrambenog rata postale od golorukoga hrvatskog naroda respektabilna hrvatska oružana sila, koja je porazila velikosrpskog agresora, oslobođila svoju hrvatsku državu, proglašivši je suverenom i samostalnom, te time ispunili žarku težnju svojih očeva, đedova i ostalih predaka, kojima nije uspjelo to ostvariti.

U tomu svemu dali su znatan doprinos i sinovi Posuškog kraja, boreći se na prvim crtama na svim bojišnicama hrvatskog ratišta. Količki je doprinos Posuškog kraja u Domovinskom obrambenom ratu, najbolji su dokaz pale žrtve na bojišnicama širom Hrvatske. Posuški je kraj podario slobodi Hrvatske 72 života. Međutim, taj je kraj i dalje ostao izvan granica hrvatske države.

Svaka je normalna osoba obdarena osjećajem da sve svoje voli i štiti. Ona ima pravo na to. Štovanje pokojnika i groba, bez obzira tko to bio, sveto je pravo i dužnost živih. To osobno pravo svakoga čovjeka, jugokomunistički režim, ili kako su ga sami zvali "narodna vlast" uskraćivao je i štovio strogo zabranjivao, držeći to neprijateljskim činom. Radi toga je zatvarao, mučio, osuđivao i ubijao hrvatski narod. Zar nije nepojmljivo nekomu zabranjivati da voli svoju državu, da se za nju bori, da žali za njezinim padom, da majka i otac ne smiju žaliti za svojim poginulim ili ubijenim sinovima. Eto, to je sve činila jugokomunistička "narodna vlast" sa svojim zlopakim naumom za uništenje hrvatskog naroda.

Radi zatiranja krvavih tragova svojih zločina, ta je vlast prekopavala grobove hrvatskih žrtava, te rušila i uništavala grobna obilježja tih žrtava. I štovio, povjerljivi su pojedinci iz struktura te vlasti ubacivali se u osjećaje nekih obitelji od žrtava nagovarači ih da pod velom stroge tajne mogu prenijeti posmrtnе ostatke svoga pokojnika s gubilišta na mjesno groblje, te tako se prikazujući da to čine iz "dobrohotnih pobuda" prema toj obitelji.

Međutim, to je rađeno smišljeno i planski. Prijenosom posmrtnih ostataka žrtve sa stratišta na groblje, zatire se trag zločinu, a to upravo i odgovara onima koji nastoje zataškati zločine.

Većina posuških obitelji, vođene osjećajima prema svojim pokojnicima, prenijela je u groblja posmrtnе ostatke svojih palih žrtava na području posuške općine, ne ostavivši nikakvo obilježje tamo odakle su preneseni. Tako su, kao tobože po nekakvom tajnovitom nagovoru, obitelji žrtava navedenih pod brojem 98 ovoga teksta, prenijele posmrtnе ostatke tih žrtava s mesta gubilišta u groblju Ričinu, ne ostavivši nikakvo obilježje na tom mjestu. To mjesto najvećeg zločina po-

činjenog na području posuške općine, nažlost ni danas nema nikakvog obilježja!!!

Stoga potomstvo posuških žrtava palih i pobijenih u II. svjetskom ratu i u poratnim godinama ima dužnu, ali časnu zadaću štovati svoje žrtve, treba ih pamtit. Isto tako ima zadaću da na području svoje općine trajno obilježi sva gubilišta i grobove svojih predača palih i pobijenih na području posuške općine u tijeku II. svjetskog rata i porača.

O značenju podizanja zajedničkog spomen obilježja za 1.296 posuških žrtava iz II. svjetskog rata i porača i za 72 žrtve iz Domovinskog obrambenog rata s područja posuške općine, te o značenju obilježavanja gubilišta i grobova žrtava smaknutih baš na tlu posuške općine, uglavnom o poratnim godinama iza II. svjetskog rata, posvetio sam prigodno štivo u svojoj knjizi POSUŠKI ŽRTVOSLOV. U tom štivu posebno sam naglasio da se s pouzdanjem može očekivati da će Posušani, ma gdje živjeli, zdušno prihvati i pomoći podizanje spomen obilježje, tim više što će se naći na njemu ime ili imena iz gotovo svake posuške obitelji. Stoga sam dalje naglasio da bi općinsko Poglavarstvo u Posušju i posuški Dekanat trebali uspostaviti jedan poticajni odbor na općinskoj razini za podizanje spomen obilježja žrtvama Drugoga svjetskog rata i porača, žrtvama Domovinskog obrambenog rata s područja općine Posušje, te za obilježavanje mjesta na području te općine na ojima su krvnici jugokomunističkog režima pobili pojedince ili skupine posuških domoljuba, bez obzira jesu li oni preneseni u groblja ili nisu. Osim toga, također sam dalje naglasio da ta mjesta ne smiju ostati neobilježena, ne zbog revanšizma, nego zbog opomene i upozorenja novim naraštajima kako se to ne bi ponovilo.

Na žalost, moj je poticaj ostao samo u razmišljanjima. Do dana današnjega ostalo je stanje onakvo kakvog ga je ostavio poraženi jugokomunistički režim. Uglavnom, sva su gubilišta neobilježena. Obitelji koje su posmrtnе ostatke svojih mrtvih žrtava prenijele u groblja i položili u grobnice ili grobove, ostavili su mjesta odakle su ih iskopali neobilježena, pa se tako zameo svaki trag krvavim zločinima.

Neuspješan je ostao i moj usmeni poticaj. Osobno sam u više navrata poticao zapadnohercegovačkog župana i neke njegove čelničke, općinskog načelnika u Posušju, predsjednika općinskog Vijeća u Posušju, čelnog djelatnika općine, udruge Političkih zatvorenika u Posušju, dekana i župnika posuškog Dekanata, obitelji žrtava, te još neke utjecajne ljudi iz političkog života Hrvatske i Herceg Bosne, da utemelje na razini općine jedno poticajno dijelo - odbor za podizanje spomen obilježja posuškim žrtvama i za obilježavanje gubilišta i grobova žrtava na području posuške općine.

I na kraju kao zaključak. I ovoga puta potičem Zapadnohercegovačku županiju, općinsko Poglavarstvo u Posušju, posuški Dekanat, udrugu Političkih zatvorenika u Posušju, udrugu branitelja u Posušju, sve posuške udruge i sve Posušane ma gdje živjeli, da pokrenu sve posuške snage u smjeru podizanja spomen obilježja za 1.296 posuških sinova palih za Hrvatsku u Drugom svjetskom ratu i poraču, te za 72 žrtve iz Domovinskog obrambenog rata i obilježavanju gubilišta na području posuške općine.

Isto tako ističem, da nije svrha podizanja spomen obilježja posuškim žrtvama, ni obilježavanje gubilišta, zbog poticanja osvete, nego zbog simboliziranja 1.368 posuških mučenika, ljudi koje je krasilo domoljublje, junaštvo, hrabrost, viteštvu i odanost svojoj domovini i svomu hrvatskom narodu i zbog, to je glavna svrha, vječnog upozorenja novim naraštajima da ne dozvole da se više nikada ne ponovi takva tragična sudbina hrvatskog naroda i njegove države.

TOMISLAV PEĆARINA

TUĐINAC

*Nigdje svoj, razpet tako u daljinama.
Nevidljiv, nema nikoga da bude brat i
da razumije.*

*Čini mi se: nitko ne postoji
osim mene bolestnoga.*

*Zvezde se utopile u strasti noći,
mjesec spava.*

*Stari zvuk je umro, a tišina je težka
i boli me. Ja sam sâm.*

*Skitnico tvrdih ruku, opaljena vrata,
što bježiš mrakom po krčmama
i bojiš se svakog pogleda!*

*Ženo griešna, leptiru treptavi,
što ljubav prodaješ sa žarom u oku!*

*Diete, maljušno i sičušno,
10 kilograma. Plać utopljen
u gole zidove tamnice - sobe!*

*Ne bježite! Večeras bih htio tješiti vas,
apostol umirenja.*

*Čekajte! Možda ću vam moći biti brat
i naći Vas. Ako supa snatrimo čas, dva
reći ćemo:*

*Ipak netko ima i nismo tuđinci.
(1943.)*

HRVATSKI MUČENICI U KPD LEPOGLOVA

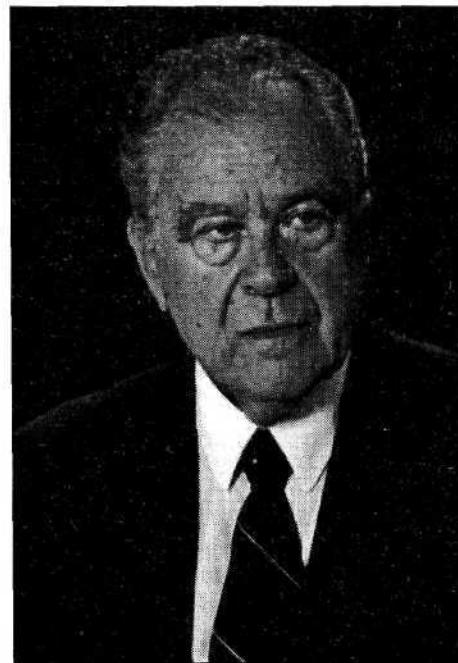
Slovo na predstavljanju knjige dr. Augustina Franića

"Blago progonjenima zbog pravednosti, njihovo je kraljevstvo nebesko!"

Piše:

p. Dragan MAJIC, DI

ispunjeni poštovanjem prema svojoj braći koja su za ljubav Kristu podnosili teške progone. Mučenici su bili oni koje se štovalo kao svece. Na njihovim se grobovima slavila sveta žrtva, kako bi se izrazila podrška njihovoj životnoj žrtvi.

Dr. Augustin Franić

Danas se od te podrške osjeća veoma malo. U naše vrijeme jednostranog pacifizma, smetaju optužbe i mučeništvo progonjenih onima koji se bave unosnim, ali ne uvijek i poštenim poslom, kao što je politika i diplomacija. Stoga se grijesi prošlosti jednostavno prešćeuju i nastoji se sprječiti da nam patnje mučenika danočno budu pred očima. Tako očajnička pisma potlačenih završavaju u košarama za recikliranje papira u Ujedinjenim narodima. A doživljavamo i to, da žrtve političkog terora budu zaboravljene čak i među vlastitom braćom, odnosno narodom.

Držeći se vremenskih okvira pokušat će knjigu dragog prijatelja, gospodina dr.

Augustina Franića, predstaviti vam s tri polazišta. To su:

Cinjenice iz knjige koje bjelodano svjedoče o duševnim i tjelesnim patnjama naših hrvatskih političkih zatvorenenika;

Neki elementi u autorovu životu koji su odredili njegov životni put; i

Poruka knjige - važna za nas, a posebno za mlađe naraštaje - u ovom turbulentnom vremenu - vožnje gotovo isključivo lijevo, pa nažalost, donekle i u Crkvi.

Počnimo od činjenica iz knjige.

Navest će ih samo taksativno, jer o tome je dosta govorenog:

a) duševne patnje; Duševne patnje sačinjavalo je:

uhićenje, preslušavanje (danonočno), zastrašivanje, iznuđivanje, šikaniranje, cinkarenje, ponižavanje svake vrste, zabrana dobivanja pošte, posjeta, posjet roditelja i najbliže rodbine isključivo uz prisustvo čuvara (prisluškivača), ponižavanje tzv. cvikeraša (uglavnom intelektualaca), samica, pa tzv. mračnica (udubina u zidu oko 1 m², visine čovjeka, bez ikakvih prozoričića) - produkt sadističke strasti Uprave i, jasno, Udbe, ili pak nasljeđe od tzv. bratskog Sovjetskog Saveza, od "druga Staljina".

Duševne i tjelesne patnje

U najveće duševne patnje spadalo je tzv. "revidiranje svoga stava", što je vjerojatno preuzeto također iz Sovjetskog Saveza, a zloglasni Josip Špiranec uporno provodio. Za njega su pošteni osuđenici bili "nepopravljivi banditi" i "okorjeli tipovi" (str. 172). "Revidiranje stava" značilo je žestok atak na savjest i grozan duševni pritisak koji je iznuđivan svim metodama na osuđenicima čvrsta i neslomljiva karaktera (str. 177): "Tomu svemu prethodilo je uništenje vjere u dobro. On je u sebi morao priznati da je dobro samo ono što su njegovi gospodari naredili. To je rat protiv vlastite savjesti, koja je potisнутa čovjeku do minimuma. Zapravo je to gubitak vlastite osobnosti uz pasju pokornost i neizmjernu nemoralnost, tj. služenje zlu u cjelini. Zapravo, to je značilo predati dušu sotoni i njemu služiti. "Preodgojen" osuđenik je

onaj nekadašnji čovjek kojeg su pomoću metoda "ispiranja mozga" učinili od prirodnog čovjeka popravljenog pokvarenjaka, spremnog čak izmišljanjem oklevetati i optužiti druge po nalogu naredbodavca. To je čovjek predmet u rukama vlastodršca."

b) tjelesne patnje; Uz drakonske metode, premlaćivanja, raznih mučenja, dosta je pravednih dospjelo na robiju a da nisu, kako autor na str. 5 veli: "ni luk jeli ni luk mirisali". Nije rijetko bilo prebjanje i mučenjem okovanih, uskraćivanjem hrane i tekućine, ustajalim zrakom, slabom odjećom, obućom, zapravo dronjcima, nelječenjem i sl. Kroz 8 godina koliko je upravljao već spomenuti Josip Špiranec, zvijer u ljudskoj spodobi, on je bio i ostao monstrum (24 str.)

(str 23): "Nema sumnje da je to bio najnemilosrdniji, najbahatiji i najokrutniji čovjek koji je ikada upravljao kaznionicom Lepoglava: Postupci su mu bili više nego zvјerski... Kao osobi od neizmjernog povjerenja dana mu je briga i kontrola nad osuđenikom, zagrebačkim nadbiskupom Alojzijom Stepincom".

Vrhunac društvene i tjelesne patnje i mučeništva bile su već spomenute samice gdje su doslovno trpali osuđenike. Zimi bi tim jednim osuđenicima stakla prozoričića znali polupati i vodu po samici prolići. Za neslomljive je bila određena izolacija (str. 174). No, jasno, neki nisu pokleknuli ni uz cijenu života.

Od 1945. do 1990. kroz KPD Lepoglavu prošlo je preko 50.000 osuđenika od čega oko 12.500 političkih. Na temelju korištenih evidencija KPDL-e, broj umrlih i ubijenih osuđenika bio je oko 370. Od toga je bilo 325 hrvatskih političkih osuđenika, a od toga broja koliko je bilo moguće utvrditi 140 (ili 43%) ih je ubijeno na razne načine. Patnje umrlih i preživjelih osuđenika ni najbistriji um ni najvičnije pero ne mogu vjerno opisati (str. 7). One se mogu samo doživjeti i proživjeti.

Stepinac - najpoznatiji lepoglavski mučenik

Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački i lepoglavski sužanj u "Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom, u AP, sv. C, na str 855 piše:

"Ljudi su u komunističkim zatvorima ili logorima podvrgnuti bez prestanka strašnom duševnom pritisku, kojega ne može pravo shvatiti niti tko nije prošao kroz

strahote njihovog postupka. Nikada neću zaboraviti kad sam morao dati 56 otiska prstiju, jer da to treba policija; nikada neću zaboraviti kad mi je kod zubara jedan stražar gledao u usta, da mi ne bi zubar stavio kakvu cedulju u usta, a drugi stražar iza leđa pazio na mene, a katkada još posebni komesar sa strane, da ne bi dao kakav znak. Nikada neću zaboraviti kako su znali, kad bi dobio nešto hrane na dar od svojih, isjeći na komade meso, kruh, svaki i najslitniji kolačić, jabuke, zgnječiti limune, da ne bi možda bila gdjegod kakva riječ napisana za mene; nikada neću zaboraviti kako su se robijaši morali okretati prema zidu i ruke stavljati na leđa, kad bih ja išao do kupaone ili k zubaru, da ne bi jedan drugome dali kakav znak; nikada neću zaboraviti onu strašnu galamu njihove radio - razglasne stanice koja je značala po 6 i više sati na dan djelovati na živce robijaša svojim besmislenim vijestima i muzikom upravo nemogućom i drugim ludorijama; nikada neću zaboraviti razgovora kod posjeta kad bi jedan agent pisao svaku riječ, a drugi komesar pazio na mene ili posjetioca da ne bi dali ma i najmanji znak okom, nogom ili rukom.

Sve ovo i bezbroj drugih stvari izgledaju sitnice ali komunizam znade sve to tako spojiti jedno s drugim, da nije rijetko slučaj da ljudi polude ili se ubiju ili posve kloni i predaju se na milost i nemilost komunizmu, kao ono ptičica koje nemaju snage da više polete, kad se nađu nadomak zmije otrovnice."

Mučeništvo se očitovalo kroz sljedeće:

- Istraga se vodila uz groznu torturu i batine tako da su mnogi priznavali ono što nikada nisu sanjali.

- U toku istrage upotrebljavale su se izmišljotine samo da se čovjeka koji je neopoćudan, osudi.

- Osude su u ponajviše slučajeva bile na smrt ili visoke kazne tako da čovjek u teškim uvjetima koji su postojali, nije mogao imati nadu u svoj izlazak kući.

- Pri tome su obitelji patile ali i sam osuđeni kojeg se je stalno htjelo slomiti.

- Uprava je uvela izolaciju osuđenika gdje je domska Udba sama bila gospodar. Ljudi su bili i po više godina u izolaciji kako bi ih se psihički i fizički skršilo. Htjelo se dobiti špijuna odnosno doušnika.

- U svakom djeliču života u kaznionici vladalo je šikaniranje, neljudski postupak i patnja.

- Rad je često bio teški fizički rad ali i način mučenja. Npr. ako se uto varala pršina iz strojne stolarije, stražar je natjerao osuđenike licem prema vjetru tako da im svaka lopata doleti u lice. Radilo se po kiši, snijegu i ledu. Osuđenik je pri tome imao slabu odjeću, obuću i hranu.

- Disciplinske kazne uglavnom su bile uobičajene najviše zimi da se može osuđenika baciti u samicu na golu mokru ciglu. Često je bio okovan, a hrana je bila gora od splaćine.

Autor ove knjige, na jednom mjestu kaže: "Nakon što su poubijane skupine osuđenika i zbog uvjeta života, osudenik nikada nije bio siguran hoće li dočekati idući dan ili noć." Mnogi su tamo i zaglavili, bilo premlaćivanjem i gušenjem ili na neki drugi način.

Prakticirali su i to da su nekog osuđenika koji se nije pokorio tj. nije prihvatio suradnju nakon što je izdržao kaznu, 50 metara od izlaza kaznionice ponovno uhitili i odveli u neki istražni zatvor, što je bio grozan šok za svakoga. Zbog takvih postupaka neki su počinili samoubojstvo.

Znatan broj osuđenika umrli su od patnje, tortura i raznih mučenja nakon što su došli kući.

Što je vrijeme odmicalo, to su mučitelji više specijalizirali u metodama šikaniranja i mučenja zatvorenika.

Neki elementi iz autorova života koji su odredili njegov životni put. Želimo li pred uvaženo slušateljstvo iznijeti neke aspekte mučeništva, morat ćemo nešto reći i o mučenom. Život našeg dragog prijatelja Augustina govori nam sve. Tu se zaista potvrdilo da je Nomen est omen = Ime je znak. Kao da su roditelji znali da će ime koje su dali jednom od svoje djece odrediti i njegov karakter. I naš je Augustin u svoj boli, patnjama i mukama, ostajući neslomljiv postao sličan pojmu svog imena.

Imao je jedva 29 godina, a za sobom već 9 godina robije, gospodo, za ništa!

Roden je u hrvatskoj vjerničkoj, katoličkoj obitelji. Nitko nije siromašan koji ima pobožne roditelje - stara je izreka. Tako je Augustin dobio najbolju popudbinu za život. S njom je ulazio u svaku nevolju, njome se krijeplio, s njom izlazio kao pobjednik. Bila je to vjera - vjera - plod 14. stoljetne vjere predaka! I kao plod te vjere - ljubav - za čovjeka i svoj dom. Tako je Augustin mogao prolaziti kroz patnje i izlaziti iz njih ne slomljen, nego očeličen.

Karakteristiku koju mu je u ono vrijeme šef Odsjeka unutrašnjih poslova u Dubrovniku, napisao bila je: "Sklon je bjekstvu, ako mu se za to pruži prilika i opasan je za sredinu u kojoj živi i radi pa ga je potrebno izolirati od ostalih osuđenika." Bio je nepodoban i trebalo gaje maknuti. Kroz cijelo to vrijeme pratila ga je tiha molitva roditelja. Možda je zato ostao živ?

Koji i kakvi su bili drugovi dr Augustina? Na str. 175 čitamo: "Čestitost i čisti ideali mojih drugova te neraskidivo prijateljstvo s njima, i to osobno, ideoško, vjersko, nacionalno - potaknulo me je da opišem njihove patnje i preranu mučeničku smrt." I na jednom drugom mjestu: "Moja mladenačka veza s njima ostala je duboko usjećena u moju psihu. Oni za mene nisu mrtvi, oni su stvarnost oko mene koja nikad ne umire. Bilo je i onih koji su poklepli, pa su iz grižnje savjesti prije vremena umrli.

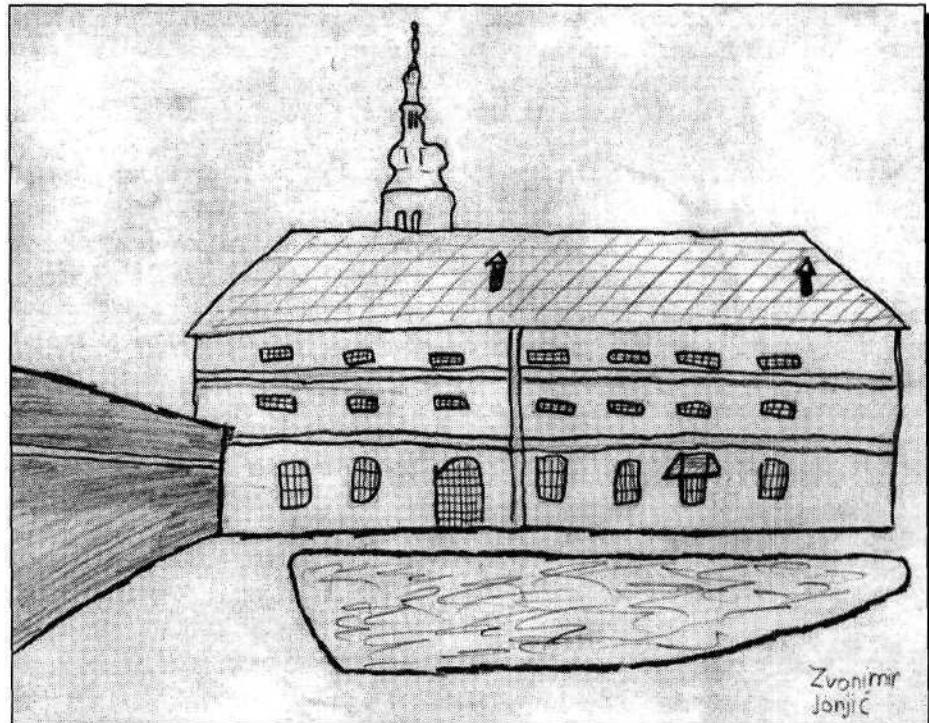
Njih su pratile oči pravednika, oči ljudi koji su imali svoje dostojanstvo, svoje ideale, svoju vjeru, koje nisu nikada pogazili i koji su mirne savjesti položili svoj život u vjeri i ljubavi za raspetu i porobljenu domovinu" (175)

U patnji i progonima Božja riječ lakše nalazi pud do srca ljudi. Zato je duhovna žetva u komunističkim zatvorima bila tako bogata. Ti ljudi nisu sebe smatrali herojima, a još manje mučenicima, no oni koji su doživjeli čas svojeg oslobođenja, premda mučeni, udarani, neishranjeni, ispaćeni, odvojeni od svojih, izašli su bogatiji i jači nego su bili kad su ušli. "Krv mučenika, sjeme je kršćana". Zaboraviti patnje, mučenja smrti tolikih značilo bi izdati krv. Dr. Augustin Franić to nije mogao. Cijelih 8 godina prikupljaо je građu po župnim i matičnim uredima, propitkivao se i raspitivao kod rodbine i prijatelja ubijenih, umrlih, jer nije mogao dopustiti da im se ime, život i mučenička smrt zatru.

Zato, odajemo mu duboko priznanje. Zahvaljujući njemu, mnogi stradali i umrli - i oni koje su razni "Špiranci" dali umoriti, iako su umrli - žive! Njihove tragične sudbine satkane su u ovoj knjizi koja je spomenik mučenicima lepoglavskim, ali i svim žrtvama političkog terora.

Poruka

Papa Ivan Pavao II u više je navrata osudio tri pogubne ideologije ovog stoljeća koje je na izmaku: fašizam, nacizam, komunizam. One su svijet stajale preko 125

milijuna ljudskih žrtava. Od toga na komunizam otpada 100 milijuna. KPD Lepoglava samo je djelić u mozaiku stradanja Hrvata. Hvala Bogu, u zadnje vrijeme počelo se više o tome govoriti i pisati. Samo pod zemljom slovenskom leži po službenim izvješćima preko 350 tisuća Hrvata, mučenika osuđenih i poubijanih bez suda i sudišta. Jedna čitava mrtva Hrvatska počiva u Sloveniji!

Ova je knjiga i *Memento* svima nama: Da žrtve položene za Domovinu ne smijemo zaboraviti ni zanemariti! Da mlađi - upoznavši i taj dio povijesti svoje države, o kojem malo ili gotovo ništa ne znaju, ne zaborave da na njima svijet ostaje pa tako i budućnost naše Domovine Hrvatske. Da svi mi - budemo jedinstveni u očuvanju naše Države stvorene nakon toliko stoljeća. Na spomen ploči žrtvama pokolja u Španovici stoji: "Ako vam je težak stijeg čestitosti, utaknite ga u zemlju gdje počivaju naše kosti. Mi ćemo ga držati."

Mi u Crkvi trebali bismo nastaviti sa linijom blagopokojnog kardinala Alojzija Stepinca. Nažalost, vrši se tiha i ustajana destepinizacija. I kad naši biskupi u Poreču 21. rujna 2000. dižu glas (iako zakašnjelo), nađe se unutar Crkve glasova, koji ne stoje na liniji Krista, Crkve ni biskupa, nego kritiziraju izjave kao da su glasnogovornici...

"Crkva mora, - rekao je u Dresden Schamohnitu 15.10.2000. dr. Puškarić govorči o ulozi Crkve u hrv. društvu - može

biti i jest svijest hrvatskog društva, cijenjena i uvažena od svih dobromanjernih ljudi.

A hrvatski biskupi na biskupskoj konferenciji u Poreču 21.10.2000.: "Kristova Crkva treba biti kritička svijest u svijetu. Ona mora govoriti istinu. Optužbe ili osude koje ne polaze od objektivnih i vjerdostojnih činjenica javna su kleveta i teška povreda etike i izvješćivanja, jer svaka osoba ima pravo na dobar glas dok joj se ne dokaže suprotno".

A sarajevski nadbiskup i kardinal Vinko Puljić reče: "MI zamjećujemo da se u Europskoj uniji mnogo govori o demokraciji, ali da isto tako vlada pravo jačega." I dalje: "Malo se pažnje poklanja vjeri i moralu; - moćnici sve gledaju s gledišta politike i gospodarstva; mali narodi se nalaze u položaju poniženja i uvrede."

Isti kardinal govoreći mladima reče: "Mladi! Vi ćete graditi društvo u kojem treba cijeniti moralne vrednote. Dodijalo nam je više slušati o silnim krađama oko nas onih koji bi trebali voditi ovaj narod u bolje sutra. Vi nemojte biti takvi!"

Isus je, umnažajući 5 kruhova za 5.000 ljudi, rekao: Žao mi je naroda. Činimo i mi tako i kao patnička mučenička Crkva! Budimo sol zemlje, grad na gori! Ne zanječimo svoje poslanje, da nam narod poput stada, poput gusaka ne ode u maglu...

PJESMA LEPOGLAVI

Pjesmu "Lepoglavi" napisao je osuđenik Oto Radočaj. Dao ju je, napisanu na jednom papiriću, svom supatniku u čeliji, Silvestru Mezaku. Kako je bilo vrlo opasno posjedovati spomenute stihove, Mezak je to uništilo, a pjesmu prethodno naučio napamet.

Radočaj mu se povjerio i ispričao da je bio zlostavljan za vrijeme istrage u Sisku. Tom prilikom odveli su ga okrvavljenog u neko kupatilo da se opere i tamo bacili na betonski pod, te ga tukli po glavi. Posljedica toga bio je tumor u glavi od čega je umro. Kolega S. Mezak znao je da pokojni Radočaj ima ženu i sina, ali ih po izlasku nikad nije uspio pronaći da im preda navedenu pjesmu.

Prilikom predstavljanja knjige "KPD Lepoglava mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika", 29. studenog prošle godine u dvorani o. isusovaca u Zagrebu, Silvestar Mezak mi je predao pjesmu da se negdje objavi. Dajem je stoga za naš časopis "Politički zatvorenik".

Nakon ove spoznaje o zlostavljanju, može se postaviti pitanje: "Je li Oto Radočaj umro, kako piše u podacima KPD Lepoglava, ili je ubijen"? (vidi knjigu KPD Lepoglava mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika" str. 66).

Dr Augustin Franić

Oto Radočaj

LEPOGLAVI

*Nekad te stvorila domovina naša
da je divnu čuvaš od zločina kleta.
Danas su zločinci tvoji gospodari.
Po tebi su ime domovini dali*

*Tamnica si kleta sinova rođenih
što za dom ginući u tebi su pali.
Čestitost, poštenje i ljubav Hrvata
Sotonskom su rukom u te zakopali.*

*Ceriš se nakazo i pravde hijeno
Što zatireš pravo čovjekovo sjeme.
Možeš li smrti posestrimo bijedna
Zatrvi baš čitav i rod nam i pleme?*

*Imam jednu želju da po nekom čudu
životnu si stazu nakon smrti shvatim.
Na Golgoti tvojoj žuč ko nektar pijem
i na ubod kopljem osmjehom odvratim.*

*Poželim da umrem sred jesenjeg sjaja:
tad kiše sa križa ime će mi sprati,
a uvelo lišće kao vjesnik kraja
i ko biljeg smrti na grob će mi pasti.*

ULOGA II MJESTOJ HRVATA U ISLAMSKE VJERE ((IX.))

Svoj prethodnjem nastavak potkrije-
pio sam izvodom iz govoru Predsjednika
Islamske Republike Iran, Ajatolaha Sa-
veda Muhammada Hatamija, u kojem je
predložio da 2001. bude proglašena "Go-
dina džiloga civilizacija". Dobronam-
jerne citatelje upućujem na članak gosp.
Antuna Abramovića objavljenog u tjedni-
ku Hrvatsko slovo od 12. siječnja 2001. u
kojem je objavljen gotovo u cijelosti go-
vor Ajatolaha Hatamija od 4. rujna 2000
izgovoren pred UN-om.

U broju 1 od 7. siječnja 2001., katolički
tjednik "Glas Koncila", na str. 2. objav-
ljuje Papinu poruku uz svjetski Dan Mira
pod nazivom "Dijalog među kulturama za
civilizaciju ljubavi i mira". Za ovu priliku
citirat ću samo jedan dio poruke, Svetog
Oca koji glasi: "Domoljublje treba nego-
vati bez duhovne skutnosti, tako da se
ljubi cijelo čovječanstvo i nastoji izbjega-
vat i zastranjuvanja koja se javljaju, kad se
osjećaj pripadnosti preobražava u uzvisi-
vanje samog sebe i odbacivanje različitos-
tva.

Ipše:

Mirsad BAKŠIĆ Dri iur.

titel oblik nacionálizma, rasizma i ilksenofobije. To se pak može postići i samo onda ako što je jek i značenje ništive vrijednosti vlastite kulture i i istodobno prepoznavati "dašvaka ljudstva" i kultura i kaotično ljudskoj povijesnoj uvjetovana stvarnost, nužno imati svoja ograničenja". "Budite tvorci novog čovječanstva" klicu Ajatolah i Sveti Otac, za razliku od Huntingtona i Kissingerova laboratorija mržnje koji izazivaju sukob ci-

Nasuprot tome, obavještavam hrvatsku javnost o govoru kojeg je 19. siječnja 2001. prenijela TV Banja Luka, a kojim novozabrani Predsjednik Jugoslavije Vojislav Koštunica izreće u odgovoru na dobrodošlicu prilikom boravka u manastiru Hilandar u Grčkoj. "Ovaj manastir osnovao je Princ Rastko Nemanjić - Sveti Sava, sin srpskog Cara Stevana Nemanje. Tadašnja Velika Srbija je bila moćna balkanska država koja se, eto, prostirala sve do ovih prostora. Naše slike zadužine razasute su već tada od Grčke do zapadnih krajeva, sve do Dalmacije i Kranjske.

Ispisano početkom mjeseca veljače 2001. godine, u vrijeme kada je u Španiji organiziran "Dan mira" pod sloganom "Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira". Za ovu priliku citirat ću samo jedan dio poruke, Svetog Oca koji glasi: "Domoljublje treba negovati bez duhovne skutnosti, tako da se ljubi cijelo čovječanstvo i nastoji izbjegavati i zastranjuvanja koja se javljaju, kad se osjećaj pripadnosti preobražava u uzvisivanje samog sebe i odbacivanje različitostva.

Vilacija i potpuno uništenje svega što je ostavljeno ljudima na upravljanje.

Neka mi budel dopušteno, podsjetiti što je ječitelje, jer je Vatikanu podržala, zarađujući ka molitvi, te daje je prvi put u povijesti svijeta klanjaj namaz u sredini Vatikana u nazročnosti samog Svetog Oca, čime je je bjelodano prihvaćena poruka Ajatolaha Hatamija, suočenje je ne volja za moć".

Nadamo se da će se i danas, kao što ste u prošlosti uvek pomagali i suradivali sa srpskim pravoslavljem, kao jedinom vjerom, točnije u današnjim tragičnim vremenima srpskog hapšenog naroda. Oslanjamо se na vas kao vernu i subratu u borbi protiv neprijatelja koji nam preti i stvari ometati da si obodno branimo naše sretnje koje smo zajedno sa vama osnivali i podizali pre koliko vekova.

Veliki i najveći broj naših zadužbina - crkava i manastira te grobnica nalazi se na Kosovu koje je danas zaposeo tuđin uz pomoć mračnih svetskih sila. Ne bude li ovo vraćeno srpskom narodu da slobodno bdije nad tim svetnjama, verujem da će biti izloženo propadanju. Naše je istorijsko pravo da te svetinje koje su ženica u oku srpskog naroda budu slobodne od tuđinske vlasti. Nadamo se da će doći vreme kada će srpski narod svojom snagom i voljom vratiti te svetinje pod svoje okrilje."

Da ne bi srpske TV Banja Luka, koja se može pratiti na našem državnom području, nikada ne bismo saznali iz ovdašnjih sredstava priopćavanja poruke gotovo identične u sadržaju i namjeri onima koje je Koštuničin predhodnik upućivao svima s mitinga na Kosovu Polju.

Citirao sam ovu poruku, kako bih skrenuo pažnju da se nije niti za "jotu" odstupilo od ciljeva niti sredstava predhodnika, jer: "će doći vreme kada će srpski narod svojom snagom i voljom vratiti te svetinje pod svoje okrilje", "od Dalmacije do Kranjske".

Navodim dijelove govora Koštunice, kako bi se spoznalo da je sada kao i ranije potreban savez između Hrvata i Bošnjaka, ne kao protusrpska alijansa, već kao obrambeni savez od zla koje se ponovno zaziva. U ostvarenju saveza, mi Hrvati islamske vjere kao tradicijski spojni starčevičanski most, unatoč nedavnih kobnih događaja koje su upravo te mračne snage i njihove sluge iz naših redova izazvale, možemo i moramo sprječiti i onemogućiti takav ponovni razvoj događaja u interesu naše zajedničke budućnosti. Prije svega biološke, koja uvjetuje svaku drugi oblik budućnosti, bilo kulturne, bilo ekonomskе, socijalne ili političke.

Ostavljam čitateljima, slobodnim od predrasuda izazvanih u posljednje vrijeme akceleriranjem mržnje na sve što pripada islamskomu civilizacijskom i kulturnom krugu, da usporede dijalog na koji poziva Sveti Otac, kao i na dijalog kojeg promovira Ajatolah Hatami, s uvodnom besedom Predsjednika Jugoslavije Vojislava Koštunice u manastiru Hilandar, te da potom sami po svom slobodnom izboru sebi odaberu budućnost i saveznike, kako

ovdje u Hrvatskoj tako i u Bosni i Hercegovini. Pri tome će uvijek isticati, da nam kao sredstvo za suprostavljanje prijetećem zlu, mora služiti vrlina i istinska tolerancija kao odlika i najvrjednije dostignuće hrvatskog duha i genija, koja jednako tako postoji i na bošnjačkoj strani, što je znak uzajamne vrijednosti kojom se pobijeđuje zlo. Kako jedino zabilježena riječ ostaje, upamtite, na bošnjačkoj strani, unatoč posljednje nesreće, izazvane od strane trećih i njima sklonih, unatoč sadašnjeg nacionalnog bošnjačkog opredjeđenja nema ni teritorijalnih niti ideoloških pretenzija na bilo što što pripada hrvatskom narodu niti postoji nagon za retorizjom.

Još kad sam svoj rad naslovio "Uloga i mjesto Hrvata islamske vjere", tražio sam i težio za reafirmacijom naših zajedničkih vrijednosti, za koje vjeruje da upravo mi Hrvati islamske vjere možemo zajamčiti, oslanjajući se na našu međusobnu povijest, prepunu uzajamnog poštivanja ovdje i u Bosni i Hercegovini što se iskazivalo uzrečicom: "što je našoj braći katolicima na korist, nama tj. muslimanima, nije na štetu". I obrnuto: "što je našoj braći muslimanima na korist, nama katolicima nije na štetu".

Ponosan sam na činjenicu da sam rođen u sredini u kojoj je odrastao mudroslov Dr. Ante Starčević, koji je stotinu godina prije nego što se je svijet i sjetio da u San Franciscu kanonizira poštivanje ljudskih prava i sloboda, to učinio, poštujući posebnosti, razlikujući vjeru od nacije, upućujući nas da naša vjerska različitost nije nedostatak već naše bogatstvo, čime je označio put dijaloga koji će biti dominanta novog tisućljeća. Ma kako se trudile snage destrukcije da sprječe dijalog, sigurno je da u tome ne će uspjeti jer dobro mora pobijediti zlo.

Ponosan sam na svoju vjersku subraću, od onih predvođenih časnim Reis Ul Ulemom Hadži Mehmedom ef. Džemaludinom Čauševićem, Dr. Safvet beg Bašagićem i na aktualnog Muftiju Šefku Omerbašića, koji bez ikakve zadrške jasno i otvoreno predlaže i traži savez Hrvata i Bošnjaka kao jamstva zajedničke budućnosti.

Ne tako davno, svi se toga sjećamo, u Dubrovniku, u kolijevci hrvatske kulture i neprijeporno hrvatskoj katoličkoj sredini, izabrana je u nominaciji za najljepšu Hrvaticu, njihova sugrađanka islamske religije. Događaj po sebi bizaran, no po poruci toliko značajan, da se ne smije nipošto zaobići. Vjerujte mi na riječ daje bilo ljepotica Hrvatica katolkinja sigurno podosta koje bi s pravom mogle ponijeti pobjedničku lenu. Pa ipak se Dubrovnik odlučuje za ovakav izbor. Zašto? Pa radi se jednostavno o odašiljanju poruke, da je Dubrovnik bio i ostao duboko tolerantna sredina, da nema razloga vjerovanja o ugrozu od sugrađana islamske vjere, da isti jesu i bit će jednakopravni građani i na poslijetu ključnu poruku svima da otrovi, koje su pokušali ubrizgati neki sumnjivi ljudi za još sumnjivije ciljeve, ne prolaze u Dubrovniku i da je njihovo vrijeme isteklo. Ne će tvrditi da je postupak Dubrovčana ovako kako ga ja vidim bio rezultat ciljanog postupka svijesti. No upravo stoga je vrjedniji, jer dolazi iz engimatskog koda podsvijesti, kojim imperativno upravlja genetski kod ugrađen Hrvatima Dubrovčanima, genetski kod snošljivosti, ograđivanja, osuđivanja, oticanja i užastavanja od svakog nasilja kao dominantne ponašanja kojeg su neki htjeli svjesno uništiti. Pored toga, držim da su Dubrovčani na ovakav način iskazali svoje duboko poštovanje i priznanje svojim muslimanskim sugrađanima za sve što su učinili svojim brojnim udjelom i nesobičnom žrtvom svojih života i tijela za svoj grad, za svoju domovinu Hrvatsku, bilo da su ratovali kao Hrvati islamske vjere bilo kao Bošnjaci državljeni Hrvatske. Na svoj osobit, smiren, staložen, kulturni i dostojanstven način, katolički Dubrovnik oporio je pljusku svima onima, koji su htjeli utajiti neprijeporne činjenice i obezvrijediti naš golemi udio u obrani i slamanju barbarskoga srpsko-crнogorskog pljačkaškog pohoda na ovaj hrvatski grad i Hrvatsku. Zbog ovog prešutnog priznanja Dubrovnik nije postao ništa manje hrvatski i katolički od onog što je uvijek i bio, kako bi to neki htjeli prikazati.

PRIČA

Piše:

Višnja GEOHELI

Usprkos širom otvorenim prozorima na najgornjem katu uredske zgrade tvornice, usprkos masivnom ulaštenom namještaju i skupocjenom sagu, usprkos prostranosti sobe, jer su zidovi zjapili bez slika, bilo je zagušljivo. Dušanu se sjajilo lice kao da je premažano uljem. Niz ožiljak mu na bradi, lagano su sitne kapi znoja, nalazeći utor između novoizraslih dlaka crne mu brade, oblikovale tanku sjajnu crtu, što je klizila u ovratnik, netom otkopčan ispod otpuštene kravate. Sve je postalo nepodnošljivo ljepljivo. Riječi iz njegovih usta rasele su se po cijeloj prostoriji u stotine ljepljivih kapljica, i odražavale njegov lik kao neke sitne sjajne nakaze, zakrvavljenih očiju i iskrivljenih usta iz kojih je navirala mahnita pjena i najavljuvala reprizu smrdljivog orgijanja nad nemoćnim žrtvama. Htio je savladati tu žutu prljavu zgušnutost sjećanja, ali ljepljive raspršene kapljice riječi izgovorenih u krajnjem jaru, poticale su ga da biće uroni u bujicu i pusti neka ga nosi do uzavrele želje proljevanja krvi i ekstaze trenutka kada će osjetiti moć gospodara života i smrti. Sada mu je već ječalo u ušima "Marš van, ustašo!" Jecanje se pretvaralo u nepodnošljiv pritisak u glavi, a ljepljivi prsti su posagnuli u unaprijed otvorenu ladicu, za otkočenim pištoljem. U djeliću sekunde kada je nanišanio, iščupan je iz stanja u kojem se nalazio. Umjesto tako dobro znanog zvuka hitca, otvaranje vrata je promjenilo scenu, i u njihovom okviru, pojавila se tajnica u crnoj kuti s bijelim ovratnikom: "Druže direktore, drug Simo je upravo stigao s drugovima iz Općine."

Vlado je u mislima skupio sve slike strašnih sjećanja od hapšenja 1945., do ovog napadaja tzv. "partizanskog ludila", izazvanog jednostavnim odbijanjem poziva na partijsku sjednicu, na kojoj će se predlagati i jednoglasno prihvati novi članovi. Naizgled mirno, okrenuo se prema vratima i prošao pored tajnice, koja je zurila u njega širom otvorenih usta, te laganim korakom počeo silaziti niz stubište.

Prizvao je u misli okruglo lice sićušne dvanaestgodišnje djevojčice, a njezine nebeski plave oči su smirivale bujicu ljutnje, što se pojavljivala u njemu na prvi znak straha. Te iste oči su bile zaklopljene u večernje ljetne sate 1945. godine, kada

je stajao pored dječjeg krevetića i gledao kako "zlatno tatino" spava. Mir iza sklopjenih trepavica dvogodišnje djevojčice dopirao je u njegovu dušu i razlijevao se milinom očinskog srca, pretakajući se u molitvu za život njegove jedinice, koja mu je ostala nakon smrti majušnog sina. Oboje djece bilo je zaraženo difterijom. Ona je preživjela, a osmomjesečni sinak se pridružio andeoskom zboru. Mir ima lepršavu mekoću andeoskih krila sa slike

*Spomenik banu Jelačiću,
nekadašnji izgled*

iznad dječjeg krevetića. Poput lahora je doticao Vladine vjeđe. Počeo je sanjariti o budućnosti njegove mlade tročlane obitelji, vjerujući da će on usprkos dolasku komunista na vlast, svojom sposobnošću u struci i svojom radinošću, provesti svoju obitelj do boljih dana i dočekati možebitni Poglavnikov povratak, o kojem se sve to više i tajanstvenije šaptom govori. Prozor spavaće sobe bio je otvoren. Prvo je mislio da mu se pričinja zvuk vojačkih cokula, a za nekoliko trenutaka već je mogao razab-

rati naredbu izrečenu hripavo, ispod glasa: "Vas dvojica ostanite na položaju s ulične strane, vi dvoje s dvorišne, a nas dvoje ćemo na ulazna vrata. Bude li pokušaja bijega ili otpora, pucaj! Ne u zrak!".

Vlado je podigao pogled s mirnog uspanog dječjeg lica prema slici Andela čuvara i poloutvorene su mu usne postale izvorom molitve: "Oče naš.....nego izbavi nas od zla." Nije uspio reći "amen", jer je lupanje na vratima već odjekivalo stubištem dvokatnice. Dijete je samo lecnuo ručicama, malo pomaklo glavu i nastavilo spavati. Vlado je otvorio vrata i nije se opirao kad su mu svezali ruke na led a i gurnuli ga kroz vežu na ulicu. Noge su mu se same pomicale, gotovo kao da i nije viđio svoje uhititelje. Od svega što se sada s njime događa, ipak je dominirala najjače slika rumenih obraza i usana kao sitan cvijet, povijenih prstiča u šačicu i lagano disanje poput povjetarca na kojem njegova dvogodišnja kći jedri u snovima.

Svjetloplava zavjesa na ulaznim vratima lagano se pomakla pri otvaranju vrata. Ušao je u kuhinju. "Vlado, ti si zelen! Što se dogodilo?" Dok joj je pričao o razgovoru kod druga direktora, samo je nervozno slagala poluvlažnu kuhinjsku krpu u pravilne geometrijske oblike. Baš kada je spremno zavrnila kutove i preobličila je u brodicu, dvije debele suze su se skotrljale kao navjestiteljice potoka suza, što će se sliti u more života po kojem će ploviti i dalje njezina lada. Sedam i pol godina Vladina robijanja u Lepoglavi, dok je on nosio preteški robijski križ, ona je nosila pakete hrane, što juje teško nabavljala i od usta odkidala. Vukla je paket svakog mjeseca na milost i nemilost porobljivača, koji su odlučivali hoće li ga zatvorenik primiti ili ne. Htjedne li im se uručiti paket, značilo je da će Vlado tog mjeseca pojesti i podijeliti komad slanine, domaćeg kruha ili pekmeza, sa supatnicima u istoj čeliji. Božici su misli sve nametljive izazivale strah od ponovnog odlaska pred kapiju KPD-a, od cijelodnevнog čekanja na petnaestminutni razgovor na jednom metru odstojanja i uz prisutnost naoružanog stražara. Od čega će živjeti ako je ponovo budu tretirali kao suprugu "antidržavnog elementa", pa joj ne dopuste raditi? Sve crnilo prošlosti je već sada pritišće u bojazni da će se ponoviti ta

gorka laž: "ZA BOLJI ŽIVOT RADNOG NARODA", što su je ispisali nekoliko dana prije prisilnog iseljenja, na fasadi zgrade, iz koje su je prisilno iselili 1945. godine. Izdržala je tada tih gorkih sedam i pol godina, a kad je Vlado iznenada otpušten s robije, nadala se da će konačno započeti miran život. Umjesto toga neprekidna izazivanja i zlostavljanja, 1945. godine su ga predlagali za smrtnu kaznu kao neprijatelja NOB i tekovina revolucije, a sada ga guraju u KP, radi visokoga stručnog položaja. Oni stvarno misle da mogu u svojim kazamatima samljeti čovjeka i od njega praviti sebi robote po volji.

Vlado je pružio ruku preko stola i svojom jednom rukom obuhvatio njezine, što su sklopljene kao na molitvu počivale pred njom.

"Nemaju oni još dovoljno stručnog kadra, a ja im na robiji manje vrijedim nego na radnom mjestu. Sjeti se da sam uvjetno pušten, samo zato što su me trebali. To je samo pritisak s općine. Ne brini, ne će oni trajati dovjeka. Za mene ima uvijek zaposlenja, a i u partiji se nađe po koji što neki pomak u razvoju industrije hoće pripisati na svoju slavu. Ne brini, stara moja, i oni će shvatiti jednom, da im ja nisam materijal za kompaniju. Istinaje dajoš uvijek održavaju stanovitu kvotu političkih zatvorenika. Kad im nedostane "protivnika tekovina revolucije", onda nadopunjavaju upražnjene priče s onima što pričaju viceve o Titu i Partiji, ili im jednostavno podmetnu neki protudržavni materijal. Razvijanje i gajenje paranoje jedan je od ključnih metoda održavanja strahovlade. Ne brini, stara moja, kad se odluče na moje ponovno hapšenje, razlog im ne će biti politički vic, nego moje odbijanje ulaska u Partiju."

Tijekom tri desetljeća, ponavlja se više puta sličan prizor, kada je Vlado svojim optimizmom i čvrstinom uvjerenja, hrabrio svoju životnu družicu, neka bude jaka pod pritiscima porobljivača.

"Dobal dan,dida!"

"Dobar ti da, grlice moja najmanja! Kaj si delala u vrtiću?"

"Čitali smo hrvatsku zastavu." Upirući prstičem na tv ekran, Zrinkica je uskliknula: Evo Lelacica bana, opet danas ima bikove!". Dida Vlado sav raznježen je pružio ruku i pogladio nježno po glavici trogođašnju, najmlađu unuku. Uzdahnuo je kao da želi napuniti pluća tim slobodnim

hrvatskim zrakom za kojeg je proživio mučenički život. Bog je milostiv, jer evo, dočekao je uspostavu države Hrvatske, ovaj puta republike. Kažu, daje došlo do nacionalnog pomirenja, premda se nije nitko nikome ispričao, a isprika je preduvjet pomirenja. Hrvatstvo je postalo jače od ideoloških razlika i dobro je da su domovinu spremne braniti i lijeve i desne struje hrvatske prošlosti. Čuo je neki dan kako u bećarcu pjevaju: "Bože mili, k'o bi rek'o lani, da će svetce slavit' partizani".

Drago mu je što je krevet do prozora, pa ako se uzdigne u sjedeći položaj, može vidjeti raspjevanu mladež opet pod hrvatskim barjakom, i čuti stare hrvatske budnice, što su bile okarakterizirane kao nacionalne pjesme i prema tome zabranjene u komunizmu. Oh, samo da mu je još otici vidjeti ponovo postavljen kip Banu Jelačića.... a Božica njegova nije to dočekala. Bog joj se smilovao i odvojio dušu od istrošenog njena bića, koje je tako vjerno pratilo svoga supruga u tom teškom životu. Vlado je ostao odtrpiti posljedice teške robije, prikovan uz krevet, podnoseći jobovski sve muke paraliziranog tijela. Po prirodi miran i strpljiv i ovako vezan uz postelju nalazio je radosti i zadovoljstvo promatrajući svoju unučad i dvije kćerke, te zetove koji ga poštiju. Staru naviku čitanja zamijenio je gledanjem televizij skog programa. Nije više razgovorljiv, jer toliko je toga zaboravio u ovoj bolesti. Samo ga još one knjige iz strojarstva podsjećaju na dane kad je "znanje sipao iz rukava" a nerješiv slučaj za njega nije postojao, jer bi studirao i proučavao, dok ne uđe u srž problema i onda bi uvijek nalazio rješenje, na udivljenje svojih kolega. Sada šuti i ne upušta se u razgovore o onome čega se ne sjeća i tako čuva svoje dostojanstvo.

"Tata, danas te izvodimo van na ručak i šetnju na Jelačić plac. Zetovi će te postaviti u invalidsku stolicu i vozit ćemo te dok budeš mogao izdržati."

Otkako je paraliziran, to je bio najduži "izlet" u invalidskoj stolici. Poslije ukusnog ručka, Drago ga je odgurao do Varašiske ulice i škole u koju se upisao kao prvoškolac, a zatim na Jelačić plac do kipa bana Jelačića, ovaj puta isukane sablje suprotno od prvog položaja. Kako nije mogao više susprezati svoje osjećaje, zamolio je Dragu, neka ga odvede do mjesta na trgu gdje je bio prije "željezni Franc" jer tu je u mladosti imao rendez-vous sa svojom ljubljenom Božicom. Izmolio je na tom mjestu molitve za pokoj njene

duše, jer zbog svog stanja nije mogao na grob svoje mile pokojnice. Htio je zapaliti svijeću, ali kako je bilo popodne, vrata crkve Ranjenog Isusa bila su zatvorena. Pogledao je prema Bakačevoj ulici, i zaključio daje isuviše strma za invalidska kolica. Zato je samo u mislima posjetio grob još jednog hrvatskog velikana, za njega još bližeg supatnika, blagopokojnog kardinala Alojzija Stepinca. Zadnji put ga je video u dvorištu lepoglavske kaznionice. Skupina robijaša se okupila u radionici oko peći u koju je Vlado sputio svoj mali "izum", lončić napravljen od konzerve. Kradomice su kuhalili malo prežgane juhe. Jedan od robijaša je objavio da su uzničari izveli na šetnju nadbiskupa Stepinca. Nakon nekoliko minuta vidjeli su nadbiskupa u blizini prozora kako im da je "robijaški" znak da se približava stražar. Zahvaljujući tom znaku uspjeli su na vrijeme sakriti lončić s ono malo "domaći" pripremljene juhe, što bi ih u suprotnom mogla koštati nekoliko tjedana samice.

Na odlasku kući, neke fasade kuća su bile okićene hrvatskim barjakom koji je svojim lelujavim mahanjem milovalo sve koji pod njim prolaze. U duši je osjetio neizrecivo zadovoljstvo da ga više nikada ne će bosti u oči ona nakazna komunistička zvjezda koju većina Hrvata nije prihvatile i nakon četrdesetak godina ispiranja mozga.

Komunizam se jednostavno nije mogao primiti u hrvatsku narodu. Vlado je to snažno osjećao cijelim svojim bićem i bio je miran i zadovoljan što nije pokleknuo pred pritiscima i kušnjama, što je radije propatio robiju i zlostavljanje poslije robije, nego izdao onaj urođeni osjećaj pripadnosti svom narodu, koji kao pohvalu ali i biljež nosi naziv "antemurale christianitatis".

Već tjelesno umoran od ove šetnje komjom je nahranio dušu, u pratnji svojih namilijih, približavao se domu u Vodnikovoj ulici. Slučaj je htio da mu je zadnje ovozemaljsko boravište bilo u ulici, koje se sjeća iz djetinjstva kada je građen sklop zgrada gdje provodi svoje posljedne dane života. Kao što su kolica lagano klizila pločnikom i Vlado je uranjao u najranjima sjećanja pripremajući se za put bez povratka, put u vječnost.

POŠTANSKE MARKICE

Moji su roditelji bili učitelji. Zbog političkih stavova po kazni su premještani 24 puta. Kad su slani u Dobri Dô, Kuršumliju, Novi Pazar, brat i ja smo povjeravani baki i djedu u Križu, gdje je moj djed po majčinoj strani bio dugogodišnji ravnajući učitelj.

Ipak smo se konačno skrasili 1939. u Zagrebu. Tata je postavljen tajnikom u Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Zagrebu, u Opatičkoj ulici. No, i to je bilo kratkog daha tj. do 1945.

U razdobljima djedovskih azilâ rasli smo i odgajani pod budnim okom roditelja moje majke. Uz priče iz naše povijesti upoznavali smo stihove Harambašića, Arnolda, a većinu Šenoinih povjestica znali smo još prije škole napamet. Mnoge smo sate provodili uz knjigu, jer smo i čitati naučili vrlo rano. Djed se pobrinuo da kod brata probudi zanimanje za filatelistiku. Pomalo mu kupovahu male albine, marke, a kasnije i kataloge. Za to se vrijeme baka pobrinula da me nauči krpati čarape, praviti porube, "štîl-štîh" za djeće ručne radove i djeće, male goblene. Bila sam malo ljubomorna na brata, ali sam se kasnije uvjerila u mudrost bakinog nauka. Znanje o goblenima mi je vrlo dobro došlo jer sam kao samohrana mati kućni budžet "krpala" radeći za tvornicu "Unitas" sheme za goblene.

Svakodnevno je moj brat (koji je u djetinjstvu bio vrlo boležljiv) promatrao svoje markice, premještao ih, sortirao, mijenjao s prijateljima, slagao po serijama. Od 1941. dobivao je od oca namjenski džeparac da bi kupio sve marke izdane u Nezavisnoj, koju je moj otac s oduševljenjem dočekao.

A onda je došao slom. I u našoj su se kući dogodile ružne promjene: izgubili

Piše:

Ranka Novosel

smo pola stana (uselio se štab jedne srpske brigade), tata je ostao bez posla, uhićen je, a u našem stanu zaredale su premetačine. Mislim da ih je bilo pet. Nalikovale su jedna drugoj i odvijale se uvijek po istom scenariju, samo su akteri bili drugi. Prve dvije bile su noću, jedna uz tatino uhićenje, a druge su bile danju. Jedne od njih se posebno sjećam jer su na meti bile bratove markice.

Sve što su pregledavali, izvlačili su iz ormara, polica, ladica i bacali na zemlju. Hrpa je rasla, a u njoj se miješalo donje rublje, posteljina, ručni radovi, stolnjaci, knjige, papiri, pisma, dokumenti, fotografije, naše crtanje iz škole (koje su roditelji spremili za uspomenu), albumi fotografija, albumi maraka... Svaku su stvar tresli, svaku su knjigu otvarali, listali, tresli, pa tresnuli, a kad je došao na red bratov album s markama, kao da su bili posebno revni. Ili se to nama samo činilo? Otvarali su stranicu po stranicu i istresali sve dotle dok sve marke nisu pojispadale iz redova. Sjedila sam na "šamlici" pod prozorom i gledala kako lete brižno sakupljeni vrijedni komadići. Sličilo je na padanje snijega, kad pada onako u krpama, samo su te "krpe" bljeskale u različitim bojama. Koliko god taj trenutak bijaše bolan, bilo je u njemu i neke čudne i zlokobne ljepote.

Tek poneka bi se marka, u ponekom radu, u kutu selotejpa uspjela sakriti. Ali većina je pala na pod, ili bolje reći padaće. Neke su naime lepršale, dok se nisu našle na dijelu ispreturnih stvari. Četiri para vojničkih čizama gazila su po njima, kao i po čipkama moje bake, ili kačkanim stolnjacima moje mame. Markice

su se lijepile na njihove potplate, na njihove pete. Neke su se samo djelomično prilijepile, pa su ponovno padale i miješale se s drugim pobacanim predmetima, neke su nestale u pregibu cokula i ostale tamo, a neke su "otputovale" nataknute na čavle i zakovice nepozvanih gostiju, da se zauvijek izgube, iz voljenog hobija moga brata.

A kad su potom otišli, još su na odlasku šutirali hrpu s razbacanim, opsovali nam sve i sva, a najčešće "majku banditsku" s obećanjem da će opet doći. Pošto su se vrata za njima zatvorila, nastao je trenutak potpune tišine, a tek zatim sam počela glasno plakati. Moja je mati, inače tiha žena, dohvatila neku kutiju od obuće i glasno mi zapovjedila "Pokupi marke u tu kutiju".

Klečeći sam kupila marke, a moje su suze curile i po njima i po mojim drhtavim prstima, kao i po ostalim predmetima na podu. Učinih to bez pogovora (brat nije bio prisutan), pa kutiju odložismo na dno ormara u starom, bakinom, ukrašenom "šlafcimeru".

Nedugo iza toga u mojoj se obitelji dogodio totalni rasap. Raselili smo se kao "rakova djeca": brata su uzeli teta i tetak, tata i ja smo bili u zatvoru, mama je šivala okolo po kućama i zamjenjivala u školi u Križu. Svojoj kući u Mače otišla je i naša kućna pomoćnica, a sa sobom je odvezla i bakin stari "šlafcimer", jer smo joj ga obećali kao svadbeni dar.

Tek nekoliko godina poslije, u školskom stanu u Sibinju (kamo je 1946. premještena moja mama) pregledavajući kutije s preostalom tatinim i našim knjigama, naišla sam na album i kutiju s knjigama. Od svega ostala je tek četvrtina, jer su za svake premetačine ponešto odnjeli. I knjige i kutija

bile su pljesnive. Otvorila sam kutiju, a marke su bile slijepljene i vlažne. Misleći da činim dobro premjestila sam marke u najlon vrećicu.

Tijekom kasnijih godina u nekoliko navrata pokušavala intervenirati u toj vrećici i baviti se onim što je u njoj bilo zbijeno u gvalju. Svaki puta sam odustala. Protrnula sam pri pomisli na nemili događaj. Slike premetačine javljale su se u svim pojedinostima i neka posebna odbojnost sprječavala me. Čak se i neki pljesnivo-ustajali zrak dizao iz tog zamotuljka. Cijelim tijelom podilazili su me žmarci, a u glavi mi se nizale slike uništavanja naše imovine, naših intimnih predmeta, naše ljubavi...

U toj vrećici, gvalja od maraka dočekala je i 1991. našu slobodnu demokratsku Hrvatsku.

Kupila sam dva nova albuma i za svoja dva unuka od prvog dana naše slobodne države, naših novih nadanja, kupovala po dvije marke, za Luku i za Jana (tako se zovu moji unuci), ali snage i volje da se posvetim gvalji u vrećici, nikad nisam našla.

1994. teško oboljeh. Kolega Joža Močnik, profesor tjelesnog odgoja, pčelar i filatelist opskrbljivao me propolisom, što mi pomagaše u podizanju naorušene zdravstvene otpornosti. Iznenada mi je sinulo da će on jedini biti u stanju pregledati i baviti se onom "gvaljom" našeg djetinjstva. On ne zna povijest te gvalje. On će sigurno svojom strpljivošću sortirati ono što se još (nakon 50 godina) dade spasiti. Darovah mu vrećicu...

Čudit će se zašto su marke tako nemarno ostavljene. Čudit će se kad na nekim markama osim poštanskog pečata nađe neke čudne tragove. Ni slutiti neće da su to pečati čavala i zakovica s cokula premetačija u našem domu. No ti su pečati daleko bezbolniji od onih koji su ostali u meni od ružnih uspomena.

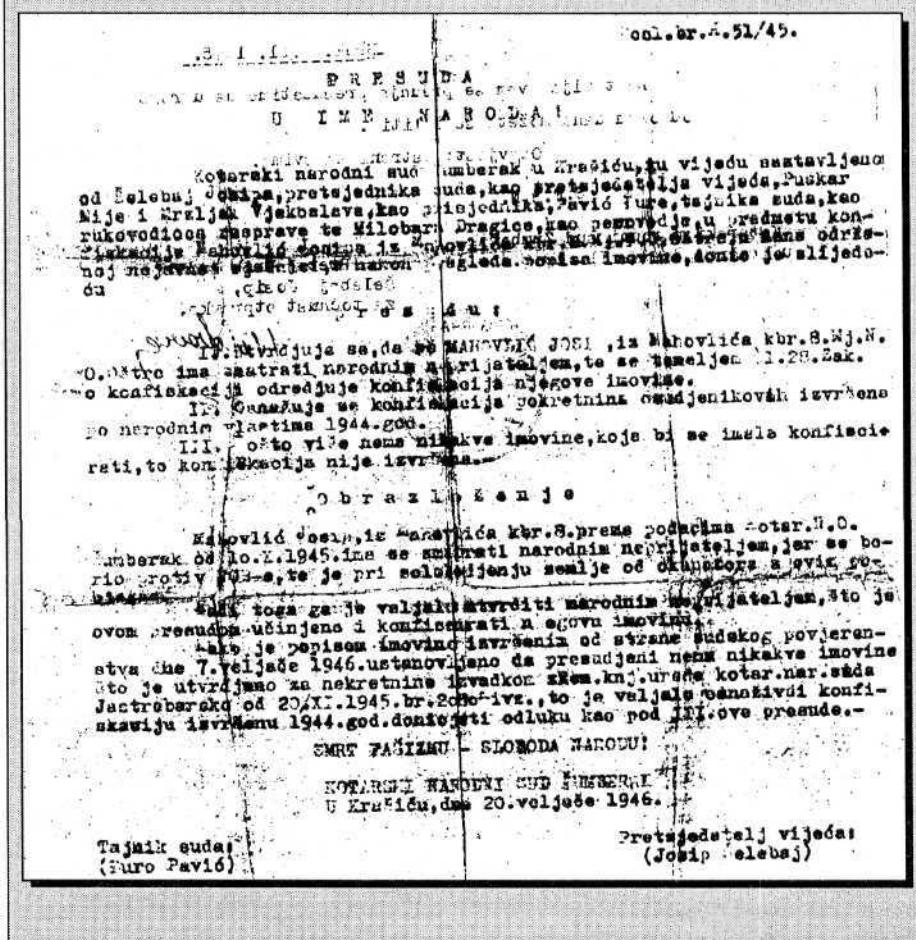
ZLOČIN NAD OBITELJI MAHOVLIĆ IZ ŽUMBERKA

Moj otac Josip Mahovlić, rođen je 1915. u Donjem Oštrcu, Žumberak. Živio je u brojnoj seljačkoj obitelji na Žumberku, gdje je završio i pučku školu. Nakon škole živi s roditeljima, a 1939. mora u vojsku Kraljevine Jugoslavije, koju je služio u Bihaću do početka 1941. U Žumberku živi od ožujka 1941. do rujna 1943., kad odlazi u Karlovac u Hrvatsku vojsku (Domobranstvo). Nakon pada NDH, moj otac prolazi križni put, a nakon toga vraća se kući.

Ubrzo po njega i još neke susjede dolazi zloglasna "OZNA". Po riječima moje majke Bare, svi su bili zatočeni kod crkve Sv. Ivana u Krašiću. Kotarski Narodni sud Žumberka u Krašiću 20. veljače 1946. presudio je mojemu ocu Josipu, kojem se tada, kao i velikom broju Hrvata koji su služili vojsku NDH, gubi trag. Moj otac je pogubljen na nekom od stratišta vojske NDH, a možda su mu "drugovi" presudili i u obližnjoj Jazovci.

Po nalogu Suda vrši se konfiskacija cijelokupne očeve imovine. Drugovi nam tada odvoze iz kuće brašno, krumpir, grah, svinje, a mojoj majci i meni, koji sam tada imao dvije godine, ostaje samo najmanja kravica. Svake godine uz molitvu u više navrata otidem na Jazovku, te se pomolim za dušu svoga oca i svih onih sinova koji su dali živote za našu Hrvatsku.

Josip Mahovlić

Uspomene Jozu Šariću (I.)

Uskoplje u drugome svjetskom ratu i uoči njega

Kako nijedno razdoblje, nijedan događaj u ljudskom životu ne možemo promatrati izdvojeno iz konteksta vremena i događaja koji su mu prethodili, ali i koji neposredno iza njega slijede, mislim da je opravданo da iz svoga kuta, u kratkim crtama, upravo telegrafski, opišem vrijeme koje je prethodilo događajima u našoj povijesti poznatim pod nazivom "Križni put hrvatskog naroda", a to je vrijeme uoči drugog svjetskog rata i sam rat.

Stanje u Kralj evini Jugoslaviji i u godinama koje su prethodile drugomu svjetskom ratu, mogli bismo, u najmanju ruku, označiti kriznim. S jedne strane nalazila se velikosrpska hegemonija, a s druge oporba, čija je snaga svakim danom bivala sve veća. Hrvati, kao drugi narod po brojnosti, bili su ujedno i najizrazitije antirežimski raspoloženi, pa su Srbi na sve načine nastojali suszbiti svaki, pa i najmanji izraz njihove težnje za ravnopravnošću.

Dakako, takvo stanje, suprostavljenost dviju velikih politika, zrcalila se je na poseban način i u tako malom mjestu kakvo je Uskoplje, a, naravno, morala je imati utjecaja i na maloga, običnog čovjeka, ma koliko on sam zazirao od politike.

U Mačekovoj Seljačkoj zaštiti

Bez oca sam ostao veoma rano, već 1934. Bio sam tada u 4. razredu osnovne škole koja se nalazila u Uskoplju (nerijetko zvanom i Gornji Vakuf), u zgradici izgrađenoj 1895., a koja je s nužnim dogradnjima služila svojoj svrsi sve do 1993., kada je u hrvatsko-muslimanskom sukobu izgorjela. Tu činjenicu navodim zbog toga što su me kao siroče, bez oca, veoma rano učlanili u Mačekovu Zaštitu, a žandari su, kako sam rekao, pratili svaki korak ljudi koji su se i najmanje angažirali za hrvatsku stvar. Nas mladiće koji smo bili u Mačekovoj zaštiti stalno su proganjali. Sjećam se, jednom prilikom, nosili smo neke poruke iz sela Ploče u selo Bistrice. Na putu su nas susreli žandari, pa smo cedulje na kojima su se nalazile poruke, jednostavno progutali.

Mačekova zaštita imala je svakim danom sve više pristaša među mlađeži. Ogranak u mom selu Bistrici bio je veoma jak, pa su oružnici ("žandari") na sve na-

čine pokušavali dozнати nešto više o nama: koliko nas ima, što radimo, gdje se sastajemo, itd.. Jednog dana 1939. Fabijan Ivanković, Niko Jozić, Joska Budimir, Martin Jozić, Ante Herceg i ja dobili smo poziv da se javimo u žandarmerijsku postaju koja se zajedno sa zatvorom još iz austro-ugarskog doba nalazila u zgradi zvanoj Konak kod današnje tržnice. Upravo nas šestorica smo dan ranije našem župniku u Bistrici dovezli i iscijepali drva, pa su žandari, vjerojatno, čak i u jednoj takvoj bezazlenoj radnoj akciji, koja je bila, a i danas je, sasvim uobičajena, vidjeli klicu moguće zavjere i izraz snažne organiziranosti bistričkog ogranka Mačekove zaštite, tim više što su činjenicu da smo radili za našeg župnika vrlo lako mogli povezati i s organizacijom Križarska mlađež, koja je, također, u to vrijeme u Bistrici bila vrlo jaka.

Među žandarima, koliko se sjećam, nije bilo domaćih ljudi. Ako se ne varam, komandir je bio neki Stanislav Paladin, a pored njega, sjećam se i nekog žandara po imenu Paško, koji je u to vrijeme slovio kao veoma oštar žandar, a bio je odnekud iz Hercegovine. U žandarmerijsku postaju smo se javili u 8.00 sati ujutro. U početku su nam dali da cijepamo, nosimo i slažemo drva za njih, a potom su nas, jednog po jednog, pozivali na saslušanje. Pokušavali su dozнатi nešto o bistričkom ogranku Mačekove zaštite. No kad su vidjeli da ne će uspijeti u svom naumu, počeli su nam i prijetiti, te nas, na kraju, strpali u zatvor. Bio je to pravi zatvor. Morali smo se popeti jedan na drugog da bismo mogli gledati kroz prozor koji je, uz to, bio nagnut unutra. Mogući zatočenik, dakle, mogao je, ma koliko se trudio, iz toga velikosrpskog kazamata vidjeti samo -nebo.

Oko 7.00 sati navečer pušteni smo ja i Fabijan Ivanković, kao najmlađi, a ostali su, bez ikakva razloga, u zatvoru provedli cijelu noć.

Inače, u to vrijeme prvak HSS-a na našem području bio je Ante Budimirović - Lakača iz Travnika. Nadimak Lakača (ili Halapača) dobio je zbog svoje nabusitosti prema Velikosrbima. On je ujedno, pobjedivši na HSS-ovoj listi na izborima 1938., bio i narodni zastupnik za kotar Bu-

gojno. I za vrijeme NDH, koliko mijе poznato, bio je u Hrvatskojme državnom saboru, ali, isto tako, jedno vrijeme i zatočenik u Jasenovcu. Sa skupinom narodnih zastupnika HSS-a, među kojima je bio i Mirko Sančević, velepoduzetnik koji se je prije rata na području Uskoplja i Sebešića bavio eksploracijom drva, sa sinom Zdravkom, kasnije prvim veleposlanikom Republike Hrvatske u BiH, Budimirović je 1945. pobjegao u Italiju, gdje je, nešto kasnije, i umro.

Hrvatska orientacija zastupnika JMO-a

Budimirovićev zamjenik za naše područje bio je Jura Mikulić iz Podgrađa (nakon rata proglašen narodnim herojem, inače otac mnogo poznatijeg Branka Mikulića), a u radu stranke, pored njih, još su, koliko se sjećam, aktivnije sudjelovali Mujo Hamzić iz Pavić Polja, Ante Bandić iz Podgrađa, Dragutin Skoro i Blažan Baranjak iz Bistrice i dr. Mujo Hamzić je, pobjedivši na HSS-ovoj listi na izborima obnašao i dužnost načelnika općine. Dvanašnje generacije vjerojatno ni ne znaju da je upravo za Hamzićeva načelnikovanja izgrađena i zgrada općine koja je služila svojoj svrsi sve do hrvatsko-muslimanskog sukoba, kada je, kao i brojne druge zgrade, na žalost izgorjela.

Muslimani su bili uglavnom u Spahinoj Jugoslavenskoj muslimanskoj organizaciji. Prvak JMO-a na našem području bio je Hamid Kurbegović, koji je, unatoč činjenici da je bio član stranke koja je u svom imenu nosila odrednicu "jugoslavenska", također bio veliki Hrvat. Poznate su njegove brojne izjave, neke od njih sačuvane i u zapisima njegovih suvremenika, u kojima se on nedvosmisleno nacionalno određuje Kurbegović je, koliko mi je poznato, bio u prisnim prijateljskim odnosima s Antonom Budimirovićem. Njihov odnos bio je primjer skladnog života, kako su to obojica neprestano isticali, "dviju vjera u istom, hrvatskom narodu". Također, obojica su se trudili da svoje prisne veze prenesu i na svoje birače.

(nastaviti će se)

IZ USPOMENA PROF. MARICE STANKOVIĆ (IV.)

PRVI PUTA MEĐU GUBAVIMA

Zašto među gubavima? Zato, jer su kažnjnice u tome odjelu bile sasvim odijeljene od drugih. Kad sam ja u taj odio došla, bilo nas je u svemu 19. Nekada, u prvim danima logoraškog života u "Rebeki" se nalazilo i oko 80 logorašica, koje su za neizvjesno vrijeme bile odijeljene od drugih.

Većina zatočenih bile su političarke, ali uvjek je među njih bilo ubačeno nekoliko kriminalki, da im ogorčuju život svojim psovka-ma i prostotama, ali i svojim špijuniranjem jer u to vrijeme konfidenata osim kriminala i nije bilo. A pokatkad je bila u "Rebeki" ubačena i koja neubrojiva, luda osoba, samo da dani među gubavima budu još strasniji.

Kad sam ja došla u "Rebeku", onda je tu zadaču imala neka rastavljena žena Štefica Rubelli. Cijeli je dan nizala najstrašnije psovke, a pred njezinim rječnikom trebalo je čepiti uši. Vikala je histerično u svako doba dana, a i u noći su se čuli njezini krikovi. Onda, kad je među nama bila najveća sloga i mir, vikala je kao po narudži. I ništa je nije moglo umiriti. Ni lijepa riječ. Ni podmićivanje jelom. Jelo bi uzela, ali vikala je i dalje.

Iza Štefice dolazile su i druge. U "Rebeku" je dovedena neka Dragica, nazvana ministrom, jer se samo tako nazivala. Ona je bila potpuno divlja. Znala je stati na prozor i irlati sate. Nitko od komandira nije došao da je umiri, pa ni onda kad je logorašice tukla. Komandiri su sa "kruga" zlorado pratili viku i lomljavu u "Rebeki", ali maknula se nije nijedna, da bi tome učinila kraj, jer to je bilo po planu.

Iza "ministra" došla je mlada žena Ivka Kurelac, koja je sasvim izgubila živce. Hodala je potpuno gola, plakala je kroz dan i neprestaon, zvala svoj dijete, penjala se na prozor, tresla šipkama. Eto, tako je bilo u "Rebeki". Trebalo je da u ovakvim okolnostima i na prostoru od 3 m² političke okrivljence izgube žive.

Koga sam našla u Rebeki! Koje okrivljence?

Bile su tu Marija Maržić, Kaja Pereković, Miljenka Herceg, Ema Ferić, Nada Janeš, Mirjana Stropnik, Darinka Badanjek, Đurđica Krljan, Mira Vincijanović, Marija Gojanović, Seka Čop, Ivanka Puhalović i još nekoliko nevažnijih. Kasnije su dovedene Nada Perlić i Slavka Mazi.

Zašto su navedene došle u "Rebeku"? Marija Maržić već po drugi puta poradi nepopravljivosti. Kaja Pereković isto tako. Miljenka Herceg i Darinka Badanjek, studentice, poradi nediscipline, a zapravo što su bile uvjek zajedno, a to se nije u logoru trpjelo. Ema Ferić poradi kritiziranja. Nada Janeš, prebačena iz Požarevca u Požegu, došla je u "Rebeku" odmah po dolasku. Mirjana Stropnik poradi vjerske propagande. Ona je bila oduševljena članicu "Svjedoci Jehova". Mira Vincijanović, poradi nepokornosti... Ivanka Puhalović poradi brbljanja i kritiziranja. Seka Čop i Đurđa Ki-

lijan, jer nisu htjele potpisati da će suradivati s UDB-om. Isto kasnije i Nada Perlić i Slavka Mazi. No najzanimljiviji motiv bio je kod Marije Gojanović. Starica po izgledu, iako joj je bilo tek 50 godina, suha, koščata, štuljiva. Gladna, bez paketa, primitivna. Što je mogla učiniti? Zvali su je u logoru "župnikom". Zašto? Mislim da nema svećenika koji bi znao toliko usmenih molitava na pamet kao naš župnik. Cijele je dane molila, a onda opet šutjela dane i dane pred kakav veliki blagdan. I ta je žena pronađena opasnom? Ili je možda strpana u "Rebeku", jer je sestra D.C?

Kad sam ušla u "Rebeku", grunule su mi suze. Došla sam u tu stravičnu malu sobicu, u čiji prozor sa strahom gleda svaka logorašica, a ja sam je se plasila od karantene.

divno, napose onima koje su već skoro godinu dana bile u "Rebeki". Da nas još bolje ukrote, odnosno ulove u našoj nedisciplini, komandirka se koji puta sakrila u podrum i krišom gledala u nas, da li brbljamo. Dakako, da smo razgovarale, a za kaznu drugi dan nismo smjele na šetnju.

A to je bila teška kazna, jer je u sobici bilo nesnosno vrucće, a i kible su kroz ljeto strahovito zaudarale.

Što se radilo po cijeli dan u "Rebeki"? Šta su radile one, koje su već godinu dana tako živjele?

Bilo ih je nekoliko, koje su ipak imale iglu i konca pa su šivale i parale, parale i šivale. Druge su si ncrtale na krevet, poklopac kutije ili gdje bilo igru: mlin ili čovječe ne ljuti se i igrale su cijeli dan. A druge? Ili su si naizmjence pripovjedale pričovijesti ili su ležale i spavale cio dan. A još više se ležalo i sanjarilo. Crne misli dolazile su kao jato skakavaca.

Dokle će još ovdje biti?

Hoću li zdrava izaći?

A hoću li živa odatle izaći?

Jer mjerodavni su govorili otvoreno "Ako nešto bude, vaše će glave prve otići." Tako je mislio i cijeli logor. Godine 1948., kad sam ja došla u "Rebeku" u logoru se još uvjek živjelo od nade, da je preokret moguć. A što će onda biti s nama? Druge će se spasiti kako tako, a nas će zaklati ili zapaliti. U onome nesnosnom zraku, u vrućim ljetnim mjesecima u sobici, koja nije bila nikad provjetrena, a 19 se tjelesa neprestano isparivalo, crne su misli upravo kipjele, rasle, i mi smo se već vidjele raskravljene, raskomadane. Još dok sam bila u sobici sestara čula sam o prekidu F.N.R.J. sa Rusijom, o rezoluciji Informbiroa, o napadaju-ma Rusije na komunističko vodstvo kod nas.

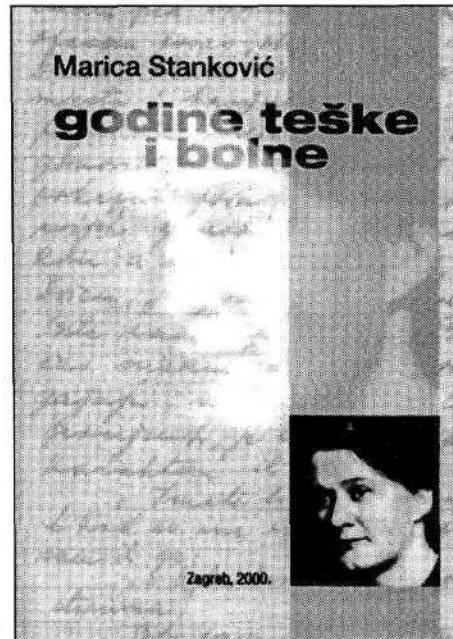
Doduše, novine su u to vrijeme bile zabranjene, ali tu i tamo došao bi ipak koji broj iz paketa među nas, dakako ne dozvolom komandirki, koje su oprezno i svestrano pregledavale pakete, već kakovom lukavosću i spretnošću. A i sada u "Rebeki" domogle smo se koji puta novina, ako bi ih koja hrabri i milosrdna ruka ostavila na klozetu, a naše ih našle. Tad bi se kao mahnile bacile na njih i čitale odozgo do dolje svaki redak.

"Slova, slova, samo da nešto čitam" vapile su jedne intelektualke, željne vanjskoga izgleda slova, a kako ih je tek sadržaj zanio.

I upravo ti rijetki novinski izvještaji unijeli su nemir u našu sobicu.

* * *

NAPOMENA UREDNIŠTVA: S obzirom na to da su u međuvremenu uspomene prof. Marice Stanković objavljene kao knjiga, pod naslovom *Godine teške i bolne* (Glas Končila, Zagreb, 2000., 123 str.), daljnje objavljuvanje u našemu mjesecačniku postaje suvišno, jer su uspomene time postale dostupne zainteresiranim. Stoga ovim nastavkom prestajemo objelodanjivati uspomene Marice Stanković.

Ali Marija Maržić prišapnula mi je na uho: "Nemojte plakati, jer kako će to djelovati na osiale, na mlade, koje već tako žive godinu dana."

Otrla sam brzo suze.

Što su radile te djevojke gotovo godinu dana u toj sobiti u II. katu? Ništa! Štampa im je bila zabranjena kao i svaki posao. Dnevno su išle na šetnju po jedan sat, a šetale su onda, kad nikoga nije bilo na krugu. A kad bi slučajno koja logorašica ipak prolazila kraj njih moralje je gledati u pod ili okrenuti glavu. Svaki, i najneviniji pogled kažnjavao se samicom, koji kret ili riječ i samicom od 14 dana. Koje onda čudo, da su nas se žene bojale, da su bježale od nas kao od demona, i kad bi nas slučajno na hodniku srele, prgnule su glavu i okrenule je k zidu.

A ni mi nismo kod šetnja smjele međusobno govoriti. Kad bi se komandirka kod šetnje malo maknula ili okrenula se, rekle smo si koju riječ. Ta pogled je preko zida otkrivaо nešto tako divno. Plavi bregovi, kućice na brežuljcima, obrisi Požege, sve u cvatu i zelenilu, to je bilo tako

GODINE TEŠKE I BOLNE

Pod naslovom *Godine teške i bolne* objavljeni su zapisi sestre Marice Stanković o njezinu životu na robiji u Slavonskoj Požegi. Ako se temeljito pročita, ostaje gorak okus saznanja što su sve žene prošle u tom paklu. Ocrтava se grčevita borba da se sačuva dostojanstvo, dok se naslućuje neprestani pritisak da se ponizi ženu i slomi vertikala duha i rodoljubilja. Kroz redke koji se s lakoćom čitaju, svaki događaj rasvjetjava treperenje Marićine nježne naravi i zbumjenost u paklu kojeg je izmislio novi sistem boljševizma.

Ali, tko je bila Marica Stanković? Moramo se prisjetiti da je ona dugogodišnja pročelnica u katoličkoj akciji u društvu križarske organizacije koja izrasta iz krila Hrvatskog orlovnstva. Pisala sam o Marici u našem Zatvoreniku pod naslovom *Marića Stanković - četrdeset godina kasnije*, što je tiskano 1997. u 68. broju na str. 43.-44. Mislim da sam tada donekle osvijetljila Marićinu gorčinu koja se nazire iz njezinih logorskih zapisa, jer je Marica navikla na pažnju od onih kojima je pružala svoju vedrinu i ljubav, koje je vodila u više sfere putevima mladosti i vedrine. Ali susret s realnošću zatvora, presude i robije, prepriječio je taj put i bacio tu lepršavu dušu u sivu svakodnevnicu, gdje se njezina duša počela povijati pod naletima grubosti i ponižavanja.

Marica oštro zapaža (a kako i ne bi, kad je pedagog po struci), svaku promjenu u životu logorašica. Analizira posljedice i uzroke. Ona je ustrašena prepelica, jer se boji posljedica logora. U strahu je, jer nešto je došlo što nikad nije očekivala, kako i sama moli: "Bože, koji si svetog Petra, apostola, oslobodio okova i izveo ga živog 1 zdravog iz tamnice, skrši okove ovih Tvojih službenica koje su u sužanstvu i po dobroti svojoj udjeli im oslobođenje po Kristu Gospodinu našem, amen." Veli, "ni ta molitva nije me svaki put umirila, premda sam znala da je sve u Božjim rukama."

Piše: "U sobi br. 5 u koju sam došla bile su časne sestre milosrdnice Nenada, Hubertina, Karitoza, Florentina, Verena i

Piše:

Kaja PEREKOVIC

Bernardina sv. Križa, Svetislava i Felicitas i dvije sestre Maloga Isusa Teofanija i Brigita. Bila je tu i jedna Ruskinja, časnica Tajzija." I dalje veli: "Svevišnji mi je dozvolio da uđem u taj krug, da se mogu srediti, priviknuti, pripraviti na teže, jer moja spremnost na patnju nije bila nikakva. U karanteni sam često plakala, teško mi je bilo. Sve me je vrijedalo, sve mi je bilo strašno. Od onoga prostatačkog 'ti', kako su milicajke oslovljavale, ne samo mlađe, već i starije logorašice, pa do zahoda. Kad sam prvi put ušla u opisane zahode, plakala sam neutješivo i nitko me nije mogao umiriti. A sad kad sam došla u sobu br. 5, među časne sestre, izgledalo je da sam došla među anđele."

Nu, nešto kasnije zapisat će: "Ipak je ta sobica bila neka vrst izolacije, pa logoraški život kroz tri godine ostavio je svoj pečat na dušama sestara. Mislila sam da će u njima naći mučenice koje se dnevno sasvim svjesno žrtvuju za Boga i Hrvatsku, a našla sam slabe, nervozne, razdražljive žene koje su dosadile jedna drugoj, svadale se međusobno, pravile si međusobno male pakosti. Kao da su izgubile smisao za pravu svrhu patnje. Sve je bilo u njima izgrženo, izjedeno, prevrnuto. Nitko ih nije spremao za ovakav život, one nisu znale živjeti izvan svoje redovničke zajednice. Mene je to u početku vrlo čudilo i činilo mi se nemoguće za redovnicu. Dakako da nisam mogla tada razumjeti da logoraški život u duši, u čovjeku sve polako otupljuje, sve plemenite strane u čovjeku gasi, sve zdravo uništava, sve idealno ruši. Mi smo se svi spremali na patnju, na rastarke, gubitak slobode, ali nismo bili spremni i pripravni na vrijedanje, ponižavanje, strah, neprestanu živčanu uzburkanost i napetost, na to nitko nije dovoljno spremna, a časne sestre manje od ostalih žena. Te su dobre sestre ne samo bile pune očaja i malodušnosti, nego su i mrzile, čeznule za osvetom."

Ovo me čudi me, jer ja to nisam zapazila. Međutim, odlazak u Rebeku sestra Marica ovako opisuje: "Pokupila sam svoje stvari u zavežljaj deke, kad sam to jedva nosila preko kruga, prouzrokovalo je glas da idem u 'Rebeku'. Ja sam puzila po stepenicama, više mrtva nego živa, puna straha pred životom u 'Rebeki'. Žalim za sestarskom sobom. Sve sam sad sestre gledala u drugom svjetlu i sve su mi postale drage. I nervozna Verena, koja se stiskala u svom kutu kraj 'bunkera' hrane koju nije s nikim dijelila, a neprestano je mrmljala krunicu. I brbljava Karitoza koja je čučala na svom krevetu i pratila što se događa u krugu. Bila mi je taj čas draga i svjetla stara Benediktina kojaje čitav dan mrmljala i svaki čas bila spremna na svadbu. I Svetislava i Felicitas, koje su također često remetile mir i žestoke nacionalističke Nenada, Florentina, Brigita i Teofanija. I bezbojna Hubertina. I Tajzija, starija iz Ukrajine. Sve su mi bile drage, a koga će naći u 'Rebeki'? A tamo je bila mlada žena, Ivka, koja je sasvim izgubila živce. Hodala je podpuno gola, plakala je po cijele dane, zvala svoje dijete, penjala se na prozor i tresla šipkama. (Riječ je o Ivki Kurelac, op.K.P.)

Bile su tu dvije kriminalke koje su po čitav dan psovale i govorile najgnjusnije prostote, samo da 'političarkama' što više zagorče život. U 'Rebeki' sam našla Mariju Maršić, Kaju Pereković, Miljenku Herceg, Nadu Janeš, Darinku Badanjak, Miru Vincijanović i druge. Seka Čop i Đurđa Kiljan dospjele su u Rebeku jer nisu htjele podpisati suradnju s UDB-om."

Marica je plačljivo ušla u Rebeku. Iz čitavog njezina sjećanja izbjiga strah: "Dokle će ovdje ostati? Hoću li zdrava izaći? I hoću li živa odatle izaći?" A taj strah i malodrušje, ta strepnja pred grubošću milicajki, taj život uplašene intelektualke i duboke vjernice smućivao je mlade logorašice jer, što očekivati od drugih ako se jedna Marica Stanković savija pod teretom logorske torture. Nu, glavni stožer na koga se u logoru oslanjao naš naraštaj logorašica bila

je Vlasta Arnold, svjetla suprotnost od plačljive i poput srne zaplašene Marice.

Sjećam se jednoga zajedničkog boravka s Maricom u samici. Ja sam već bila u samici četiri dana kad su poslali Maricu. Narančno, bilo mi je neugodno s njom u takom prostoru dijeliti tvrdi ležaj na betonu, ali i kiblu, što se nije moglo izbjegći jer nas nisu puštali u klozet. Vrijeme nam je protjecalo u molitvi i razgovoru. Bila je to prilika pročistiti dušu i razgovarati o vremenu koje je naša stvarnost. Čitav naš razgovor tekao je u strepnji, kako sve to proći i i sačuvati, ne samo dušu, već i nacionalni ponos. Ne znam jesmo li stigli sve prepričati, ali znam da je Marica bolno nosila križ grubosti. Mislim da sam ovom prilikom nešto drugačije govorila o Mariji Maržić nego ju je doživljavala Marica. O tome najednom mjestu piše, na str. 60.: "Na jesen 1949., kad Hećimović još nije bio službeno pomoćnik, ali je logor poznao, dolazio na ispitivanje i angažirao, odnosno pokušao organizirati neki proces po kom bi se vidjelo da u logoru ima vrlo opasnih žena, političarki i buntovnica... Odvedene su na zagrebačku UDB-u Maca Orešković, Marija Maržić, Kaja Pereković, Nada Miškulin i još neke. Te su djevojke, osim Mace Orešković, bile mjesecima zlostavljane u Savskoj cesti, napose Nada Miškulin. Hećimović, kad god je htio nešto splesti, uplitao je Vlastu Arnold, spominjao mene, napose moje dopisivanje s Nevenkom, kao teško zlodjelo, zauzimao se za moje poglede i dospio čak sasvim zbumjenom učiniti inače tako čestitu i dobru Kaju Pereković, ipak mu nije uspjelo ništa. Kaja je u trenutku slabosti dala neke izjave o Mariji, za me je tek rekla da imam svoj krug i da zaista jesam klerikalna, no više od toga, ništa. Ali, to je bilo samo živciranje. Vlasta je osuđena na 19 godina kao dužnostnica Ženske loze. Nikada ta žena nije zajaukala. Nisam kod nje zapazila ni jedan znak slabosti, pa ni uzmaka, ni suza. Vlasta je uvijek kao vjernik, na najvećoj visini. Jednostavna, puna optimizma, kad god nekako malo nerealnog, ali u nutrini pravoga kršćanskog, žena hrabra, jaka, neslomiva - to je Vlasta."

Na stranici 67. Marica spominje veliki utjecaj i pritisak Hećimovića i preodgojiteljice Ružice Devčić iliti "Baba Roge", kako su je zvali malodobnice, na mlađe

logorašice. Nastoji ih se preodgojiti. Ona piše o "mladim socijalistkinjama", spominje prof. Jelku Benešić i njezinu duševnu bol.

Zabrinuta govorit: "Uz nju su u toj skupini bile Višnja, Nada (?), Nada, Marijana, Ljubica itd. Ne mogu ne spomenuti kako je Jelka došla u to društvo. Vrlo plemenita i fina gospođa, iz poznate obitelji, preko 40 godina stara. Devčićka ju je htjela preodgojiti, no nije uspjela, ali je to učinio Hećimović. Upitala sam ju: Jelka, što je to s vama? Strašno, strašno, zvao me onaj vrag, lucifer (Hećimović). Bio je strašan. Htio me je lupiti i psovao mi Boga. Molite za me da izdržim! To sigurno nije bilo posljednji put. Neko vrijeme iza toga opet sam je vidjela. 'Jao', stenjala je ona, 'Hećimović je vrag, vrag! Molite da izdržim. Popuštaju mi živci. Jučer je malo trebalo da se nisam objesila.' Pa kad je Jelka Benešić, bivša dužnostnica Ustaške ženske loze, tako podlegla uplivu sa strane Hećimovića, kako ne bi druge, mlađe djevojke.

A ti "mladi socijalisti", mezimčad Devčićke, nisu baš bili tako bezazleni, veli Marica. Na stranici 65. piše: "Logor je dobio drugo lice. Mjesto pada, odstupa, izdaje. Mjesto sumnje u čovjeka, u čovjeka koji pati s tobom.... Međutim, dolazio je sve veći priliv kriminala, pa je i poradi toga logor poprimao drugo lice." Sve više se psovalo. Marica je vrlo kritički pisala. Nije niti sebe štedjela. Priznaje svoju maledušnost, posrtanje u vjeri. Veli: "*Mene politički ili nacionalni razlozi ne privlače mnogo, premda dosljednost u načelima cijenim.*" Na stranici 64 piše: "Pet godina, mnogo je to. One su htjele vjerovati, one su se nadale dobru, ali pet godina je prošlo i sve je isto. Iz dana u dan, podkraj 5. godine tamnovanja, idealizam je stao padati, vjera je stala slabiti, ni otkud kakvih vidiča." Kad opisuje samicu u kojoj je bila u podkrovju, iz njene duše jeca očaj i strah. U beznađu vapi sv. Josipu za pomoć: "O sveti Josipe, budi kavalir, izbavi me odavde."

Citiram njezine riječi: "Kroz malu četvorinu na krovu gledala sam komadić plavog usijanog neba. Po noći se u toj četvorini našla po koja zvijezdica. Kako su bile poznate i drage, drage kao prijatelj, kao ukućan; ali, kroz taj kvadrat video se

dimnjak iz kojega se neprestano vijao bijeli plamen. Taj mi je dimnjak izjeo živce. Vidjela sam ga u ognju. Čula sam svoje vriskove užasa, vidjela goruće grede, svoju samicu u plamenu. Plamen mi je zahvatio odijelo. Ja gorim - vičem, hropcem, bacam se na krevet, sve se kovitla u tom plamenu i, konačno, - vidim svoj leš nagaren, crn poput uglja, čađav i strašan. Sveti Josipe, strahu zlih duhova, pomozi. Moje srce lupa od uzbuđenja. U glavi mi lupa od straha. Uza sve to ijedan mišić mi dolazi u posjetu, pa noću, za ono nekoliko sati što bih, zbog vrućine, mogla zaspasti, on glode, gricka, skače. O, sveti Josipe, odvedi tog mišića jer је sasvim izgubiti živce. Ali mišić dolazi noć na noć i na kraju mi nije više smetao. Ali smetalo me sve drugo. Na momente mi se činilo da gubim prisutnost duha, da ludujem, da padam u ludilo. Čas bih pjevala, čas bih plakala. Čas sam bila u normalnom stanju, čas u depresiji.

Pa dokle će tako? I kamo to vodi? Jednoga dana dolazi komandirka i veli: 'Ajde ti, 'stara', i ti, Behunek, spremite stvari.' Opeta trpanje u zavežljaj, putem kroz hodnik gubim neke stvari. Iz susjednih samica dovikuju mi, opominje Vlasta: "Ne zaboravi kod kuće kazati da stanujem u 'Hotelu Plitvice' (njena je samica bila uz rezervoar za vodu koji se punio pumpom i utokom voda je žuborila, jedna djevojka nazvala je to vodopadom)."

Iz Matičinih zapisa može se dobro razabrati da je vrlo dobro oslikala život u tom mučilištu. Ima situaciju koje plastično ističu upornu borbu da se ostane uspravno unatoč svakodnevnim pritiscima "odgojitelja" da pokolebaju mlađe duše. Teže je bilo podnijeti pritiske rušenja duhovne vertikale, no što su bila fizička iscrpljivanja na teškom robovskom radu na Lonjskom polju i autoputu. Nitko ne može bez grižnje savjeti osuđivati "mlade socijalistkinje" koje Marica spominje da su sirotice u nekom času popustile. Kad vidišmo kaku je duševnu muku prolazila i sestra Marica, a bila je sasvim izgrađena intelektualka i vjernica. Preporučam da se knjiga pročita.

U JUGOSLAVIJI VLADA NEPRISPODOBIVO POOŠTRENI FAŠISTIČKI KURS!

(Crna knjiga o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj, Zagreb, 1999.)

Skoro će dvije godine, da je Postulatura bl. Alojzija Stepinca objavila *Crnu knjigu o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj* (Zagreb, 1999., LXXXIV + 72 str.). Knjigu je priredio, uvod napisao i bilješkama popratio dr. Juraj Batelja, dok sam pisac (možda pisci?) spisa, koji je dovršen najvjerojatnije u kasno proljeće 1946., nije poznat, ali - kako ističe priredivač - svakako pripada crkvenoj hijerarhiji. U postupku protiv zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca, spočitnuto mu je da je on taj spis dao poznatomu hrvatskom književnom kritičaru, katoličkom laiku prof. Ljubomiru Marakoviću, da ga prevede na francuski, kako bi ga se lakše učinilo dostupnim inozemnoj javnosti. Optužba je tvrdila, da je Maraković priznao kako je nadbiskup spis davao na uvid stranim diplomatima akreditiranim u Jugoslaviji.

"Antifašisti" krvavih ruku

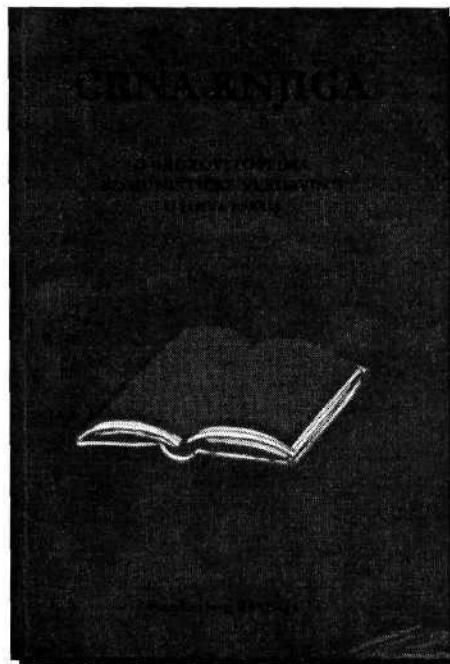
Knjiga je podijeljena u tri dijela. Na kraju prvoga, autorskog dijela, priredivač donosi i svjedočenje Dure Marica (iz 1951.), svećenika đakovačke i srijemske biskupije, o mučenjima kojima je bio povrgnut prije nego što je izведен svjedočiti, kako su vlasti predviđale i željele, protiv nadbiskupa Stepinca. Drugi dio predstavlja spis pod naslovom *Crna knjigu o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj*, dok treći dio nosi naslov *Tabelarni prikaz stradalih svećenika, redovnika i redovnica te pripravnika za crkvene službe*.

U uvodnom eseju priredivač uspoređuju hrvatsku *Crnu knjigu*, stariju, ali nepoznatu i hrvatskoj javnosti, i širom svijeta poznatu *Crnu knjigu komunizma*, koju je 1997. objavila skupina inozemnih, većinom francuskih povjesnika. Prvi je dio posvećen nezaobilaznoj francuskoj knjizi, kojoj Batelja prigovara ponajviše to, da posve zanemaruje žrtve komunizma u Hrvatskoj i uopće na području bivše Jugoslavije, pa je hrvatska *Crna knjiga* u neku ruku komplementarna francuskoj, s tim da valja napomenuti, da je ona pisana u okolnostima i u vrijeme kad mnoga stradanja još nisu bila poznata ili nisu bila dokumentirana. Pritom sam priredivač, poz-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

vajući se na francusku *Crnu knjigu*, prema kojoj je u komunističkom progonu Katoličke crkve u Španjolskoj ubijeno 13 biskupa, 4184 svećenika i svećenička pripovavnika, 2365 redovnika i 283 redovnice, podsjeća kako su u tim zlodjelima nemali udio imali i komunisti podrijetlom iz Hrvatske. Tako se Ivan Krajačić - Stevo, u svakodnevnom životu "i inače kriminalac", blizak suradnik Josipa Broza i ministar unutarnjih poslova NR Hrvatske, hvalio kako je u španjolskome građanskom ratu "poklao stotine svećenika".

Sam spis podijeljen je u tri glave. Nakon kratkog uvida, koji jasno upućuje na to, da je spis bio namijenjen i širim krugovima, a nazivanje komunističke tiranije, kojoj su sami komunisti tepali kao "narodnoj demokraciji", imenom *demonkracija*, otvara da *Crna knjiga* nije prošla bar bez Stepinčeve redakture, slijedi prvo poglavje pod naslovom *U Hrvatskoj nema osobne slobode, ni slobode od straha, ni slobode tiska, ni slobode govora ni zbora ni udruživanja*. U njemu se sastavljač dotiče i Križnoga puta, navodeći niz strašnih primjera, ali ujedno ističući kako se "pot-

pun martirologij hrvatskog naroda iz ovog doba komunističke strahovlade neće nikad moći sastaviti" (Stepinac će 2. lipnja 1946. novoimenovanoga papinskog nuncija u Jugoslaviju, mons. Josepha Hurleya izvijestiti, da se računa kako je pobijeno oko 200.000 Hrvata!).

Jugoslavija, a s njom i Hrvatska, obične su sovjetske gubernije

Glavninu ovog poglavlja ipak čini ukaživanje na primjere posvemašnje neslobode pojedinca i naroda. Jugoslavija, a s njom i Hrvatska, obična je sovjetska gubernija, pajje posve normalno dajedno jugoslavensko ministarstvo traži žurnu posiljku željeznog materijala iz industrije Jesenice, a da sovjetski šefjugoslavenske industrije to uskrati. (Inače, ime toga jugoslavenskog posilnog se ne spominje, pa je možda korisno ovdje podsjetiti, da je do travnja 1946. ministar industrije i predsjednik Privrednog savjeta bio najpoznatiji "hrvatski antifašist" - jedan od prvaka boljševičkog pokreta u Hrvatskoj, Andrija Hebrang.)

Drugo poglavje nosi naslov *U Hrvatskoj nema slobode sudstva*. U njemu se upozorava na potpunu instrumentalizaciju pravosuđa, koje je stavljeno u funkciju ostvarenja ciljeva komunističke partije (analognog kasnijoj legendarnoj Titovoj izjavi o sudcima i zakonu, kojim je bilo blisko i Tuđmanovo) uvjerenje da sudovi moraju provoditi državnu politiku, a na što nas je nedavno epigonski podsjetio i general-bojnik Stipe Mesić, rekavši kako novi državni odvjetnik ima provoditi politiku koja je pobijedila 3. siječnja). U Jugoslaviji, ističe *Crna knjiga*, instrumentalizacija pravosuđa, u kojem javni tužitelj ima neobično velike ovlasti, a koje je donijelo desetke tisuća drastičnih osuda na brzu ruku i bez zakonita postupka, predstavlja jedan od zaglavnih kamenova novog sustava. Načelnik zakonodavnog odjeljenja Ministarstva pravosuđa, dr. Aleksandar Goldštajn (kasniji predsjednik Savezno-ga vrhovnog suda, profesor zagrebačkoga Pravnog fakulteta i, dakako, akademik JAZU) oštro je ukorio "neke naše škоловane pravnike", koji bi htjeli daje sudstvo potpuno neovisno od zakonodavne i izvrš-

ne vlasti, ističući posve jasno: "Ne može se dogoditi u narodnoj državi, da se narodni sudac nađe na suprotnoj strani od onoga što je narod opetovano puta nedvoumno izrazio."

Treći dio *Crne knjige o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj* nosi naslov *U Hrvatskoj nema slobode savjesti ni vjeroispovijesti*. Za takvo se stajalište navode brojni primjeri, koji iz današnje perspektive mogu izgledati škrti i nedovoljno rječiti, ali bi u ono vrijeme nesumnjivo predstavljeni atentat na poredak. Razumije se, da je tadašnjemu crkvenom vodstvu, a i običnomu puku, nesumnjivo bilo jasno, da komunizam nije samo ateistički, nego i antiteistički. Kasnije prividno ublažavanje otvorenog neprijateljstva prema vjeri i Crkvi samo je mimikrija, kao što pokazuju i dokumenti koje, uostalom, u posljednje vrijeme objavljujemo na stranicama ovog lista, a koji i desetljećima nakon svjetskog rata odišu otvorenom mržnjom na Crkvu.

"Neprispodobivo pooštreni fašistički kurs"

Crna knjiga završava osvrtom na izbore za jugoslavensku Ustavotvornu skupštinu, koji su bili sve prije nego tajni i slobodni (major OZN-e, **Zdenko Štambuk**, na ponos zemlje i naroda, kao član tzv. časnog suda Društva književnika, među najzaslužnijima je za ponižavanje i izopćenje desetaka hrvatskih književnika iz javnog života, nije se ustročavao zaprijetiti da će onaj koji ne izide na izbore jednostavno nestati!). Završni redci, pod naslovom *Na kraju*, ne ostavljaju nikakve dvojbe o naruvi jugoslavenskoga komunističkog režima: "Nova tamnica u kojoj vlada neprispodobivo pooštreni fašistički kurs".

"Započelo nas je hvatati očajanje, jer smo bez izgleda za pomoć oslobođenja izvana. (...) Naš vapaj u smrtnim mukama upravljen je zajednici međunarodne obitelji. I mislimo, da se s pravom možemo nadati i očekivati pomoć". Nažlost, ta su nadanja bila uzaludna. Churchill je dobro znao, da on ovde ne kani živjeti. Takozvani demokratski Zapad ni tada nije htio shvatiti odnos hrvatskog naroda prema jugoslavenskim komunistima, koji za crkvenog sastavljača *Crne knjige* nije dvojben: "Od vlastodržaca u Jugoslaviji nije nitko legitimiran govoriti u ime hrvatskog naroda!" A eto, današnji "antifašisti" svoj bi legitimitet gradili upravo na krvavim pobjedama iz toga mračnog vremena..."

UROTA NEČASTIVOGLA

(Fra Julijan Ramljak: *Nečastiva urota II.*, vi. naklada, Drniš, 2000.)

Kad je 19. listopada 1947. uhićen u župi Gradac (kod Drniša), a onda nakon tzv. suđenja pred narodnim vlastima poslan na izdržavanje skoro dvadesetljetne robije, franjevac Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, fra Julijan Ramljak, vjerojatno se bio pomirio s tim, da se možda nikad više ne će vratiti na župu, nego da će njegove zemne ostatke u horizontali iznijeti iz memljive starogradiške robijašnice. A ipak je 5. travnja 1962. doživio izlazak na ograničenu slobodu: ograničenu, jer ne može biti slobodan pojedinac koji pripada neslobodnu narodu. Na toj je ograničenoj slobodi fra Julijan župnikovao u Studencima kod Imotskog, u Stankovcima kod Drniša, pa onda u Promini, odakle su ga, skupa sa župljanima, 17. rujna 1991. protjerali četnički razbojnici, koji se sada, eto, uz obilnu političku i materijalnu potporu "demokrata" vraćaju na mjesto svoga zločina, ne bi li opet poslužili kao kvasac "bratstva i jedinstva".

Dočekavši, unatoč uroti nečastivih sila, obnovu hrvatske države, fra Julijan Ramljak je svoje suđenje i tamovanje opisao u knjizi *Nečastiva urota*. Sada je, u knjizi od 104 stranice, objavljenoj u vlastitoj nakladi u Drnišu (na koricama je kao mjesto izdanja naznačen Visovac), pod naslovom *Nečastiva urota II.*, donio i opaskama popratio dijelove svoga redarstvenog dossiera, kojega je pod br. 12260 dne 15. listopada 1947. otvorio II. Otsjek UDB-e za Dalmaciju, predlažući da se "uhapsi i stavi pod istragu Ramljak fra Julijan, župnik u selu Gradcu, kotar Drniš, rođen 5.XI.1919. g. u Siveriću, kotar Drniš, svršio franjevačku gimnaziju u Sinju, a bogosloviju u Makarskoj", jer da se tijekom rata ("okupacije") osjećao ustašom i rovario protiv NOP-a, a po "oslobodenju" je "zauzeo jednak neprijateljski stav u odnosu prema svemu što je narodno".

Tvrdeći daje fra Julijan neprijateljski raspoložen "prema svemu što je narodno", pisac ovog pamfleta, šef II. UDB-ina odsjeka za Dalmaciju, Mirko Rončević, nije uočio proturjeće s tvrdnjom svega nekoliko redaka niže: da fra Julijan Ramljak, iako mlad svećenik, zbog svoje aktivnosti i ozbiljnosti u vršenju svećeničke službe, kod naroda uživa ugled. Taj ugled i utjecaj priznavat će mu i udbaška izvješća pisana idućih godina u Staroj Gradiški. U nekim od njih će se, ističe pisac knjige, objekt tamošnjega "preogađa", uvelike i pretjerivati pri opisu nepokolebljivog otpora prema "odgajateljima", sve sa svrhom da mu se oteža položaj i osujete molbe za pomilovanje koje bi tko napisao u fra Julijanovu korist.

Utoliko raščlamba udbaških izvješća, koju je poduzeo fra Julijan Ramljak, predstavlja važan prilog za utvrđivanje tehnologije rada jugoslavenske komunističke službe sigurnosti, a vjerojatno će pripomoći i rasvjjetljavanju uzroka i motiva nekih krupnih netočnosti u redarstvenim dossierima. Jer, reklo bi se da su nepreciznosti i kod navođenja nekih lako provjerljivih činjenica i okolnosti prije "nepreciznosti", dakle, svjesno, s određenim ciljem podmetnute dezinformacije. Koji su ciljevi bili posrijedi, trebat će utvrđivati od slučaja do slučaja.

Redarstveni dossier fra Julijana Ramljaka, bar onakav kakav je njemu postao dostupan nakon uspostave hrvatske države, broji 118 stranica, a okončava u travnju 1990., svega nekoliko dana prije demokratskih izbora, kad je ocijenjeno da Julijan Ramljak zbog strosti i bolesti više ne pokazuje onu nekadašnju aktivnost. U tom trenutku njegov dossier ima drugi broj: 83552, s naznakom "I. linija".

Fra Julijan je neke od tih 118 stranica donio i u faksimilu i u prijepisu, ne dirajući i ne skrivajući imena udbaških pouzdanika iz drniškoga i imotskoga kraja (kao što se u posljednje vrijeme uobičajilo, valjda iz "pomirbenih" razloga), te je tako objavljene dokumente komentirao. Bilo bi svakako bolje, da su ti komentari iscrpniji, jer je upravo njihova sažetost glavni nedostatak knjige. U zemlji poput Hrvatske, u kojoj se za svega nekoliko godina uspjelo zaboraviti jugoslavenske komunističke zločine, nije dovoljno mlađim naraštajima kazati kako je deugtanito, ispod časti polemirizati s udbaškim lažima. Upravo radi tih naraštaja, te je laži potrebno sustavno i temeljiti razotkriti, a njihove tvorce prokazati i osramotiti, jer se oni, čini se, svoje prošlosti – i našom krivicom - ne srame dovoljno, ako se srame imalo...

FRA JULIJAN RAMLJAK

NEČASTIVA
UROTA
II

4755

Visovac
2000

EVO ME, GOSPODINE!

(Misli nad odrom sestre Teofanije, Ane Radoš i Ladislava Lazara)

Pred samu Novu godinu umrla je naša draga sestra **Teofanija**. Bila je časna redovnica Malog Isusa, a živjela je svoje zadnje dane u samostanu Sv. Obitelji u Dubrovniku. Zadnji put sam je posjetila u jesen prošle godine. Iako je teško koračala i oslanjala se na štap, duh joj je bio vedar. Ona je vrlo prisebna. Posti puno, iako joj srce strepi zbog dnevnih događanja koji postavljaju pitanje zašto i odakle?

Teofanija je odvjetak kraja u kojem se vječno živjelo u siromaštu, ali i zbog čega se kalio značaj. Rođena je u Medovu Dolcu u blizini Imotskog. Osobnom odlukom otisla je u samostan gdje je kao redovnica širila ljubav, a kao Hrvatica po rođenju čvrsto se bori za pravo slobode. U teškim danima kad započinje vrijeme bezboštva pod komunističkom vladavinom Tita i partizana, Marija Žaja - naša draga sestra Teofanija, potaknuta Kristovom zapovijedi da ljubimo i pomažemo svoje bližnje, pruža materijalnu pomoć za ranjenike i izopćenike križare i one koji se skrivaju od bjesomučne osvete prema svima što su bili pripadnici vojnih jedinica iz NDH.

To djelo milosrđa dovelo je sestruru Teofaniju pred tzv. Narodni sud koji ju osuđuje na dugogodišnju kaznu robije uz prisilni rad. Proživjela je Teofanija teške godine u robijašnici Sl. Požega, a Marica Stanković u svojoj knjizi "Godine teške i bolne" na str. 22 iz svojih sjećanja veli: "...i žestoke nacionalistkinje Nenada, Florentina, Brigitu i Teofaniju". No, ovo tek usput priponjem, jer svi se mi sjećamo Teofanije koja nikad, ni pred kim nije zatajila svoju vjersku i pripadnost hrvatskom narodu. Svoj robijaški križ je ustrajno nosila, iako često puta upitno: "Gospodine dokle ćeš iskušavati našu snagu i ljubav?"

Izlaskom s robije, nakon izdržane kazne i teških izolacija u posebnim samicama, ova Božja redovnica nije skinula svoj redovnički veo nego se vraća u svoju zajednicu, gdje će nastaviti živjeti u ljubavi i razumijevanju svojih redovničkih sestara. Dugo godina radi u Domu staraca u Dubrovniku. Njezina neiscrpna ljubav širi

dobro svima koji su ljubavi potrebni. Poglavarice su ju poštivale i cijenile. U danima kad se zdravlje sve više troši i snaga napušta logorom i nevoljama ispaćeno tijelo, duh ostaje jak. Kad više ne može biti korisna radom za zajednicu, ona duge sate ostaje u kućnoj kapelici, šapćući Isusu svoje molitve za druge. Povjerila mi je ta druga redovnica da svakodnevno moli za Hrvatsku, ali i za svoje supatnice iz logora.

Vjerujem da su njezine molitve i meni pomogle što sam izdržala sve "bićeve" na mjestu predsjednice u ovim burnim vremenima kad se lada naše Hrvatske nagnjala u opasno potpalublje, trebalo je izdržati tolike nepravedne optužbe i klevete zlonamjernih otpadnika iz HDPZ. A to ne bi bilo moguće bez utjehe i pomoći Boga koji vodi naše puteve (**Ana Radoš**). Upravo u ovaj dan kad je stigla vijest o smrti sestre Teofanije, putovala sam u Brod da obidem teško bolesnu tajnicu naše podružnice, neumornu, strpljivu i samoprijeđegornu Anu. Ona je već od ljeta ozbiljno poboljjevala, ali njezina energija i volja zavodila nas je u bludnju da je zaista njezino zdravlje toliko istrošeno i da se snaga gasi. Pa i pri najavi posjeta, Ana misli uvijek više na druge nego na sebe, veli: "Ma nemoj se, Kajo, truditi sad u ovim danima prije Nove godine dolaziti, i ti se sad moraš odmoriti, pa se ne opterećuj zbog mene." A ja, ipak, usprkos mnogim nepogodama, odoh Ani u posjet. Ana je još 28. prosinca bila na nogama. Dočekala nas je na ulazu u stan. Odavala je bolesnu osobu sa smetnjama probavnog trakta, ali duševno je bila čvrsta i vrlo nezaustavna u radu. Još uvijek mi pokazuje kako i kod kuće obavlja poslove tajnice HDPZ Podružnice Brodsko-posavske županije. Ali bolest krši volju, pa snaga malaksava. i tako, iza dočeka Nove, 2001. godine, kad su članovi HDPZ pod neumornom skribi predsjednika Ivana Rudeca, slavili doček, dok je bljesak vatrometa, raznobojne kriješnice, osvijetlio njen grad, Ana se pripimala na put bez povratka.

Umrla je naša Ana. Ostavila je članove svoje podružnice Sl. Brod iznenadene i zabrinute, kako dalje bez dobre Ane. Dne

8. siječnja okupili su se prijatelji i supatnice iz logora da odprate Anu Radoš na vječni počinak do dana Uskrsnuća mrtvih. Došle su kolegice iz Nove Gradiške, Požege, Osijeka, a iz Zagreba je došla delegacija HDPZ na čelu s predsjednikom, Kajom, dopredsjednikom, Jurom Knezovićem i predsjednikom Nadzornog odbora, Andelkom Franičevićem.

Njezin predsjednik, gosp. Ivan Rudec, održao je vrlo znakovit i zahvalan nadgrobni govor. I reče: "U ovom zemaljskom životu naše Ane bilo je jauka i tuge i boli i nepravde na pretek. S nepunih 20 godina osuđena je i odrubljala 5,5 godina u zidinama logora u Požegi samo zato što je već tako mlada sanjala o slobodnoj i demokratskoj Hrvatskoj. Odgojenaje u strogo katoličkom duhu, bila je nacionalno opredijeljena i svjesna važnosti vjere i nacije. Ana je svoj životni križ nosila strpljivo u hladnoj i vlažnoj samici, te radeći u vodi i blatu Lonjskog polja, podnijela je odvajanje od tek rođenog djeteta ... i nije se slomila..."

I dalje veli predsjednik: "Ana se na najveći mogući način prepusta radu u Društvu koje u Brodu djeluje od 1995., u čijem osnivanju aktivno da je doprinos. Ana je bila svima oslonac, prijatelj, sestra i majka. Imala je veliko srce. Bila je veliki čovjek. Voljela je ljudе, a iznad svega svoju domovinu Hrvatsku. Anaje jako voljela pjesmu svoje supatnice iz logora Ljubice Došen "Hrvatskoj!": Ti si moja duša / ti si moj jedini svijet, ideal i ljubav / ti si moja tuga, križ kojeg nosim ponosom i bolom / Ti si moja nada u Isusu, radost, neizmjerna snaga."/".

Muslim daje nakon ovih, tako dubokih misli, teško još nešto dodati. Nu, ipak sam se i ja, uz nekoliko riječi osvrnula na bogatu djelatnost koju je sa velikom ljubavlju imala u radu podružnice naša Ana. Kad smo 1995. pokrenuli rad podružnice u Slavonskom Brodu, to je učinjeno baš preko naše Ane. Bila sam prisutna prvom okupljanju političkih osuđenika. Odmah su shvatili da je Ana kao pokretač jedino moguća središnja osoba i ona je odmah postala tajnicom. Svoju je dužnost vrlo sav-

jestno obavljala, to je kasnije rezultiralo i izborom na II. Saboru HDPZ da je izaberu za člana Nadzornog odbora gdje ostaje u dva mandata, sve do svoje smrti.

Opraštam se s tobom, draga dužnosnice, uz stihove naše pjesnikinje Borke Kodžić, uz riječi u njenoj pjesmi: Prošla je mladost naša sva / u sjeni oružja / uz zvuke marševa / u tutnju topova / uz jauk matera./

A dalje veli Vera Mutak: Kad jednom okove skinem / kad oči izađu iz tame / nek zauvijek / za sva vremena / samice ostanu same./ Kad jednom dođem do samoga kraja / tamo gdje se odvaja pakao od raja / i još malo dalje gdje je vječni mrak / gdje nestade i silnih i jakih / gospodo, prije nego što ćete se snaći sve što ste mi uzeli - tamo ću naći./

Ladislav Lazar, prognanik iz Banja Luke, bio je duboki katolik, križar katočke organizacije prije Drugoga svjetskog rata, predsjednik mu je bio dr. Niedzelski koji je u vrijeme NDH bio u posljednjim godinama predsjednik Ustaške mlađeži. U vrijeme NDH, Lazar je visoki časnik Hrvatske vojske. Dosiže do odgovorne dužnosti satnika koji je omiljen i poštovan od podređenih. Ratuje na mnogim ratišima braneći Hrvatsku. Zbog toga, a vjerujem i zbog angažmana u katoličkim organizacijama u Bosni, osuđen je na smrt, pa pomilovan na dugogodišnju robiju. Robijao je u Lepoglavi, Staroj Gradiški, a svoju tešku robiju izdržao je na radištima u rudnicima i izgradnji Novog Beograda.

Svuda je ustrajan i samozatajan. Pomaže nemoćnjima koji ne stižu ispuniti normu iako je i sam slabog i krhkog zdravlja. Od kuće prima rijetko pakete, jer je i njegova sestra u teškim materijalnim priličama i pod stalnom prizmotrom partizanske vojske. Zbog nepokolebljiva političkog stava, Lazar je osvojio mnoge kolege koji ga cijene i poštuju. To se vidjelo i prigodom ispraćaja našeg dragog Laze na vječni počinak. Uz njegov odar našli su se vrlo čestiti robijaši. Lazo je dosljedno ispraćen, uz mnoštvo vijenaca, među kojima se posebno isticao onaj od HDPZ-a. Kratkim govorom oprostila se predsjednica, a podulji govor izrekao je, u ime udruge *Hrvatski domobran*, gospodin Černjak na čemu mu zahvaljuje Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Kaja Pereković

U SPOMEN ĐURI POSAVCU

Dne 4. prosinca 2000. otpratismo na vječni počinak gospodina Đuru Posavca. Bio je dugogodišnji politički uznik, osuđen najprije na smrt da bi ga zbog mladosti tamničari pomilovali, prvo na dvadeset, a zatim na osam godina teške robije. Naravno, bio je "neprijatelj naroda i države", osuđen za svoju Hrvatsku. Za drugoga svjetskog rata premlad bijaše za oružje, mimošao ga je "Križni put", ali ga nije mimošla OZNA i "narodni sud" koji je tolikim Hrvatima studio i presudio.

Gotovo tri i pol godine radili smo zajedno u bjelovarskoj Podružnici i malo kad sam ga čula da govori o svojim stradanjima, a ja ga nikada nisam pitala. Bio je preponosan da bi o tome govorio, tek neke od naših žena-osuđenica znale bi mi pričati u njegovojo odsutnosti: vidjeli smo ga kada su ga izvodili iz smrte ćelije s teškim okovima na rukama i nogama. Sa zebnjom smo očekivale hoće li ga odvesti na onu stranu odakle se ne vraća, ili u ćeliju pomilovanih. Iz razgovora s našim članovima doznala sam s kim je robijao u Lepoglavi, s kim je ležaj dijelio, s kim je prkosio...

Prvi sam ga put vidjela i čula govoriti na Osnivačkoj skupštini Podružnice, 1992. godine. Bio je prvi u Bjelovaru koji je okupio najprije svoje poznanike i supatnike, a zatim pozvao sve bivše političke uznike da se ujedinimo u Hrvatsko društvo političkih zatvorenika. Biranje za predsjednika Podružnice uzastopce četiri puta. Svoj život u mirovini posvetio je pomaganju bivšim robijašima kako bi ostvarili naknadu za svoje izgubljene dane mladosti, kako su je s pravom tražili uznici i u drugim zemljama bivšega komunističkog sustava. Valjalo je mnogima nevještим i poniznim ljudima s margine društva pomoći u pisanju zahtjeva, u prikupljanju dokumenata i mnogo drugih poslova obavljati, ne štedeći vrijeme i energiju, vraćajući samopoštovanje mnogima koji su ga u olovnim vremenima izgubili, skrivajući i od svoje rođene djece tešku sudbinu.

Bio je nadasve vrijedan predsjednik te član Vijeća HDPZ-a i Izvršnog odbora Društva, sve dok ga teška bolest nije u tome sprječila. Ima njegovih supatnika diljem Hrvatske koji su ga poznavali kao pravog gospodina i nekompromisnog zaštitnika za istinu i pravdu.

Zivot ga nije mazio. Po izlasku iz "kazamata" teško je i vrijedno radio u svom obrtu kako bi osigurao egzistenciju sebi i svojoj porodici. U Društvu i Podružnici nije se študio dugo skrivajući svoju bolest.

Ljudi su ga različito doživljavali. Pomno je skrivaо svoje osjećaje, pa su ga neki krivo ocijenili. Bilo je i onih koji su se svojski trudili da mu naude, jer je razotkrio istinu koja im nije odgovarala.

No, mnogo više je onih koji su, doznavši da nas je zauvijek napustio, krišom otrli suzu, prisjetivši se zajedničkih skromnih domjenaka, izleta i pohoda prilikom koji smo odavali počast hrvatskim mučenicima.

**STOGA, ĐURO, POČIVAJ U MIRU I NEKA TI JE LAKAK NAŠA
NAPĀCENA I DRAGA ZEMLJA!**

U ime HDPZ Podružnice Bjelovar
Slavica Frajtić

IN MEMORIAM

U SPOMEN

Prof. MIRKO ETEROVIĆ

umro 7. siječnja 2001.

Prof. BRANKA ŠĆETINEC

umrla 27. prosinca 2000.

Pokoj vječni daruj im, Gospodine!

U SPOMEN

LADISLAV LAZAR

blago u Gospodinu preminuo u utorak 16.1.2001. u 84-oj godini života nakon duge i teške bolesti.

POČIVAO U MIRU BOŽJEM !

U SPOMEN

BLAŽ GREGURIĆ

rođen 6. ožujka 1936.
preminuo 4. siječnja 2001.

Laka im bila hrvatska zemlja.
HDPZ Podružnica Sisačko - Moslavacka

U SPOMEN NA PREMINULE ČLANOVE
PODRUŽNICE ZADAR

MATE KRONJA

rođen 12.04.1922. godine u Šibeniku,
preminuo u prosincu 2000. godine.

ANTE DUNATOV (zvan Zvonar)

rođen 03.06.1932. godine u Preku, otok Ugljan,
preminuo u siječnju 2001. godine.

Laka im bila hrvatska zemlja.
HDPZ Podružnica ZADAR

U SPOMEN NA PREMINULE ČLANOVE
HDPZ-A HERCEGOVINA

Frano (Mate) Dugandžić

rođen 02.03.1911. umro 26.07.2000.

Vinko (Nikola) Mandić

rođen 28.11.1921. umro 24.08.2000.

Stanko (Petra) Lasić

rođen 09.05.1914. umro 16.09.2000.

Slavo (Jakov) Iličić

rođen 06.02.1914. umro 01.11.2000.

Stojka (Franjo) Kolobara

rođena 17.04.1924. umrla 18.12.2000.

Laka im bila hrvatska zemlja.
HDPZ HERCEGOVINA

U SPOMEN NA PREMINULE ČLANOVE
HDPZ-PODRUŽNICA KOPRI VNIČKO-KRIŽEVAČKA

VIKTORIJA GABAJ

preminula u 78. god. života
u Hlebinama

MARTIN KRUSIĆ

preminuo u 75. god. života
u Damjanima-Sv. Petar Čvrstec

Laka im bila hrvatska zemlja.
HDPZ-Podružnica Koprivničko-Križevačka

IN THIS ISSUE

In addition to an article by Jure Knežović explaining the chronology of attempts to destroy and disband the Croatian Association of Political Prisoners, in this issue we have released a facsimile of a ruling by the Administrative Court of the Republic of Croatia which after three years of a suit being filed, revokes the registration of the so-called Croatian Association of Political Prisoners - Victims of Communism.

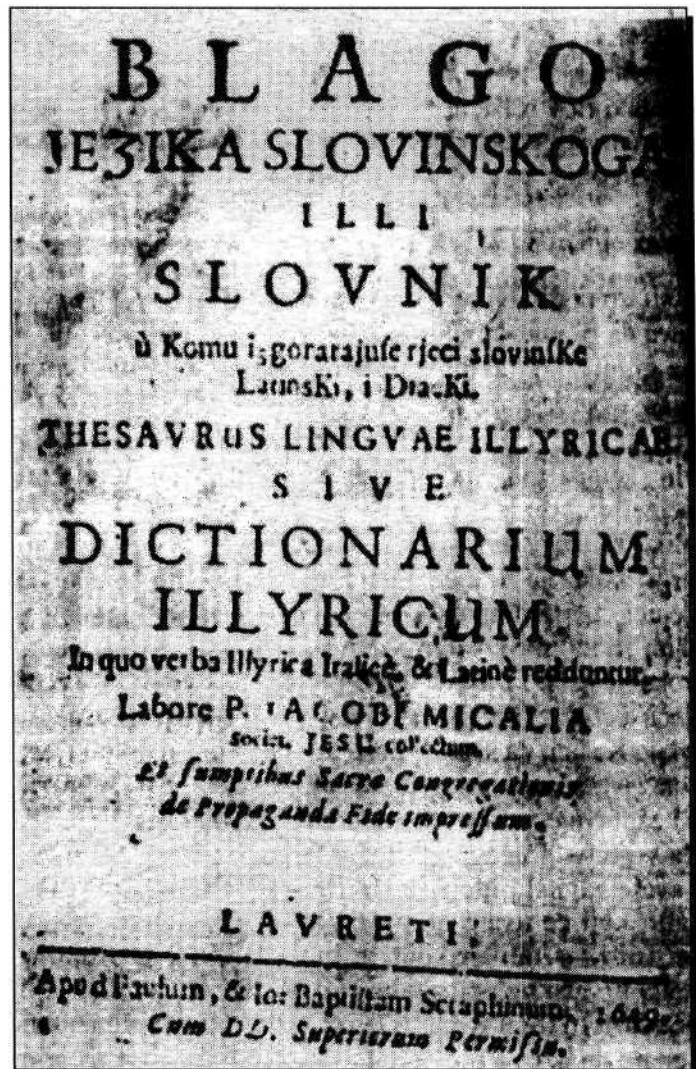
Croats in Medieval times used their own script known as the Glagolic Script. Followers of theories of a unity of Slavic languages supported arguments that the Glagolic Script was created by the Holy brothers, Ćiril & Metod. These same followers politically supported an all Slavic and Yugoslav fallacy. Debates about the Glagolic Script are not only significant for Croatian history by which it can determine the existence and scope of the Medieval Croatian State and the date of Croats becoming Christians but it has current political implications. As of this issue, Mato Martinko releases a review in which he proves that the Glagolic Script and Glagolic worship are a great deal older than Saints Ćiril & Metod.

* * *

The Yugoslav Communist Regional People's Committee of Split in the autumn of 1945 submitted the Split state attorney's office with details of "liquidated yet not proclaimed as enemies of the people" in that region, i.e. details about persons whom the Communist Partisans killed without trial. One of these documents - containing a list of 88 - 90 names of the people killed, is published in its entirety in this issue. It can be assumed that the collection of this data had a practical purpose. It was necessary to pass subsequent rulings establishing legal conditions to justify the confiscation of property from people who in the majority were innocent. Thousands of such cases, they who were wealthy citizens or from rich village families, overnight became poor.

* * *

During the Communist regime in Croatia, the Catholic Church was the only organised opposition with regard to ideals and national ideas. This was the reason for the regime increasing its oppression against religious figures and as such the activities of religious communities were kept under strict control. Monitoring publications by religious communities was a particular task con-

Language Text Book by J. Mikalja
(Loreto, 1649; Ancona, 1651)

ducted by the state attorney's office. In this issue, we publish original Information on the State and Movement of Religious Publication Activities from 1968 to 1977. The report was compiled by the renown Split state attorney **Ljubo Prvan**, known for his numerous oppressive actions against Croatian intellectuals.

* * *

Several issues ago we published a document in which the Yugoslav Communist government ordered the destruction of military cemeteries belonging to enemy soldiers (Croat nationals, Germans and Italians). **Drago Frank** releases details about the people buried in military cemeteries in Požega whose graves were

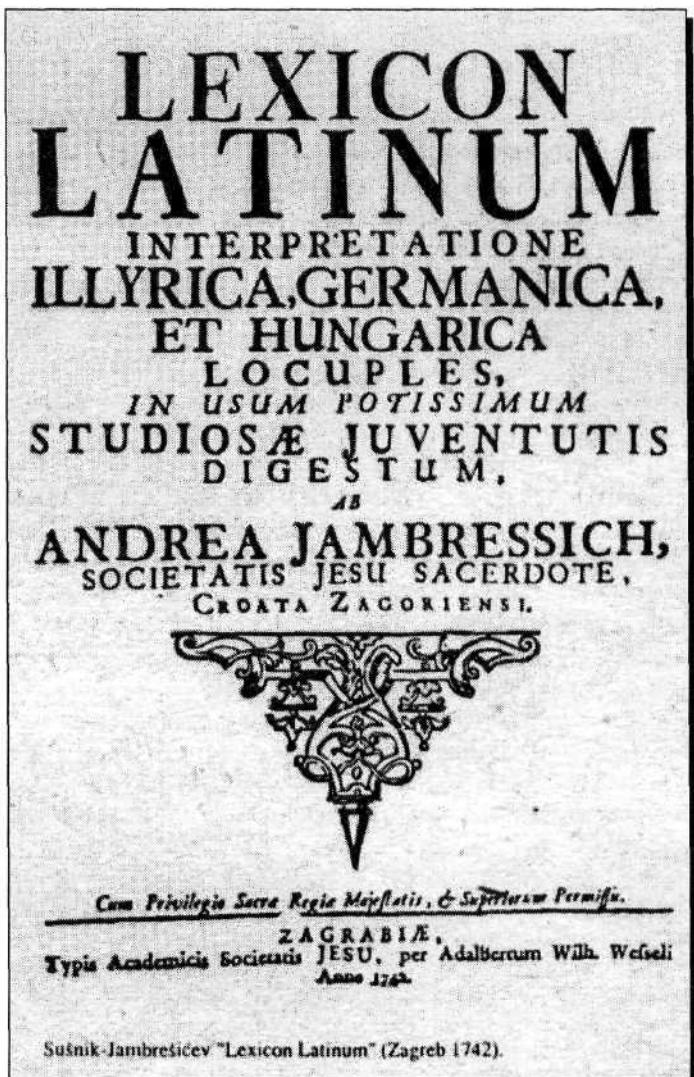
IN DIESEM HEFT

Nebst dem Artikel von **Jure Knezović**, indem die Chronologie des Versuchs die Kroatische Gesellschaft politischer Häftlinge zu zerschlagen und zu vernichten, erklärt wird, veröffentlichen wir in diesem Heft auch ein Faksimile des Urteils vom Verwaltungsgericht, mit dem, nach fast 3 Jahren von der Klageeinreichung her, die Registrierung der sogenannten Kroatischen Gesellschaft politischer Häftlinge - Opfer des Kommunismus, für ungültig erklärt wurde.

Im Mittelalter bedienten sich die Kroaten einer eigenen Schrift, genannt "Glagoljica". Verfechter der Theorie über die slawische Spracheneinheit, befürworteten die These der Glagoljica als einer slawischen Schrift, die sich die HI. Brüder Kyrillos und Methodios ausgedacht hatten. Da die Theorieverfechter nach politischem Plan allslawische und jugoslawische Irrtümer unterstützen, ist die Erörterung über die Glagoljica nicht nur wegen der Fortifikation des Bestehens und des Umfangbereichs des mittelalterlichen kroatischen Staates und dem Datieren der Bekehrung von Kroaten, für die kroatische Geschichte so wichtig, sondern weil sie noch immer aktuelle politische Implikationen hat. Ab diesem Heft veröffentlicht **Mato Marčinko** ein Feuilleton in dem er beweist, das die Glagoljica und der glagolitische Gottesdienst älter sind als die Heiligen Kyrilos und Methodios.

Der jugoslawische kommunistische Kreisvolksausschuss Split übermittelte im Herbst 1945 der Spliter Staatsanwaltschaft Daten über "liquidierte und zum nichtverkündeten Volksfeind" auf diesem Gebiet, d. h. Daten über Personen, die kommunistische Partisanen ohne Gericht und Gerichtsverhandlung töteten. Eines dieser Dokumente, auf dem sich die Liste mit 88 bzw. 90 Namen getöteter Personen befindet, veröffentlichen wir in diesem Heft ganzlich. Man kann sich vorstellen, das die Ansammlung dieser Daten einen praktischen Zweck hatte. Man sollte mit nachträglich eingereichten Urteilen rechtliche Voraussetzungen zur Konfiskation des ganzen Vermögens unschuldiger Menschen schaffen. In Tausenden solcher Fälle, wurden einst vermögende bürgerliche und bäuerliche Familien, zu Armen verwandelt.

Während des kommunistischen Regimes in Kroatien war, die einzige organisierte Opposition, sowohl auf grundgedanklichem als auch auf nationalem Plan, die katholische Kirche. Deshalb verfolgte das Regime verstärkt kirchliche Leute und trug

Sušnik-Jambrešićev "Lexicon Latinum" (Zagreb 1742).

Jambrešić *Lexicon latinum*, Zagreb, 1742

Rechnung über Aktivitäten religiöser Gemeinschaften. Für die Überwachung von Verlagstätigkeiten religiöser Gemeinschaften war besonders die Staatsanwaltschaft zuständig. In diesem Heft veröffentlichen wir die ursprüngliche Information über den Stand und Bewegung religiöser Verlagstätigkeiten von 1968 bis 1977. Die Information hat der berichtigte Staatsanwalt **Ljubo Prvan** aus Split, bekannt für zahlreiche Verfolgungen kroatischer Intellektueller, zusammengestellt.

In einigen vorherigen Heften haben wir ein Dokument veröffentlicht, in dem jugoslawische kommunistische Machthaber die Vernichtung von Gräbern feindlicher Soldaten (kroatischer Nationalisten, Deutschen und Italiener) befahlen. **Drago Franić** veröffentlicht Angaben über am Soldatenfriedhof in Požega begrabene Personen, deren Gräber, in diesem ungeheuerlichen Unternehmen des jugoslawischen Regimes, vernichtet wurden.

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
Aktiv Narodne omladine
Z M I J A V C I

K A R A K T E R I S T I K A

za druga Mrkonjić Ivana Markova

Imenovani je rođen 7. srpnja 1945 godine u Zmijavcima, općina Imotski, kotar Mačkarska. Potječe iz siromašne seljačke porodice, lošeg imovnog stanja, što je uvjetovalo prekid daljnog školovanja. Osim toga otac mu ima dosta djece koja su nesposobna za rad, jer su ispod petnaest godina. No, druga to nije to obeshrabriće, nego je čvrsto odlučio da nastavi daljnje slobodno, kako bi koristio samom sebi i zajednici kao cjelini.

Drug nije sklon alihoholu ni hazardu, nego je takove drugove odvraćavo od tih štetnih pojava kako nebi postali socijalni problem zajednice. Sa religijom je odavno prekinio, a nikad nije uveličavao vjerske obrede. Članarinu je redovno i na vrijeme uplaćivao, sastancima je redovito prisustvoval, u vijek je učestvovao u diskusiji, nikad nije pokazivao srdžbu kad bi bio kritikovan. Kritika je u vijek pozitivno utjecala na njega, pa nikad nije bio disciplinski kažnjavan.

Uvihek se je interesirao za komunalne probleme sela, aktivno je radio na elektrifikaciji mjesta, popravku seotskih puteva, akciji potkresiva njih raščljaka, uređenju školske zgrade i školskog okoliša, poticao je druge omladince na rad i sl.

Uvihek je učestvovao u marksističkoj grupi, dopunjavao sadašnje znanje marksističko-lenjinističkom literaturom, redovno je pratilo dnevnu štampu, prateći sa interesom dogadjaje kod nas i u svijetu. Sa drugovima i drugačima se odnesio pristojno i korektno, tako da je uvihek bio poželjan u udruštvu. Za druga se može reći sve najbolje, jer nikad nije krnjiog ugled omladine. Kad bi se druga više forsirala, same gdje to postoji uslovi, mogao bi postati još korisniji član naše socijalističke zajednice.

Predsjednik:

Narodna Omladina Hrvatske
OPĆINSKI KOMITET

Broj 381 062
Imotski, dne 11.VIII. - 1962

Karakteristiku ovjerava Općinski komitet
NOH-e Imotski

predsjednik

Ostojić Pero

7. 4. 1981.

OKRUŽNI SUD SPLIT

K-15/81

OPĆINSKOJ KONFERENCIJI SAVEZA
SOCIJALISTIČKE OMLADINE

I M O T S K I

Kod ovog suda vodi se krivični postupak protiv MALENICA NIKOLA zv. "Niko", KAVELJ ANTE zv. "Milić" i SOČO IVANA zv. "Ivica" sina Mate i majke Mare rođene Kutleša rođenog 13. X 1955. u Imotskom, gdje i prebiva - Brist broj 7, koji se nalazio na privremenom radu u SR Njemačkoj zbog kriv. djela sudjelovanja u neprijateljskoj djelatnosti, tj. krivičnog djela iz čl. 131 KZJ.

Branitelj optuženog je predložio da se za optuženog SOČO IVANA zv. "Ivica" pribave karakteristike, tvrdeći da je isti bio veoma aktivan u radu omladinske organizacije.

Radi toga vas molimo da na-m na sjednicu vašeg Predsjedništva stavite na dnevni red izdavanje karakteristika za Sočo Ivana i nakon toga te karakteristike dostavite ovom sudu.

Molimo vas za hitnost, jer je glavna rasprava zakazana.

U Splitu, dana, 3. travnja 1981. godine.

PREDSJEDNIK VIJEĆA:

J. Kotur
Jukašin Kotur

